

మధుర తంజావూరు నాయక రాజులనాటి

ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్ర

గ్రంథకర్త:

నేలటూరు వెంకటరమణయ్య

ప్రకాశకురాలు:

శ్రీమతి అ. పంపమ్మ

సూర్యాపేట, హైదరాబాదు.

తొలిమాట

తెనుగుభాషా సమితివారి పక్షమున ౧౯౫౩ జనవరి మొదటి తేదీనాడు మద్రాసు గవర్నమెంటు ఆర్డుస్ కాలేజిలో నాచే నీయబడిన యువన్యాసమున కిది విప్రళికరణము; తరువాత నిది భారతి మాసపత్రికలో సంపూర్ణముగ ముద్రింపబడెను. ప్రకాశకుల ప్రోత్సాహము మీద దీని నిష్పాదకు గ్రంథ రూపముగ వెలువరించు చున్నాడను. పుస్తకముగ ముద్రించుకొనుటకు సమ్మతించినందుకు తెనుగుభాషాసమితి అధికారవర్గమునకును భారతి సంపాదకులకును గృతజ్ఞాడను. గ్రంథముప్రణామము సత్వరముగ సాగించినందుకు స్వతంత్ర ముద్రాశాలాధిపతులు శ్రీ ఖాసా సుబ్బరావుగారికిని, మేనేజరు శ్రీ మంజేరి ఈశ్వరరావు ఎమ్. ఎ., గారికిని శుభ ప్రార్థనమును దయచేసి యిచ్చినందుకు బ్ర. శ్రీ వేంకటేశ్వర శాస్త్రుల వారికిని వందనములు సమర్పించుచున్నాను.

నేలటూరు వేంకటరమణయ్య.

కృతి సమర్పణము

చిరమిత్రులు

శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారికి.

నాయక రాజాస్థాన

దాక్షిణాత్యాంధ్ర సాహిత్యము

[ప్రకరణము ౧.

నాయక రాజ్యోత్పత్తి

నాయక రాజులనాటి దాక్షిణాత్యాంధ్ర సాహిత్యమును వివరించుటకు ముందు తొలున్నట్లు చెప్పదగిన యంశములు రెండు మూడు గలవు. తంజావూరు సరస్వతీ మహాల పుస్తక భాండాగారమున నిక్షిప్తములైయుండు నాంధ్ర గ్రంథములన్నియు గొందరనుకొనుట్లు దాక్షిణాత్య ఆంధ్రకవి విరచితములు గావు. ఆంధ్రదేశమునం దుత్పత్తిగల గ్రంథము లనేకము లందుకలవు. మఱియు నాయకరాజుల మన్ననకు బాత్రులైన కవులందరును దాక్షిణాత్యులని యెందుటయు సరికాదు. శ్రీ నిడదవోలు వెంకట్రావు పంతులుగారు ష్రీత్రయ్య తంజావూరాస్థాన విద్వాంసుడని నూచించి యున్నారు. “దాక్షిణాత్య సంగీత ప్రపంచమున మూర్తిత్రయమని చెప్పదగినవారు ముగ్గురు. అన్నమయ్య, ష్రీత్రయ్య, త్యాగయ్య. ఇందు కడపటివారిరువురు తంజావూరికి సంబంధించినవారే. ష్రీత్రయ్య రఘునాథనాయకుని కాలమున తంజావూరాస్థానమునకువచ్చి, యావేరుక విజయరాఘవునిపై వేయి పదములను జెప్పియున్నాడు” అని వక్కాణించిరి. త్యాగయ్యవలె ష్రీత్రయ్య దాక్షిణాత్యుడు కాదు; అతని జన్మదేశము గుంటూరు నుండలము. సంగీత విద్యయందభిరుచిగల రాజుల సంస్థానములకెల్ల బోయి తన విద్యాకౌశలమును జూపి బహుమానములను బొందెను. ఇతనినే బదములు జెప్పించుకొనినది విజయరాఘవుడొక్కడే కాదు, మఱువునకు—చొక్కనాథుడేమో!—తమ పాత్రుల వేంకటకృష్ణుడు, గొలకొండ కుత్బుశాహు మున్నగు వారందఱోకలరు.

గోల్కొండ పాదుకాహు నాలుగువేల పదములు జెప్పించుకొనెనట్లు చెప్పండి లింగడు, తిల్ల గోవిందరాజు, కంచి (కరిగిరి) వరదరాజు, తిరవళ్ళూరి వీరరాఘవుడు, కడప వేంకటేశుడు, పాలగిరి చెన్నుడు మున్నగుదైవములను బ్రశంసించి యున్నాడు. కావున శ్రీశ్రీయ్య దేశద్రమ్మరి. ఆంధ్రభాష న్యవహరమునందుండిన దేశమంతయు నతనికి గీర్వాణియొసగిన యమరమాగాణము. తంజావూరివాడమటు పారబాటు. కావున శ్రీత్రయ్యపదములు గాని మఱి యిట్లే నాయకరాజుల సంస్థానముల కాగంతుపలై వచ్చి బహుకృతులై చన్న కవుల రచనలనుగాని ఇతరు బ్రస్తాపింప దలపెట్టలేదు.

మఱియు ద్రావిడదేశమున ఆంధ్రవాఙ్మయమును బ్రవేశపెట్టి పెంపొందించిన వారు మధున తంజావూరాంధ్ర నాయకరాజులని వాఙ్మయ పరిశోధక పండితులు చెప్పుదురు; కాని వాస్తవమును విచారించిన పై బేర్కొనిన నాయకరాజ్యముల స్థాపనకు ముందే యరవదేశమునం దాంధ్రకావ్య రచన ప్రారంభమైనది. మధుననాయకరాజ్యము క్రీ. శ. 1564-5 సంవత్సరమున నడచిన రక్తసి-తంగడి యుద్ధానంతరమున బ్రభవించినది. తంజావూరు రాజ్యము దాని కించుపూర్వము క్రీ. శ. 1550 వ సంవత్సర ప్రాంతమున సంస్థాపిత మాయనని నవీచరిత్ర పరిశోధనలవల్ల తెలియబచ్చుచున్నది; కాని ద్రావిడభూమియందు ఆంధ్రకావ్యరచన దాని కిరువది ముప్పదియేండ్లకుముందే ప్రారంభమైనది. క్రీ. శ. 1529 మొదలు 1542 వఱకును విజయనగర సామ్రాజ్యమును పాలించిన యచ్యుతదేవ మహారాయ లాంధ్రభాషాభిమాని. (ప్రతి సంవత్సరము క్రీ వెంకటేశ్వరువకు సత్కార్య ప్రబంధపుష్పవింజలి సమర్పించువాడు. ఏలినవాని మార్గము ననుసరించి మంత్రులును, నాయకులును, జైత్రాంధ్రాంధ్రభాషను బోషించి కవులు గావ్యరచనకు బ్రోత్సాహించి భాషాసేవ యొనర్పిరి. వారిలో గోళ్ళ బసవేంద్రుని కుమారులు పెదరామప్ప చినరామప్ప యనువార లీసందర్భమున బేర్కొనఁదగినవారు. చిన రామప్ప

దన యన్నయగు పెదరామప్ప పేర చొక్కనాథ చరిత్రయను ద్విపద కావ్యమును
 వచ్చకవ్వరపు తిరువంగళ కవిచే జెప్పించెను. ఈ పెద రామప్పనాయకుడు
 వాకిటి చిన్నప్ప నాయకుని మిత్రుడు, వ్యాసతీర్థుల శిష్యుడు. ఇతడు క్రీ. శ.
 1531 మొదలు 1538-9 వఱకును అమృతరాయల పక్షమున రామనాథపురం
 జిల్లా తిరువత్తూరు తాలూకాలోని శివపురి ప్రాంతమును పాలించుచుండెను.
 ఇతడు మధుర చొక్కనాథస్వామి భక్తుడు; కావుననే చొక్కనాథుని లీల
 లను వర్ణించు చొక్కనాథ చరిత్రను జెప్పించుకొనెను. ఇందువలన నాంధ్ర
 వాఙ్మయమును ద్రావిడదేశమున బ్రథమమున బ్రవేశపెట్టినవారు మధుర
 తంజాపురాంధ్రనాయకులుగారనుట తెల్లచుచున్నది. ఆ కీర్తి గోళ్ళవారికి
 జెందవలసియున్నది.

గోళ్ళ నాయకుల యాశ్రయమున నాంధ్రభారతి ద్రావిడదేశమును
 బ్రవేశించినను, నది యచట నుస్థిరముగ నెలకొనినది మధుర తంజాపురాంధ్ర
 నాయక ధాజుల యాదరణము వల్లనె. దక్షిణదేశమున దెలుగుభాష స్థిరముగ
 నెక్కొనుటకును, గ్రంథ రచన యభివృద్ధి నందుటకును ముఖ్యకారణము రక్షి-
 తంగడి యాధ్యమని చెప్పువచ్చును. ఈ యంశమును విదేశవలకుకొని కేవల
 విజయనగర సామ్రాజ్యపాలన విధానము నించుక తడవవలసి యున్నది. రాయ
 సామ్రాజ్యము వర్ధిలిన మూడువందల యెబదియేండ్లును దురంతలో నెడతెగని
 పోరాటము సాగించుట యావశ్యకమాయెను. మొదట బహమనీ సుల్తానుల
 లోడను, పిమ్మట అహమదునగర, విజాపుర, గోల్కొండ సుల్తానులలోడను
 విజయనగర సామ్రాజ్యాధిపతులు హిందూధర్మమును గాపాడుటకొఱకు
 యాధ్యము జేయవలసి వచ్చెను. ఈ కార్యమును నెఱవేర్చుటకు రాయలు గొప్ప
 నైస్యమును గూర్చి భరింపవలసి యుండెను. ధనములేక నైస్యములను భరిం
 చుట సాధ్యముగాదు. సర్వవిధములైన సంపదలకును ఆకాలమున భూమియే
 మూలాధారము గావున సామ్రాజ్యసంరక్షణ భూమిపై సాధారణది యుండి

దామరగ్రామకాండ సాహిత్యము

కవి. ఇది మనము వ్యక్తిగతముగా నిలుపుకొనవలసిన ప్రధానాంశము. రెండవది
 భూస్వామ్యము. రాయసామ్రాజ్యముగోని రాష్ట్రమున కొంతటిని రాయలు
 ఒనెయును. నామమంది వచ్చు వసుంధరిని మైన్యలోషణగొను నినియో
 గించుటకై రాయలొక నిర్ణయ వలంబడించెను. తనదేయ, బ్రహ్మదేయములు
 గాక మిగిలిన గ్రామములన్నియు రెండురెండుగురు విధజేయవలెనను అందొక
 తరగతి గ్రామములు నొకే కలెడివి: ఏనిమంది వచ్చు నాయము నుండి రాయలు
 పోలికవచ్చున కై తీరివీగముల తీరికములు మొదలగు పరిజన పోషణార్థములను
 ధరించవలసి యుండెను. అట్లేకాపు కులలో నీ తరగతి గ్రామములను
 ధరించవలెన గ్రామములని పేర్కొనెను. రెండవతరగతి గ్రామములకు
 అమరగ్రామములని పేరు. అమర మనగా, “అగత్యమైనప్పుడు కొంతదండును
 తీసుకొని నావలసివడనే నిబంధనమిద. దిన్న రాజులకు విడువబడ్డ సేను”
 అని అట్లే కొక గ్రామకర్షణియము గావించిరి. నా యర్థమునే పేరుచెప్పక
 సంప్రదించినారు మహారాయాంధ్ర నివాసు కర్షణ. అమరము యెక్క
 మాట, పోర్చుకుండి స్వీకరింపబడినది. అట్లే అనగా ఉత్తరపు, అట్లే యని
 యర్థము. పోర్చుకులకు గాక కొన్ని నిబంధనలమీద నచ్చు భూమి
 కి కారణము: అమర మనయు నమరమనగా, మనియు పేరువచ్చినది. అమర
 భూములను కొన్నిచోటి అమరనాయకులని పేరు. ఇట్లు రాజు రాష్ట్రమును
 నాయకులకు అమరనిబంధన ప్రకారము బండ్చెట్టు కర్ణాటికి అమరనాయం
 కరపద్ధతియని గాని లేక నాయంకరపద్ధతి యనిగాని పేరు. అమర నిబంధనలు
 ముఖ్యమైనవి రెండు: ఒకటి, గ్రామముల చెడినట్లు వలసినప్పుడు నిర్ణీతసంఖ్య
 కల పోర్చుకులచాలి బలములతోగూడ యుద్ధకార్యమునకు వచ్చుట; రెండవది,
 నిర్ణీతమైన సంవత్సరమున వచ్చు వస్తుముగ నచ్చుముగ చెల్లించుట. అమర
 గ్రామముల నాయకులొచ్చునప్పుడు రాజు మిలిమి యీరారాని కృష్ణ
 రాయలు కొనించినట్లును. మనయు నమరనాయకులకు నీరముగ నొక

స్థలమున నుండెనీరాడు. వారి యమరమాగాణములు దఱచుగ మారుచుండెడివి. కావున వంశపారంపర్యముగ నమరనాయకులకొక సీమ నేలుటకు గాని యందు దమ యధికారమును స్థిరముగ నెలకొల్పటకుగాని సాధ్యమయ్యెడిది కాదు. ఇందువలన రాయ సామ్రాజ్యమునం దమర నాయకులు చిరకాలము ప్రబలుటకు వీలులేక పోయినది. కాని రక్కసి-శంగడి యుద్ధానంతరము రాయసామ్రాజ్య పరిస్థితులు మారిపోయినవి. రాయల కైచీతముబలము లన్నియు సమసేను. క్రొత్తదళములను గూర్చుటకు వలసిన ధనము రాయ భండారమున లేకపోయెను. కావున రాయలకు అమరనాయకులను దన యాజ్ఞా నిబద్ధులను సేయజాలు శక్తి లేకపోయెను. తత్కారణమున అమరనాయకులు పెచ్చుపెరిగి తమ యమర సీమలయందు నెలకొని నూతన సంస్థానములను స్థాపించిరి. ఇట్లు వెలువడిన నూతన సంస్థానములలో బ్రబలమైనవి మధుర తంజాపుర జింజి నాయక రాజ్యములు.

. ఈ రాజ్యస్థాపకులు తొలుదొల్త తక్కిన అమరనాయకులవలె రాయల కడనుండి కొన్ని గ్రామములను నాయంకరముగ బడసినవారలె. రక్కసి-శంగడి యుద్ధానంతరము రాయసామ్రాజ్యమున వజ్రులుచుండిన యరాజకస్థితిని సందర్శింపఁచుకొని తమశక్తి సామర్థ్యములవలన జాట్టుపట్ల నుండిన యమర నాయకులను జయించి విస్తారమగు రాష్ట్రముల నాక్రమించుకొని రాయలవారికి మ్రింగరాని కడులైరి. చీర్లకర్ణాట సామ్రాజ్యమును బునరుద్ధరింప గంకణము గట్టుకొన్న తిరుమలదేవరాయలకు వారిని దన యధికారముక్రిందికి దెచ్చుకొనుటకు శక్తి చాలకపోయెను. ఒక ప్రక్క తురకల దండయాత్రలు, మఱి యొక ప్రక్క సామ్రాజ్యాధికత్యములతోఁగూ కళియరామరాజు పుత్రుడు తిమ్మరాజు కుట్రలు. ఈ పరిస్థితులందు విజయనగరముననుండుట శ్రేయస్కరము గాదని రాజధానిని పెనుగొండకు మార్చి రాయలకు వెంటునిడుకొని యచటికి బోయెను. మఱియు నమరనాయకుల నందఱును దన కనుకూలుయగ జేసికొను

టకు ఎవ్వరాక్రమించిన సీమలకు వారే స్థిరమైన ప్రభువులని యెప్పుకొనెను. అంతట అమరనాయకులై యుండిన మధుర తంజాపురాది నాయక రాజ్య స్థాపకులు సామంతులై సామంత రాజచిహ్నములను ధరించి భవితరు సీమల నేలగడగిరి. రాయసామ్రాజ్యముపై నెత్తి వచ్చు శత్రువులెల్ల రుత్తర దిగ్భాగమునుండియే వచ్చుటచేత వారితాకు సాక్షాత్తుగ రాయల యేలుబడి క్రింది దేశమునకే తగిలెడిది; ఆత్మసంరక్షణార్థము వారిలో దన యావచ్చుకీని వినియోగించి పోరాడవలసి వచ్చుటచేత యుద్ధభారమంతయు రాయలమీదనే బడుచుండినది. దాక్షిణాత్య నాయకరాజులకు యుద్ధము జేయవలసిన యావశ్యకతయు శత్రుభయమును లేకపోయెను. సారవంతము లైన రాష్ట్రములనుండి వచ్చు నాయమును యథేష్టముగ వెచ్చపెట్టుచు నానావిధ భోగముల ననుభవింపుచు నిరంతరము సుఖసంకథావినోదంబుల గాలము గడపుటకు వారి కవకాశము గల్గెను.

తురకల యుపద్రవము రానురాను ఆంధ్రదేశమున దుర్భరమై పోయెను. తిరుమలదేవ శ్రీరంగదేవ రాయలకాలమున విజాపుర సుల్తాను పెరుగొండపై నేడు కర్ణాటము లెత్తికచ్చెను. గోల్కొండ సుల్తాను కొండ వీటి రాజ్యము నాక్రమించుకొనుటయే కాక యుద్దయగిరి కందనవోలు రాజ్య ములపై బలుమారు దండయాత్రలు నేయ నారంభించెను. కొలలు గొల్లులు మిలిమితెలు; దేవాలయములు దోపిడిపోయెను; పెక్కు నాశమంచెను; దేశ మున దెక్కలికాండ్రు ప్రబలిరి; గ్రామములు పరశురామప్రీతి యాయెను; రైతులు సర్వస్వమును గోలుపోయిరి; నేద్యనాద్యమునీయు జనసంఖ్య సన్న గిల్లెను; మైదుపచ్చలు బగ్గియైపోయెను. ఈ పరిస్థితులలో జనులు దమ జన్మ స్థానముల నుండకే దేశత్యాగముజేసి దక్షిణామండలి నాయకరాజ్యములకు వలసలుపోయిరి. ఇట్లు వలసపోయినవారిలో రాయగల్గి ఆక్రమారాధికముల ననుభవించుచు నేదాధ్యయనములై యజ్ఞా వైదిక కర్మలయందును శాస్త్ర

పరిశోధనయందును కాలము గడుపుచుండిన శ్రోత్రియులును, రాయ సంస్థానము శాశ్రయించుకొని యుండిన విద్యత్కవిగాయకనర్తకాది కళావిశారదులును ముఖ్యముగ నెన్నదగినవారు. వీరికెల్ల నాయకరాజు లాశ్రయమిచ్చి జీవనాధారములు గల్పించిరి. తత్కారణమున వారి యాస్థానములు సరస్వతీ పీఠములై యాంధ్రగీర్వాణ సాహిత్యములకే కాక లలిత కళలకును దానకములై విలసిల్లినవి.

ప్రకరణము ౨ సారస్వత పీఠములు.

దాక్షిణ్య ఆంధ్రవాజ్మయమంతయు దంజాపూరు మధుర సంతానములయందె యుక్పల్లెనని వాజ్మయ చరిత్రకారులు జెప్పుదురు. ఇది సరికాదు. తంజాపూరు మధుర సంతానములుగాక ఆంధ్రవాజ్మయ మభివృద్ధినందిన తావులు ద్రావిడజాతిమున మఱికొన్ని కలవు. అందు పుదుక్కోట యొకటి. ఈ సంతానాధిపతు లాంధ్రులుగారు; శుద్ధ ద్రావిడులు; కాని గ్రంథరచన మాలమునను కవి పోషణవల్లను వీరు చేసిన యాంధ్రభాషాసేవ సంస్కరణీయము. విజయరఘునాథుడు ఆంధ్ర కవికల్పభూజము; రాయరఘునాథుడు వొడ్డ కవి, రసిక శిఖామణి. పార్వతీ పరిణయమును చక్కని కబ్బుమును విరచించెను. ఆంధ్రభాషార్థవాది ఒచుళ గ్రంథకర్తయైన నుడురుపాటి వెంకన ఇతని యాస్థానము నలంకరించెను. చెంజిరాజధానిగ తుండీరమండలమును బాలించిన యాంధ్రనాయక రాజులును మాతృభాషాభివృద్ధికి దోడ్పడిన వారలె. నాయకయుగమున వెలసిన కవు లోకులు తుండీర ప్రభువులచే సత్కారమును బడసినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. “కర్ణాట తుండీర చోళ పాండ్య ప్రముఖాశీల మండల మండలాఖండల దత్తమత్త సింధుర... రత్నాంబరాది వస్తు...నిశ్చల శుభలక్షణుండ”నని గణపరపు వెంటకవియు; “బాకకాశన చిహ్నభాసురరూప చెంజి పరజేంద్రు నాస్థాన వసుధయందు, మంతుకైక్కిన” లెరువేంగళార్య కవి శిష్యుండనని ఋగ్వేద కవి వేంకటాచలపతియు జెప్పకొని యున్నారు. ఈ లెరువేంగళార్యకవి చెంజిపరదప్ప నాయకుని యాస్థానావధియని తోఁపుచున్నది. ఇట్లు తుండీర మండలాధిపతులచే సత్కారములను బడసినవని చెప్పకొను కవులు మఱికొందఱుగూడ గలరు. కావున తంజాపూరు మధురాధిపతులవలె చెంజివారలును ఆంధ్రభాషను బోషించిరనుట తల్లెము. కాని చెంజి సంతానమున రవియింపబడిన గ్రంథము

దాక్షిణాత్యాంధ్ర సాహిత్యము

లెవ్వియు నింకను బయల్పడలేదు. కువలయాశ్వచరిత్రను రచించిన సవరము చిన నారాయణరాజు చెంచిరాజకుటుంబమునకు సంబంధించినవాడని యెంచుటకు గొంత యవగాళముగలదు.*

దాక్షిణాత్య ప్రభువులెల్లను ద్రావిడ దేశమునం దాంధ్రభాషను చెంపందించినను, మధుర తంజాపుర నాయకులభాషాసేవ సంప్రదనీయము. మధుర నాయకులకంటె తంజాపుర ప్రభువులు వాసికెక్కిరి. తొలునొల్ల భాషాభిమానము మధురనాయకులకు స్వాభావికమైనట్లుగపడెను. తంజాపురాధిపులతో బోటిసేయ నలవఱచుకొనిన గుణవిశేషముగ దోచెడిని. మధుర నాయకులలో భాషాపోషకులని పేరందినవారు ముగ్గురు. మొదటివాడు క్రీ. శ. 1623 మొదలు 1659 వఱకును ప్రజాపాలన మొనర్చిన తిరుమల నాయకుడు. ఇతడు లింగనమఱి కామేశ్వరకి వికి స్వచ్ఛముక్తాగుచ్చ

. * సవరము చిన నారాయణ నాయకుడు కువలయాశ్వ చరిత్రను దన పితృవృత్తైన సవరము నారాయణరాజున కింతితమొనగెను. ఈ నారాయణరాజు “మణినాగనగర కాంతు”డని వస్త్యంశములలోను, “మణినాగపట్టణ విశుత ప్రభుత్వోజ్జ్వలు”డని ప్రశంసాశ్వాసాంతమునను జెప్పియున్నాడు. ఇందువల్ల సవరము నారాయణరాజునకు మణినాగపురపరాధీశ్వరుడను బిరుదుండెనని తోచుచున్నది. ఈ మణినాగపురముతోటి సంబంధము చెంచి నాయకులకును గలదు. శకాబ్దము 1583 నకు నడియగు క్రీ. శ. 1670-71 సంవత్సరమున చెంచి పరదక్షిణాయుడు రామేశ్వరమునుండి మరలివచ్చుచు మధురజిల్లాలోని తిరుప్పరక్కో గుర్రమును గ్రామమున వ్రాయించిన శిలాశాసనములలో దను పూర్వకు లిరువఱచెను. తనములకు ముందు ఆర్యావర్తములోని మణినాగపురమునుండి విజయనగరమునకు వలసవచ్చిరిని చెప్పియున్నాడు. (ARE 860,861 of 1917) చెంచి నాయకులకును సవరము వాడిని దప్ప మణినాగపురముతోటి సంబంధ మాంధ్రుల కెవ్వరికిని లేదు. కావున సవరము

సితచ్ఛత్ర చామరకళాదికాకనకాందోలికాది రాజోపచారముల తేసి సత్కరించెను; సంగీత సార్యభౌముడని నుతి క్కొని సుప్రసిద్ధపదకర్త త్రేత్రయచేదనచేర బదములు జెప్పించుకొని బహుళకరించెను. ఇతనివలెనే ఇతని తమ్ముని పుత్రులు చొక్కనాథ నరసలియు ముద్దళగిరియు భాషాపాపకులు. చొక్కనాథుడు కామేశ్వర కవికాశ్రయమొసగెనే కాని గ్రంథరచనకు బురికొల్పినట్లగువడడు. తమ్మునికి ముద్దళగిరి కుండిన యభిరుచి యతనికి లేదు. ముద్దళగిరి కామేశ్వరకవిని గ్రంథరచనకు బ్రోత్సాహించి యతనిచే సత్యభామా సాంశ్వునమును వ్రాయించి యంకితము గొనెను. చొక్కనాథ నాయకుని రాణి మంగమ్మయు గ్రంథరచనకు గారణభూతురాలైనది. ఆమెకు భాషాభిమానములేదు; కవులకాశ్రయమిచ్చి వారిని కావ్యరచనకు బురికొల్పినలేదు; స్వయముగ గవయిత్రియు గారు. కాని యామెచేర రెండు గ్రంథములు విరచింపబడెను. మంగమ్మచే నపకృతి నందిన కవి యొక్కదామెను

వారును చెంజి నాయకులును నేక కుటుంబమునకు జెందినవారు కావచ్చును. అగునేని, కువలయాశ్వ చరిత్ర చెంజినాయక రాజ్యమం దుద్భవించిన కావ్యమని చెప్పవచ్చును.

ఈ సందర్భమున చెంజి వరదేంద్రుని చరిత్రను గొంచెము చెప్పవలసి యున్నది. ఇతడు చెంజి వెంకటప్పనాయని తమ్ముడు. వెంకటప్పనాయనికి బుత్రసంతానములేదు; కావున క్రీ. శ. 1645 మార్చి 13 నాడతడు దివంగతుడైన పిమ్మట వరదప్పనాయడు గద్దెయెక్కెను. క్రీ. శ. 1649 జనవరి నెలయందు విజాపూర దండనాయకునకు చెంజిని కైవసము గావించెను. (N, Macleod: De Oost Indische Compagnie alls zee moge dhied, Vol 11, pp 186, 407.) ఇంతటితో చెంజి నాయక రాజ్యచరిత్ర సమాప్తమయ్యెను. కావున తిరువెంగళార్యకవి చెంజి వరదేంద్రునధ మంతు క్కొనెనది. క్రీ. శ. 1635-39 మధ్య కాలమున నైయుండవలయును. పై సుదాహృతములైన తిరుప్పరన్ గుర్ర కాసనముల నాధారములు

బూతులు దిట్టుచు మధురకుంగాపుంశ్చలీవిలాసమును, చినవెంగన్నయను నతఁడు మంగమ్మదండకమును రచించిరి. ఎత్తైన నేమి? వాఙ్మయప్రపంచమున తావు సుంపాదించుకొన్నది ధన్యురాలు మహారాణి మంగమ్మ. భాషా పోషకులైన మధురనాయకులలో నగ్రగణ్యుడు మహారాణి మంగమ్మ మనుమడు విజయరంగ చొక్కనాథ నాయకుడు. ఇతఁడు కవిజనప్రియుడు. సుప్రసిద్ధులైన కవుల కనేకులకాశ్రయమొసగి వారిచే నుకావ్యములను రచియింపజేయుచు విద్యావినోదముల విద్వాంసులగోష్ఠిని కాలము గడపువాడు. విజ్ఞానభరణి కితని కాత్తుడగు సాంబ దండనాయకుని తనయుడును, సంగీత

కొని జయంతి రామయ్యకుంతులుగారు పరదప్పనాయకుడును తిరువెంగళార్యుడును (క్రీ. శ. 1670 ప్రాంతమున నుండిరని చంద్రారామాయణ పీఠిక యందు వ్రాసియున్నారు. పరదప్పనాయకు రాజ్యభివృద్ధిన పిమ్మట మధురనాయకుల నాశ్రయించి తిరుచునాపల్లియందుండెను. చొక్కనాథనాయకు డిత్తని నిజరాజ్యమున బునఃప్రతిష్ఠితునిజేయుటకు బ్రయత్నించెనుకాని సాధ్యపడదాయెను. (See, History of the Nayaks of Madura, pp. 155-6) ప్రవాసకాలమందు పరదప్పనాయకుడు దన యాస్థానమున కవులను పోషించె ననుటకంటె రాజ్యకాలముననే కవుల కాశ్రయ మొసంగెనని తలంచుట సమంజసము. కావున తిరువెంగళార్యకవి 17వ శతాబ్ది మధ్యను, నతని శిష్యుడు ఋగ్వేదకవి వేంకటాచలపతి యా శతాబ్ది త్రైతార్థమునను వెలసిరని యొంచుట యుక్తము.

పవరము నారాయణరాజు పరదప్పనాయకునకు సమకాలికుడే. క్రీ. శ. 1630 మొదలు 1642 వర్యంతము కర్ణాట సామ్రాజ్యమును పాలించిన ముమ్మడి వేంకటపతిరాయల కిత యధిశ్రీతుడు. 1633 వ సంవత్సరమున తంజావూరు సింహాసనము నెక్కిన విజయరాఘవనాయకునిచే బండ్లనల్లూరు యుద్ధమున నీతడు బరాజితుడాయెను. కుపలయాశ్వచరిత్ర రచయిత చిన నారాయణ నాయకుడును నప్పటివాడే కావలయును.

సాహిత్య సంస్కృతాంధ్ర కవిత్వసరస్జుడును విద్యాధికారియైన గోవిందరూపాచార్యుడగ్రాసనాధిపత్యము వహించువాడు. విజయరంగ చొక్కానాథనాయకుని యాస్థానమున వెలసిన కవులలో సముఖము వెంకట కృష్ణప్పనాయకుడు, శేషము వెంకటవలి, వెలగపూడి కృష్ణయ్య, తుండ్లపాటి వెంకటాచలకవి ప్రముఖులు. వీరుగాక వెంకటాద్వైతసుతుడు తిరుమలకవియను యక్షగానకర్త యొక్కడు విజయరంగ చొక్కానాథుని మన్ననకు బాత్రుడాయెను. విద్యాభిమానియై విద్వాంసులను గవీశ్వరులను, నాటకకర్తలను జేరదీసి వాఙ్మయమును పెంపొందించిన దాక్షిణాత్యాంధ్రనాయక రాజులలో విజయరంగ చొక్కానాథ భూపతి కడపటివాడు.

వాఙ్మయపోషణయందేమి గ్రంథరచనయందేమి యొక దాక్షిణాత్యాంధ్రనాయక రాజులనేకాక ఆంధ్రదేశ విద్వత్ప్రభువులనెల్ల నధికరించినవారు తంజావూరాంధ్ర నృపాలురు. రఘునాథనాయకుడు తలయెత్తు వజ్రమును దంజావూరు సంస్థానమునం దాంధ్రభాషకు ప్రాముఖ్యము గలగలేను. చెఱ్ఱప్పనాయకుడుగాని యచ్యుతప్ప నాయకుడుగాని విద్యాభిమానము గల దొరలగ గన్పింపరు. రఘునాథనాయకుని దాక్షిణాత్య భోజాదీని చెప్పవచ్చును. చక్కని విద్వాంసుడు, సంగీత సాహిత్య విశారదుడు, ఆంధ్ర గీర్వాణములు రెంటియందును సమానచాతుర్యముతో గవిత్వ మల్ల నేర్చుగల ప్రతిభావంతుడు, కవి జనాశ్రయుడు, వదాన్యుడు, కలాపోషకుడు, కూడుడు. సీతారామ భట్టాచార్యులవారన్నట్లు, “రఘునాథ దా—తంజావూరు నాయక రాజ—చరిత్రమునకు నాయకమణి. ఆయన యెంత వీరుడో యంత రసికుడు, అన్వీక్ష్యాది రాజ్యతంత్రమున నెంత సమర్థుడో, సంగీత సాహిత్యముల యందంత ప్రజ్ఞాధురంధరుడు. సంగీతసుధాగ్రంథమును రచియించునంతటి గానకులేలుడు. గొబ్బూరి జగ్గరాయాచి సమాహమునెంత యవలీలగ నోడించెనో యంత ప్రజ్ఞతో “జయంత సేన” “రామానందము”లను రాగములను కని

పెట్టెను. విజయనగర సామ్రాజ్యమునకు కృష్ణరాయలెట్టివాడో ఈయన తంజావూరు రాజ్యమున కట్టివాడని చెప్పవగును". *

రఘునాథనాయకుని యాస్థానమున ఆంధ్రకవులును గవయిత్రులునుననే కుటుంబిల్లి. వీరియందు చేమకూరవంకటకవియు గృష్ణాధ్వరియు ముఖ్యులు. మధురవాణి రామ భద్రాంబలను కవయిత్రులిరువురు, సంస్కృత ప్రాకృతాంధ్రముల గవనము నెఱ్ఱగలవారు, రఘునాథుని యాస్థానము నలంకరించి యుండిరి; కాని వీరు తెనుగునందు గ్రంథములను రచించినట్లు కానరాదు. రఘునాథనాయకునకు సంస్కృతాంధ్రములు రెంటిలోపలను సంస్కృతము ప్రియతరము. కావున నతని యాస్థానమున సంస్కృత రచయితల కుండిన ప్రాధాన్య మాంధ్రకవులకు లేకపోయినది. విజయరాఘవుని యాగమనముతో నీ స్థితి మారెను.

తండ్రికి దగిన కుమారుడు విజయరాఘవుడు. ఆంధ్రసాహిత్యమునె దృష్టియందుంచుకొని చూచిన తండ్రిని మించినవాడని చెప్పకతప్పదు. విజయ రాఘవు డప్తభాషాధురీణుడు, ఆంధ్రగీర్వాణములు రెంటియందును ఆరితేఱిన విద్వాంసుడు, చతుర్విధ కవితానిర్వాహక సార్వభౌమబిరుదాంగడ విరాజమాన చరణాంభోజుడు, గానకళా విశారదుడు, రసజ్ఞుడు, వదాన్యుడు, విద్వత్ప్రియుడు, కవిజన కల్పభూజము. గీర్వాణభాషా విశారదుడైనను సంస్కృత గ్రంథరచనకు బూనుకొనలేదు. చాలమివలన గాదు, ఆంధ్రమండలి మాలిమివలన. రాజ్యమేలిన నలువదియేండ్లును నిరంతరము భాషాసేవయందు కాలము గడపెను. కావ్యములు, నాటకములు, కీర్తనలు, పాటలు, పదములు బెక్కిండిని రచించెను, అతని యితిఫ్రీ నమరియుండిన సాహిత్యరాయ

* చూ. కొండలు తంజావూరు కవులు, పండితులు, హైరరాబాదు, 1943, పుట. 138).

పెండార మతని విద్యావైశారద్యమును ప్రకటించుచుండెడిది. కొలువు కూటము వాణివిలాసమందిరమే. అందు:—

“భరత సంగీత సాహితీ ప్రముఖ విద్య
లాప్యములు గన్న చందాన నబ్జముఖులు
సరస ముక్తాకపత్ర చామరము లమర
వివిధ విరుదాంక వాద్యమల్ కలయనిల్వ”

కొలువుదీరి, విద్యావినోదముల బ్రొద్దుపుచ్చువాడు. సాత్యగాంధర్వి విద్యలయందు ప్రోడలైన చంద్రరేఖ, రూపవతి, చంపక, మూర్తి, శోమల వల్లి, లోకనాయిక, శశిరేఖ, రత్నగిరి, భాగీరథి మున్నగు విలాసినిమణులు దమ విద్యాకౌశలము బ్రదర్శించి యానందాంబుధి నోలలాడించువారు. విజయరాఘవుని కొలువుకూటమునకు బ్రధానాంగము శారదాధ్వజము. చెంగల్య కాళకివి యనర్థములైన రెండు సేనపద్యములయందీ శారదాధ్వజము నిట్లు వర్ణించియున్నాడు.

“ఒక్కొక్కయెడఁ జీనిచక్కెర పానకంబాని నట్లాహ్లాదమావహిల్ల
నొక్కొక్కయెడఁ దావికెన్నొన విరజాజిసరము రెత్తినరీతి బిమళింప
నొక్కొక్కయెడఁ జల్వలుప్పలిల్లఁగ మందమారుతంబులు వీచు మహిమ
చెల్లఁగ
నొక్కొక్కయెడఁ మేనజొక్కు సంపాదించు వెలికికెన్నెల తేలు విధము
మించ

కవిత రచియింప విజయరాఘవ విభుండె
శేర్పునని వాణినర్తించు శేర్పుమీఱు
చామరానిల కందళ చలితమగుచు
దనరు సభయందు నల శారదాధ్వజంబు.

నకునవోల్లేఖన నవనయోగ్యముగాని పద్యంబు జనులకు హృద్యమగు నె
ఘనతరాలంకార కారణంబులుగాని వాక్యవైఖరుల నెవ్వారు వినరు
శేషభాషిత బాగ్విశేషాన్వితముగాని పదము విద్యత్స్పృహపదము గాదు
ఘనసారసారంబుగాని సందర్భంబు లర్థబులైనను నాదరింప

రంచు వివరించు చలచామరాంచదనిల
చలితచేలాంచలాగ్రహస్తంబుచేత
విజయరాఘవ మేదిని విభుని సభను
కనదు మహిమంబుచే కారదాఢ్యజంబు.”

సోమశేఖర శర్మగారు వచించినట్లు “విజయరాఘవుని కాలమున
తంజావూరిరాజు కొలువునూటము నిజముగా గనులపండువుసేయు కారదా
నాట్యమందిరమే. సంగీత నాట్యములందు సయితము విజయరాఘవుని
దండెవేసిన చేయి. అతడు నవరసికులకెల్ల నాయకుడు” * కావున
కవి పండితజనమును బోలి, సంగీతనాట్య విద్యలలో గడిచేసిన కళా విశా
రడులెల్ల దమ విద్యా కౌశల్యమును జూపి “సాహిత్యరాయ”ని మెప్పించి
గుత్కారమును బడయుట కాకొలువునూటమునకు మూగువారు. విజయ
రాఘవుని కాలమున దంజావూరాస్థానమున వెలసిన కవులలో జెంగల్వకాళ
కవి ముఖ్యుడు, ఇతడు కవిమాత్రుడుగాడు. కవిత్వమందువలె గాంధర్వ
నాట్య విద్యలయందు నిపుణుడు. రఘునాథుని కాలమునుండియు సంస్థానము
నలంకరించియుండిన రామభద్రదాంబ, కృష్ణాజిమీదలగు కవయిత్రులకు విద్యా
గురువై విజయరాఘవుని మన్ననకు బాత్రుడైనవాడు. కాళకవిగాక విజయ
రాఘవుని పుత్రుడు మన్నారుడేవుడును కోనేటి దీక్షిత, పురుషోత్తమ దీక్షిత

* 3. రఘునాథనాయకాభ్యుదయము, రఘునాథాభ్యుదయము.
పీఠిక, పుట. 39.

వేంకట సోమయాజులును యక్షగాన కృతులను రచించి వాసికెక్కిరి. సంగీత సాహిత్య విద్యలందు చతురలై విజయరాఘవుని యాస్థానమునకు చేరులెచ్చిన కవయిత్రులలో చంద్రశేఖ, కృష్ణాజీ, రంగాజులు ప్రముఖులు. మొదటివాఁడగు కవితాకాశలమును కాళకవి విశేషముగ ప్రశంసించి యున్నాడు. చంద్రశేఖ సామాన్యరాలు గాడు.

‘వీరవేంకటరాను పృథ్వీసుహేంద్ర
దత్తబహువిధ బీరుదముల్ దనరుమండ
సముఖమునగిల్చి యాముద్దు చంద్రశేఖ
వివిధవిద్యలవినిపించి వింతగొల్పె’

డిదట! కృష్ణాజీ ప్రతిభను ఇట్లు వర్ణించి యున్నాడు:

“ప్రస్తార సంఖ్యను పదమూడుకోట్లు నలువదిరెండులక్షలు ఏకేడు
వేలు నేర్పూరును వింశతియొనునాటు వృత్తంబులందు నీ వృత్తమునకు
నీ వర్ణనసమస్య నీవు గూర్పు మటన్న నా వృత్తమున సమస్యను రచించి
యందుకు క్లీకంబులాశువుగా కప్పి యది తెనుంగునను బద్ధిములుజేసి

ఇటువదాటును భండంబులెవరి యిట్లు

కవిత జెప్పినవారలీ భువిని గలరె

యనును నందఱు వినులెంప ఘనతగాంకె

క్లిప్తస్య యగుణాలంబ కృష్ణమాంబ!”

కాని చంద్రశేఖయు గృష్ణాజీయు దాత్కాలికముగ దమ విద్యా చాతుర్యమును బ్రకటించి సమకాలికుల మన్ననలచే దృఢులై కే కాని కాళ్యణ కీర్తిని గోరి గ్రంథరచనకు గడగివట్టిపడిదు. వాగ్దేయకారుని శారీరమువలె వీరి విద్యా వైశారద్యమంతయు నడపాడలక మాసిపోయినది. రంగాజీ వీరి యంతటి జాణ గాకపోయినను పాండిత్యమునను గవిత్వ నైపుణ్యమునను

వీరికి దీసిపోయినది కాదు. తన సామర్థ్యమునంతటిని కావ్యనిర్మాణమున వినియోగించి, బహు గ్రంథకర్తయై యాంధ్ర కవయిత్రులలో నత్యున్నత స్థానము నాక్రమించినది. రంగాజి విజయరాఘవునికి గరము ప్రియరాలు. ఈమె కాలదుఃఖనకాభిషేకము జేసెనట. “అచ్యుతవిజయరాఘవ సార్వభౌమ ధర్మపత్నియై రంగుమీలు రంగాజమ్మ” యని ప్రకటించుకొనినది. ఇది సంశయాస్పదము. రఘునాథనాయకుని భార్యలమని చెప్పకొనిన మధుర వాణి రామభద్రాంబలవలె నీమెయు వారపనిత యగునేమో! ఎవ్వరైయైన నేమి? కారదా కటాక్షములకు గుఱియై పవిత్రురాలై విరుచి కెక్కినది.

ప్రకరణము. 3.

నాయకయుగాంధ్ర సాహిత్యము - గుణవిశేషములు.

నాయక యుగమున వెలువడిన యాంధ్ర వాఙ్మయమునకు ముఖ్య గుణము వాఙ్మధుర్యము. ఆంధ్రభాషయొక్క సహజమాధుర్యమంతయు సమాన క్తమై దాక్షిణాత్యాంధ్ర వాఙ్మయముగ నవతరించినదని చెప్పట యొప్పులేదు. తెలుగుమాటలును, సరళమైన శైలియు, సంస్కృతమైన శానుకులును, సరసమైన పదగుంఫనమును, హరులైన పద్యములును దాక్షిణాత్యాంధ్ర కవి తకు స్వభావసిద్ధమైన భూషణములు; శృంగారము బ్రధానరసము. కావ్యముల బహుళముగ శృంగారాత్మకములే. శృంగారమును విచ్ఛలవిడిగ కర్ణించుట కవ కాళము గలుగజేయు నిలవృత్తములనే కవులేర్చుకొనువారు. మన్నారగుడి ప్థల పురాణముగూడ వారి చేతులబడి రాజగోపాలవిలాసమును శృంగార బ్రబంధముగ మారినది.

నాయక యుగాంధ్ర సాహిత్యమును గురించి పెక్కు దురభిప్రాయ ములు బ్రబలియున్నవి. భాష పరిశుద్ధమైనది కాదు, తత్కారణమున నది యుత్తరాంధ్ర కవిత్వముతో సరితూగజాలదు; కావున నది రెండవ రకమని చెప్పవలసి యున్నది, అని కొందఱు అభిప్రాయ పడుచున్నారు. వీరియందు ప్రముఖులు జయంతి రామయ్యకంఠులుగారు. దాక్షిణాత్య కవులు చాతుర్య ప్రదర్శనమే కవిత్వమునకు పరమావధియని యెంచి తల్పిద్ధికోరిక సాంప్రదాయమున వీటియన్ని భాషా సాంకర్యమున కాలాయచడిరి; వారి రచనలలో బొడకట్టు వ్యాకరణ విరుద్ధ ప్రయోగముల కనేకముల కిదియే కారణమని పంతులుగారు నెలవిచ్చిరి. భాషా విషయములందు పంతులుగారు పరమ శ్రేష్ఠులు. కవిశ్రయము వారి రచనలు వీరి కొలతబద్ధ. తదనుసారము రచించ జాలని కవులను వీరు మెచ్చరు. తెలుగు లోకవ్యవహారము నందింకను శ్రవ

ర్జియించుచు జీవభావ యు సంగతిని వీరు విస్మరించినట్లున్నది. జీవభావ లకు నిత్య పారిశుధ్యము చేయరదు. నానాటి కవి యభివృద్ధి నందుచుండును. ఈ యభివృద్ధి ననుసరించి భాషాచరితుద్ధి మాటుపు లేక యెల్లప్పుడు నొక్కతరున నుండదు. దాని స్వభావము నూతన పరిణామములనందుచు యుగయుగమునకును భిన్నమగుచుండును. మఱియు గవిత్వ గుణావగుణము లను నిర్ణయించు నపుడు వ్యాకరణ మొక్కదానినె యొరగల్గుగ గ్రహించుట యుక్తముగాదు. “శబ్దార్థ సహితా కావ్యమ్” అని పెద్దలు చెప్పుదురు. కావున కావ్యరచనయందు శబ్దార్థములు రెంటికిని సమాన గౌరవము గలదు. వ్యాకరణ విరుద్ధ ప్రయోగములు కాదాచిత్కముగ గానవచ్చినంతటనె కావ్య ములను గ్రిందుపఱచుట సమంజసము గాదు.

ఈ సందర్భమున వీరేశలింగము పంతులవారి వాక్యములు స్మరింప దగినవి. “ఇప్పుటి వారు కవిత్వ స్వారస్యమును విచారించక గ్రంథములందు రేఖద్వయప్రాస విశ్రమ మైతియై, యేదో వ్యాకరణ దోషమో యున్నదన్న హేతువుచేత రసవంతములైన యుత్తమ గ్రంథములను సహిత మగ్రాహ్య మని నిరాకరించు చున్నందున, అట్లు చేయుట యుక్తము కాదు. ఇందో వ్యాకరణ దోషములు లేని రసహీనములగు గ్రంథములకంటె ఇందో వ్యాకరణ దోషములను గలవయినను రసవంతములయిన గ్రంథములే యధికాదరణీయములు” అని చెప్పియున్నారు.

నాయకయుగము క్షీణయుగమనియు, నీ కాలములో తెలుగు కవి త్వము క్రొత్తపోకడలు లేక వెనుకటి రీతులలోనే విస్తారము నడచినదనియు, నూతనప్రతిభ క్షీణించిననియు, దిక్కన పోతనగార్లవలె కవిత్వము దివ్యకళ యని విశ్వసించిన వారుగాని, శ్రీనాథునివలె రసోపితముగ వ్రాయగలవారు గాని, పింగళి నూరనవలె నూత్న కల్పనలు చేయగలవారుగాని ఈ కాలములో లేరనియు, సాహిత్యము క్షీణదశలో నుండుటకు గారణము సంఘ జీవితము

కూడ టీకాస్థితిలో నుండుటయే యనియు ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనముగా రనుచున్నారు.

సీతారామ భట్టాచార్యులవారు వచించినట్లు, “దక్షిణాంధ్ర హజ్జయ మింతయని యిప్పటికిని చెప్పవలనుపడదు. రఘునాథ రాయాదులు రచించినట్లు చెప్ప గ్రంథము లిప్పటికిని బయట పడలేదు. ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తువారు తద్వాజ్ఞయమును ప్రపంచమున కెఱుక పోయిటయ్యో ప్రథములైనను, దాని వైఖరి యెట్టిదో సంపూర్ణముగ తెలియరైఁ.” పరిషత్తు వారొక్కరే కారు,—చెప్పిన గట్టువున నుండునుగాని,— వాస్తవముగ దాక్షిణాత్యాంధ్ర హజ్జయ విమర్శకుల కనేకుల కావాజ్ఞయముతో బరిచయము తక్కువ. “ఈ కాలములో కవిత్వము క్రొత్తపోకడలు లేక వెరుకటి కీకులలోనే విస్తారము నడచె”నని చెప్పిన లక్ష్మీ రంజనముగారే “ఇది టీకాయుగమైనను ఈ కాలములో వెక్కు సాహిత్య ప్రక్రియలు ఆంధ్ర భాషలో వెలసినవి. మొట్ట మొదటిసారి వచనరచనము విస్తారముగా ఈ కాలముననే జరిగినది. యక్షగా నములని పిలువబడు నాటకము లీనాడే వ్యాప్తిలోనికి వచ్చినవి” అని వాక్రుచ్చి నారు. వచనరచనయు యక్షగాన ప్రాదుర్భావమును గ్రొత్తపోకడలుగావా? కావ్యరచనయు దొల్లిటి మార్గమున సాగలేదు. ఆత్మరాంధ్ర ప్రబంధములు వర్ణనావ్రధానములు, అందు కథాంశమల్పము. కౌచిత్యమును బరిపాటిం చక ప్రబంధ కవులు దమ గ్రంథములలో నిచ్చవచ్చినట్లు వర్ణనల బెంచిరి. కృష్ణరాయ విరచి తాము క్త మాల్యద, భట్టుమూర్తి కృత మరుచరిత్ర మున్నగు ప్రబంధము లిందుకు దార్కాణ. నాయక యుగ కావ్యము లిట్టివి కావు. అందు కథాంశము ముఖ్యము. ‘వర్ణనలకొఱకు కథ నడక యెచటను నిలచి పోదు. వర్ణనలు లేకపోలేదు. కాని యది కథ కనుగుణముగ వచ్చును, విజయ విలాస కువలయాశ్వచరిత్రములను మనువను చరిత్రలతో బోల్పిచూచిన నుత్త రాంధ్ర ప్రబంధములకును నాయక యుగ కావ్యములకును గల భేదము తెల్లము

గాగలడు. తిక్కన పోతనాదుల వంటి మహాకవులు ప్రతి శతాబ్దమునను బొడమావరు. అట్టి వారు లేకపోయినంత మాత్రమున వాఙ్మయము క్షీణ దశకు భచ్చెనని యెంచుట తగవుగాదు. నూతన ప్రతిభ క్షీణించినదని యన్నారకదా లక్ష్మీరంజనముగారు. వారి యభిప్రాయమేమో చక్కఁగ చెరియరాకున్నది. ప్రతిభ యనఁగా నప్పటప్పటికి వికసించెడు బుద్ధియని యర్థము చెప్పినారు శబ్దరత్నాకరకారులు. మేధావితయము గల కవులెవ్వరు నీ యుగమున బుట్టలేదని గాబోలు వీరి యభిప్రాయము. అగునేని యట్టి తలంపు ప్రమాద జనితమని చెప్పవలయును. కథా సంవిధానమునగాని, కల్పనా చాతుర్యమునగాని, చమత్కార వచోవిలాసమునగాని, వర్ణనా సౌష్ఠ్య వమునగాని నాయక యుగాంధ్ర కవులెవ్వరికిని దీసిపోరు. చేమకూర, సున రము, శేషము, కంకంటి, పుష్పగిరి, ధరణిదేవుల కవులు వర్ణింప కాలమును క్షీణయుగమనుట సాహసము గాదా?

• దాక్షిణాత్యాంధ్ర వాఙ్మయము నీలి బాహ్యమని చెంచయ్య భుజంగ రావు గారలు ఖండించిరి. దాక్షిణాత్య కవులు పాతివ్రత్యము కంటె వ్యభి చారమును అతిశయముగ వర్ణింతురనియు దుర్గతి నుపదేశింతురనియు దత్కారణమున నది యవగ్రహకరమనియు జెప్పిరి. సీతారామ భట్టాచార్యుల వారు వారి విమర్శ నొప్పుకొనక యది వారి క్రైస్తవ మతాభిమానము పెంపున జేసిన దుర్విచారమని నిరసించిరి. కాని ఇట్టి విమర్శ కంఠరార్పణము జేసిన వారలు చెంచయ్య భుజంగరావుగారలు గారు. వీరికి దారిచూపినవాడు వీరేశలింగము పంతులు. పంతులుగారు తమ యాంధ్ర కవుల చరిత్రయం దచటనచట కొందఱు కవులను గూర్చి చెప్పిన. అభిప్రాయములను వీరేశముఖ మునకు దెచ్చి దాక్షిణాత్య వాఙ్మయ మంతటిమీఁదను సాక్షుడెట్టిరి. ఇది వీరుచేసిన పొరపాటు. కాని వాస్తవముపై దృష్టియుంచి చూచితిమేని యిట్టి విమర్శకు గొంత యెడము గలదని తోచకపోదు.

నాయక యుగము శృంగార యుగము. భోగమప్పటి యాంధ్రులకు జీవన పరమావధియైనది. స్త్రీ శైల్యము సామాన్యము; బహుకళత్ర గ్రహణమును, వేశ్యాంగనా గమనమును సిరి గలవారికి లక్షణములు. శేవలాంఘ భోగములతో దృష్టినందియుండక ఘనవంతులగు రసీకవతంసులు స్త్రీల సర్వాంగములనే కాక స్త్రీ పురుషుల కురగ్విర సుబంధ వర్తనలకు జెందిన బయలుపెట్టరాని మర్మ విషయములను గూడ నాయక నాయకావ్యాజమున కలువిధముల వర్ణింపించి యానందించెడివారు. ఈ కారణముచేత నాయక యుగాంధ్ర వాఙ్మయమునకు గళంకు చెప్పెడి నీతి బాహ్యకావ్యములు పెక్కు బయలు వెదలిసినవి. కాని దాక్షిణాత్య వాఙ్మయము సర్వమును నీతిబాహ్య శృంగార వర్ణనాత్మకము గాదు. కొందఱు దాక్షిణాత్య కవులు హద్దుమీఁద శృంగారమును వచ్చి వర్ణించినది వాస్తవమే. కాని వారి తప్పుకై దాక్షిణాత్య వాఙ్మయము సంరక్షింపి మాపించి ఖండించుట సర్విదుర్మకుల కద్దతి కాదు.

ఈ సందర్భమున దృష్టియం దుంచుకొనదగిన యంశ మొకటికలదు. కావ్య నిర్మాణము యొక్క ముఖ్యప్రయోజనము ధర్మోపదేశముగాదు. ప్రపంచానుభవమువలన గలిగిన భావోక్తికము శబ్దరూపమున బహిర్గతమై కవిత్వయన జరుగుచున్నది. రసాలంకార భూషితమైన కవిత్వ కావ్య మనబడును. కావున కావ్యోత్పత్తికి బ్రధాన కారణము ప్రపంచానుభవము వలన గలుగు భావోద్బీకనమే. ప్రపంచానుభవము హువిధములైనది. దానినిబట్టి భావము లనేక రూపముల బ్రకటింపబడుచుండును; దాని ననుసరించి కవి తాపస్త్రువు ముడుచుండును. ఏతత్కారణమున కవిత్వము నిర్దిష్టరీతిపై యుండవలయుననియు, నీతి నిబంధనలను కవులు సరిగ్గు నేయవలసినది లేదనియు వాదించు వాఙ్మయ విమర్శకులును గలరు. కావున శృంగారాత్మకమైనదని దాక్షిణాత్య వాఙ్మయమును వెలివేయబూనుట భాష కపకారము జేయ బూనుటయే కాని యన్యము కాదు.

ప్రకరణము. ౪.

కావ్యము

‘శాంతక యుగమునం దాంధ్ర సాహిత్య వాహిని బహు ముఖముల బ్రకపించినది. ఇందు ముఖ్యమైనవి మూడు. కావ్యము, నాటకము, గీతము.

౧. కావ్యము:—ఇది త్రివిధములైనది, పద్యకావ్యము, ద్విపద కావ్యము, వచన కావ్యము.

మొదట పద్యకావ్య చరిత్రను విచారింతము.

రఘునాథుడు

దాక్షిణాత్యాంధ్ర పద్యకావ్య రచయితలలో బ్రథమమున జేర్కొనదగినవాడు తంజావూరు రఘునాథ నాయకుడు. ఇతడు బహు గ్రంథకర్త. నూలు గ్రంథములను రచించెనట! విజయరాఘవ నాయకుడు తన తండ్రి రచించిన గ్రంథములను గొన్నింటిని జేర్కొని యున్నాడు.

భువిమెచ్చ నమృతాభ్యుదయ కావ్యంబు

నవరస చిత్రంబు నలచరిత్రంబు

హరువైన పారిజాతాహరణంబు

మెఱవడి జూపు వాల్మీకి చరిత్ర

జానకీ కల్యాణ చాటు కావ్యంబు

తా నిర్వహించిన తక్కిన కృతులు.

ఇవి యన్నియు శాంధ్రకృతులని లోచెడివి. ఇందు పారిజాతాహరణ కావ్యరచననుగూర్చి యజ్ఞ నారాయణ దీక్షితులు దనసాహిత్య రత్నాకరమునం దిట్లు చెప్పియున్నారు.

యా మద్వయేన యదునేతరి పారిజాత

మాణిహర కృరస మమృతభూప సూనుః

కావ్యం తదత్ర విబుధైస్తు కథం కథంచి
 చాతేభి చిత్ర మవదాయ ఫణింద్రకల్పైః.
 వివం వద స్తనయ మేవ కృపారసామైః
 జాతాభిషేక మపితం జగతీదౌఢాః
 తత్రాభ్యషిష్టాత మణీభి రసా సభాయా
 మాసీత్స వివ వసుధేవ కటాభిషేకః.

ఇందువలన రఘునాథ నాయకుడు పారిజాతావరణమును ఆశువుగా జేప్పెనని తెలియుచున్నది. ఇవిగాక రామాయణమును రఘునాథుఁ డాంధ్ర కావ్యముగా రచించి దానిని మధురవాణిచే సంస్కృతీకరణము గావించెను. ఈ యంశమును రఘునాథుని వాక్యములుగ మధురవాణి ఇట్లు తెల్పుచున్నది.

“రసోత్తరం రామకథానుబంధ
 కావ్యం మయాకల్పిత మాంధ్రవాణ్య
 కార్యం కయా సంస్కృతవాస్థిరేతత్
 ఇత్యేవచిత్రే గణయన్నవాస్థిత్.
 ఆజహదలంకృతిక్రమ మనేరసోల్లసితం
 సరస పదార్థ సంకలి సమగ్ర గుణానుగుణం
 రఘురమణ ప్రబంధలిలకం రసికాభిరుతం
 సువలి విధీయతా మిలి సుధీ రగదీ న్నృపతిః”

రఘునాథ కృతములని పై జేర్చొన్న ఆంధ్ర గ్రంథములలో రెండు మాత్ర ముపలబ్ధమైనవి. అందు రామాయణ మొకటి. కాని ఇది మధురవాణి సంస్కృతములోనికి దర్జుమా జేసిన రామాయణమని తోచదు. విలక్షణగా, మధురవాణి రామాయణము చిన్న కావ్యము. ఇందు మనునాలుగు సర్గలును మొత్తము మీఁద ౧౫౦౦ శ్లోకములును గలవు. కాని మనకు లభ్యమైన రఘు

సాధ రామాయణ మసమగ్రము; ఇందు బాలకాండమునందు మూఁడాశ్వాసములును సాల్లవ యాశ్వాసారంభమునం దిరువదియాఱు పద్యములు మాత్రము గలవు. ప్రథమాశ్వాసమంతయు బీతికకును బాలరామాయణమునకును సరిపోయినది. ద్వితీయాశ్వాసము కోసలదేశ వర్ణనతో ప్రారంభమై ఋశ్యశృంగ చరిత్రతో దుడ ముట్టినది. తృతీయాశ్వాసము ఋశ్యశృంగుని యయోధ్యా గమనముతో సారంభమయి పుత్ర కామేష్ఠితో ముగిసినది. సాల్లవయాశ్వాసము శ్వేతద్రీప వర్ణనతో సారంభమైనది. మొత్తముమీద నందు పద్యములుగాని పదనములుగాని ౪౬౮ కలవు. దీనినిబట్టి చూడఁగా రఘునాథుడు వ్రాయదలపెట్టిన ఈ రామాయణము బృహద్ద్రంధమని తోచుచున్నది. ఇది మధురవాణి ౧౫౦౦ ప్లోకములలో సంస్కృతీకరించిన యాంధ్ర రామాయణమై యుండదు. సీతారామ భట్టాచార్యుల వారును నిట్టి యభిప్రాయమునె పెరిబుచ్చియున్నారు. కాని వారి యభిప్రాయమునకు గారణము వేఱు:—

“మధురవాణి కావ్యముతో దీనిని బోల్చిన యెడల నిదియే భాషాంతరీకరింపబడినట్లు తలంచుటకు వీలులేదు. ఏలన తెలుగు గంధ్రముకంటె సంస్కృత కావ్యము ప్రాఢతరముగ నున్నది.” మధురవాణి భాషాంతరీకరించిన యాంధ్ర రామాయణము ప్రస్తావమునందుండు రామాయణమున కంటె భిన్నమైనదే యైనను నిది ప్రాథమికమయిండు మధురవాణి సంస్కృతీకరణమునకు సరికాదనుట వ్యాయముగాదు. ఏ కావ్యమందుగాని రచనా సౌప్త్యము మొట్టమొదటి పద్యమునుండి చిట్టిచివర గద్యమునకును నొక్క తీరుగ నుండదు; సందర్భమును బట్టి మాలుచుండును. విరాటోద్యోగములందును, యుద్ధపరిచయందును గానవచ్చు తిక్కనగారి కవితా ప్రాథిమ్య శాంతి సప్తకమున గానరాదు. మనుచరిత్ర మొదటి మూఁడాశ్వాసులలోని మజా తరువాలి గ్రంథమునందు లేదు. రఘునాథరామాయణము రామాయణము నందంతయు నొక లేశము. కథానాయకుడగు రాముని జన్మమునకు ముందే యాగిపోయినది. ఆ లేశమును

సంపూర్ణముగ విరచితమైన మధురవాణి గ్రంథముతో బోల్చి యందు ప్రాధేమ చాలదనుట పునాదిని బరీక్షించి పై కట్టడము జక్కనిది. కాదని యన్నట్లున్నది. రఘునాథ రామాయణ కవిత్యము రసవంత మైనది. నిరర్గళమైన ధార, పరస్పరమైన శైలి, మధురమైన వాగ్యంధనము, స్వభావసిద్ధమైన వర్ణనలు చదువ జదువ జవులూరుచుండును. ఋశ్యశృంగుని కథ చొక్కమై యింపెనలూరుచు రఘునాథుని కవితావైభవమును ప్రకటించుచున్నది. గ్రంథమున దక్కిన భాగము నప్తమైపోయెనని వాద్యయ చరిత్రకారులును విమర్శకులును వాపోవుచున్నారు. కాని రఘునాథుడు వ్రాసినదంతయు నింతియే యేమో! శ్రాద్ధిసేయక మునుపె యతడు స్వర్గసీమ నలంకరించెనేమో!

కెండవది వాల్మీకి చరిత్ర. ఇది మూడాశ్వాసముల చిన్న ప్రబంధము; వాల్మీకి పూర్వచరిత్ర మిందువల్లించబడినది. సప్తద్వీపములందలి పుణ్యతీర్థములును, ఋషుల పర్యటనమును, వాల్మీకి సమాగమమును, నతని జ్ఞానోత్పత్తియు, బోయజీవనమును, రంభోర్వసుల పరాధవమును మనోహరముగ వర్ణించినాడు. రఘునాథ భూపాలుడు సౌందర్య పిపాసకుడు, రసజ్ఞుడు. కవిత్య స్వరూప మెట్టిదో నిశ్చయించినాడు.

పలుకంగ వలె నవరసములు

గులుకం బజ్యములు చెవులకున్ హృద్యముగా

నకుకక యటుగాకున్నం

బలుకక యుండుటయే మేలు బహుమానముగన్.

చెప్పవలె కష్టరంబులు

కుప్పముగా బోసినట్లు గుండుమపైపై

గుప్పిన క్రియ విరిపాట్లము

విప్పినగతి ఘమ్యునన్ గవిశ్వము సథలన్.

శివులకుఁ జవులై చల్లఁగఁ

గవులకుఁ దవులై సమస్త కావ్య కళాబం

ధువులై రససింధువులై

యవురా! యన గవిత లవని నలరఁగ వలనా.

దీని కనుగుణముగనే చెప్పినాడు కవిత్వమును. లచ్చారావుగారు చెప్పినట్లు “ఈతని కవిత్వము లలితార్థ చమత్కార పద భూయిష్టమై స్వభావోక్తి చదవమై పండిత పాదురకర్ణ రసాయనంబై మృదుమధుర తైలితో సెంతయు సమయోచిత వర్ణనలతో నొప్పారుచున్న యది. వ్యర్థపదములు గానరావు.”

రామాయణ వాల్మీకి చరిత్రలు గాక సావిత్రి చరిత్రను వర్ణించు రెండాశ్వాసముల పద్యకావ్య మొకటి కలదు. గ్రంథావతారిక గాని యాశ్వాసాంతములు గాని లేవు. యక్కృతమో తెలియదు. కాని గంటి సూర్య నారాయణ శాస్త్రులవారు వీనికి శృంగార సావిత్రి యని నామకరణము జేసి రఘునాథ నాయకుని కంటగట్టివారు. వీనికి వారు చూపిన కారణ మొక్కటియే. “శ్రీ రఘునాథ రాయ మహాకవి రచించిన రామాయణమందలి పద్యములు—ఋశ్యశృంగ తపోభంగము పట్టున నున్నవి—ఈ గ్రంథము నందుండుటచే తత్కర్తయే యేతత్కర్త యని మే మూహించినాము.” అని చెప్పినారు. ఆ రెండు గ్రంథములకును ఉమ్మడియైన పద్యము లెవ్వయో వారు తెలుపలేదు. ముద్రిత రఘునాథ రామాయణములోని పద్యము లెవ్వయు శృంగారసావిత్రియందు గనపట్టవు. ఈ విషయము నింకను బరిశోధించవలసి యున్నది. ఇవి యెట్లున్నను గవిత్వమునుబట్టి చూడఁగా శృంగారసావిత్రి రఘునాథుని రచన కాదని తోచుచున్నది. శృంగార సావిత్రిని రఘునాథుని గ్రంథములతో బోల్చి చూచిన నీ విషయము దెల్లము కాగలదు.

చేమకూర వెంకట కవి

ఇతఁడు రఘునాథుని యాస్థానాంధ్రకవి బృందమునకు శిరోమణికవ్యము. దాక్షిణాత్యాంధ్రకవులలో నింతకు మించిన కవిలేడు. ఇతఁడు సారంగధరచరిత్ర, విజయవిలాసములను రెండు గొప్ప కావ్యములను రచించి రఘునాథుని కంకిత మిచ్చెను. సారంగధర చరిత్ర వేంకట కవియొక్క ప్రథమ రచన. కవిత్వము రసవంతమైనదే. కాని విజయవిలాసములోని పరిపక్వత యందు గానరాదు. చేమకూరవారి కవిత శాంధ్రలోకము చిరకాలము క్రిందనే చవిచూచినది. ఇంటిపేరు నసయైనను, కవిత్వము పసగా నున్నదని యొక ప్రాచీన వాఙ్మయ విమర్శకుఁడు వక్కాణించెను. “ఈ చేమకూర చక్కెరమిడిలో నమృతము పొంది పెంచినది కాని మట్టిలో నీరు పొంది పెంచినది కాదు” అని యానందపరవశులై యభాషించినారు పూజ్యపాదులు కళాప్రపూర్ణ వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిగారు. నెబాసని యామోదించినది ఆంధ్ర విద్వత్ప్రపంచము. “పింగళి సూర్యుని ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమునకు తరువాత విజయవిలాసమే సర్వవిధములచేతను తెలుగులో జ్ఞాస్య కావ్యముగ నున్నది.” “సామెతలతోను, శబ్దాలంకారములతోను నిండియుండి యర్థగౌరవము కలదయి రసవంతమయి యున్నందున చేమకూర వేంకటకవి కవిత్వము సర్వజనాదరణీయమయిన దని తలచుచున్నాను” అని నెలవిచ్చినా రాంధ్రకవిచరిత్రకారులు.

వాస్తవముగ చేమకూరవారి కవిత్వము నెంతపొగడినను తనివి తీరదు. వేంకటకవి భాషింప నేర్చిన యమృతధారాధరము. అతనిది సాధారణ కవిత్వముగాదు. ఆమనియందు చిగురాకు జొంపములలో చాగి కర్ణరసాయనముగ బాడుకోయిల గానము. ఇందు కుధారసమును మరపించు మృదుమధురధారయు, శరీషకుసుమపేళలయోక్తులును అనందాద్ధి నోల

లాడించును. ఒక వింత. కవిత్వములు రసధనుస్వప్నావహమువలెను, చమత్కార పయోపూర్వమువలెను గవనము చెప్పియున్నారు. ఈ రెండిని సమ్మేళనము గావించి యత్యంతరమణీయముగను హృదయంగమముగను కావ్యకల్పన జేసిన వారు కొందఱే. ఇందు మహాకవి రామరాజభూషణుఁడు ప్రముఖుఁడు. మన చేతుకూర కవియన్నతో రామరాజభూషణుని యధఃకరించినాడు, అగ్ర స్థానము వాక్రమించినాడు. ఈ విషయమునం దితడు రామరాజ భూషణునికంటెను, వేయేల ఆంధ్రకవులెల్లరకంటెను మిన్నయై వన్నెకెక్కినను. రసగుంభితముగాని పదముచుగాని పద్యముచుగాని యాతని గంటము వ్రాయ నెఱుంగడు. అద్భుతవర్ణనలు, శబ్దార్థాలంకారములు, చమత్కారోక్తులు నెల్లి కొల్లలై యుల్లముచు రంజింపజేయును. సారస్వత గుల్పవృక్షముపై నల్లి బిల్లిగ నల్లుకొన్న యమృతవల్లివంటి దీతని చమత్కారము; బుద్ధికి సులభమాగ గోచరముగానివిధమున భావకబ్ధాఘోరములతో లంకె దగిలియున్నది. ఇట్టి యుసామాన్య కవితాప్రభావము గల్గినవాడగుటచేతనే,

తారసపుష్టిమైఁ బ్రతిపదంబున
కాలియు వార్తయుఁ జను
తార్కరము నర్థగౌరవముఁ గల్గ
ననేక కృతుల్ ప్రసన్న గం
భీరగతిం రచించి మహిమించిన

యా రఘునాథ భూపరసికాగ్రణి వేంకటకవి కావ్యకన్యలను వలది వరించెను.

కృష్ణాధ్వరి

కృష్ణాధ్వరి రఘునాథ భూపాలుని యాస్థానము నలంకరించిన విద్య క్షవిపుంగవులలో మఱి యొక్కఁడు. ఈయన బహు గ్రంథకర్త. తాను వ్రాసిన గ్రంథములనన్నిటిని రఘునాథునికే యంకిత మొసఁగెనట. వినుడు:

నవరస శ్రీ రఘునాథ భూపాలీయ
 నామ భామాభీష్ట దాయకుండు
 నైషధపారిజాతానతారిక కావ్యవర్ణా
 స్వయంవర వల్లభుండు
 కల్యాణ కౌముదీ కందర్ప నాటక
 కన్యోద్వహన బద్ధ కంకణుండు
 అమరుకావంకార హరి భంగీర
 శృంగార సందీపనీ కామకుండు
 తాళచింతామణి వహితత్పరుండు
 మంచినామాత రఘునాథమనుజ నేత
 తెలియ నైషధపారిజాతీయ కృతియు
 నేవురక్కుల చెల్లెల్లై హెచ్చుననుచు.

ఇందులన కృష్ణాధ్వరి రఘునాథ భూపాలీయము, నైషధ పారిజాతీ
 యానతారిక, కల్యాణకౌముదీకందర్పనాటకము, శృంగార సందీపనీ, తాళ
 చింతామణి, నైషధపారిజాతీయ మను నాఱుగ్రంథములను రచించెనని తెలియు
 చున్నది. వీనిలో రఘునాథ భూపాలీయము విద్యానాథ మహాకవి విరచిత
 ప్రతాపరుద్రీయమువంటి యలంకార శాస్త్రమనియు, నందునలెనే యిందును
 బ్రతిష్ఠికమునను స్థితిపలి నామము తగిలియున్నదనియు (శ్రీ చల్లా సర్వ
 నారాయణగారు చెప్పుచున్నారు. ఈ రఘునాథభూపాలీయమును నైషధ
 పారిజాతీయమును దప్ప తక్కిన గ్రంథములు గానించుటలేదు. అవి
 సంస్కృత గ్రంథములని కొండ్రుహిరించుచున్నారు. శృంగారసందీపనీ
 సంస్కృతమున రచింపబడి యుండవచ్చును. తక్కినవానిమాట యిదమిద్ధ మను
 టకు వీలులేదు. అవి తెలుగు గ్రంథములైనను కావచ్చును. అగు నేని కల్యాణ
 కౌముదీకందర్పనాటకము యక్షగానము కావచ్చును.

నేషధ పారిజాతీయము ద్వ్యర్థికావ్యమని దానిపేరే తెల్పుచున్నది. ద్వ్యర్థికావ్యకర్తలలో నితనిసాన మున్నతమైనదని విమర్శకుల యభిప్రాయము. పింగళి సూరన “రాఘవ పాండివీయమును రంజకముగాను ప్రాశముగాను రచించెను; తరువాత భట్టుమూర్తి తన హరిశ్చంద్ర నలో పాఖ్యానమును రచించి యాత్రోదను కీర్తి గాంచెను; కాని నైషధ పారిజాతీయము పై రెంటివలెగాక చక్కని శైలిలో వ్రాయబడినది. రెండు ప్రబంధములవలె నడచుచున్నది.” అని సీతారామ భట్టాచార్యులవారు వక్కాణించి యున్నారు. “సూరన తొట్టి రచన యగుటచేత గావలయుం ప్రబంధమునందువలె వర్ణనలపై దృష్టినిలువక కథాకథనవ్యగ్రుండై రాఘవ పాండివీయమును రచించెను .. రామరాజ భూషణుడు... హరిశ్చంద్ర నలో పాఖ్యానముల కథను నైకొనుటయే కాక ప్రబంధోచితవర్ణన లన్నిటికీ జేర్చి సూరన్నకన్న ద్వ్యర్థికావ్యరచనలో నధికుం డనిపించుకొనుటకు బ్రయత్నము జేసెను. కృష్ణాధ్వరియు వారిని మీఱ. గేవలము వర్ణనలను జేర్చుటయే కాక కథాకల్పన యందును మృదువదార్థ చనయందును దృష్టినిల్పి తన ద్వ్యర్థికావ్యమును జక్కని ప్రబంధద్వయముగా సంతరించెను” అని చల్లా సత్యనారాయణగారు వచించి యున్నారు. ఇది యంతయు వాస్తవమే కావచ్చును. శ్లేషకావ్యకర్తలలో గృష్ణాధ్వరి కడు వాడ్డవాడే కావచ్చును. కాని శ్లేష కవిత్వ కాలికి దగిల్చిన సుంకెల; భావప్రకటనకు నిర్లిరోధముగ స్పాసీయడు. ఎట్లు నిజాకర్షణ శక్తివలన సర్వపదార్థములను భూమి తన వైపున కాఁగ్నించుచున్నదో యట్లే శ్లేష కవి దృష్టినంతటిని బహుశార్థ పద సంయోగము వంకనే లాగుచుండును. కావున కృష్ణాధ్వరియు నన్య శ్లేష కావ్యకర్తలవలె దన యాపచ్చక్తిని వలసిన యర్థములు గల పదములకూర్పునందె వినియోగింపవలసి వచ్చెను. వీరేశలింగముపంతులుగారన్నట్లు, “ఇట్టి గ్రంథములయందు నిఘంటువులు వెదకి పదములజేర్చి కూర్చిన శిల్పప్రాధి

మయేకాని యర్థవచనత్కారముగాని భావగౌరవముగాని రసపుష్టిగాని పుట్టును." కృష్ణాధ్వరి నేర్పును పాండిత్యమును నెంత ప్రశంసాపాత్రములైనను, సమకాలికులగు రఘునాథ మెకట కవుల కవిత్వమువలె నుత్తమమైనది కాదు.

కాళయ్య

రఘునాథ నాయకుని కాలమునుండియు తంజావూరాస్థానము నాశ్రయించుకొనియున్నను, కాళయ్య మంతుకెక్కినది విజయరాఘవుని కాలమునందే:

‘అయ్య దినముల రామ భద్రమ్మ వారు
నేడు కృష్ణాజ కవిరల నేర్పు మెఱసి
వినికి నేయుటలెల్ల మీ ఘనతగాచె’

యను విజయరాఘవుని వాక్యమువలన కాళకవి తంజావూరాస్థాన మందలి భోగకాంతలకు విద్య గణపెడివాడని తెల్లమగుచున్నది. ఇతఁడు రచించినది రాజగోపాలవిలాస మను గ్రంథ మొక్కటియే. ఇటీవల నిది తంజావూరి సరస్వతీ మహాల పుస్తకభాండాగారాధికారులచే బ్రకటింపఁ బడినది. ఇది యైవాశ్వాసముల గ్రంథము. మన్నూరుగుడి స్థలపురాణము. మొదటి యాశ్వాసమున జాల భాగము పీఠికకు సరిపోయినది, తక్కిన భాగమున రుక్మిణీకష్టల సంయోగము వర్ణింపబడినది. రుక్మిణీస్వయ యని పేర్కొనబడినది. ఇట్లే చతుర్థాశ్వాసము తుదవఱకు, కలహాంతరిత భద్ర, జారిణి లక్షణ, విద్రులబ్ధ జాంబవతి, ఖండిత మిత్రవింద, విరహోత్కంఠిత నుదంత, ప్రోషితభర్తృక కాళింది, స్వాధీనపతిక సత్యభామ వీరితో గోపాలకృష్ణుని కూటమి వర్ణింపబడినది. *

* జారిణి భద్ర, (పుట ౪౪) జారిణి లక్షణయని (పుట ౫౪) అని రెండురర్యాయములు జారిణులను వర్ణించినట్లు ముద్రిత ప్రతియందుగలదు. ఇది పొరపాటు. సంపాదకులు దీనిని సవరించియుండిన బాగుగ నుండియుండును.

కృష్ణుని యష్టభార్యలను అష్టవిధనాయికలుగ జీరించుట కాళయ ప్రధానోద్దేశముని తెలియవచ్చుచున్నది. పంచమాశ్వాసమున మన్నూరుగుడి స్థలమాహాత్మ్య కథనము గలదు. కవిత్వము సరసమైనదే. ఇతని సమాసరచన శ్రీనాథుని రచనలదలపించుననియు, నన్నయవలె మత్తేభవృత్తమును నడిపించుట యందు గట్టివాడనియు, శృంగార రసమును ఆంధ్రకావ్యములందువలెగాక అమరుక కావ్యమునందువలె భావ ప్రధానముగనే యావిష్కరణము గావించినాడనియు శ్రీ నిడదవోలు వేంకట్రావుగా రచుచున్నారు. వ్రతానాముత్తిమ వ్రత మనుస్థాయముబడి చెప్పిన మాటలని తోచుచున్నవి. ఇంతకంటె, 'ఈయన కవిత్వము రసవంతమైనదేకాని విశిష్టగుణము గలది కాదు.' అను సీతారామ భట్టాచార్యులచారి యభిప్రాయమే సత్యమునకు దాపుగ నున్నది.

ఒక దృష్టిన జూచిన కాళయ్య తరువాలి మధురాపురాంధ్ర కవులకు మార్గదర్శకుడైనట్లు తోచుచున్నది. ఇతని శృంగార వర్ణనలు నాయికానాయకు లొండరులే కూటమిగోరి పడు నాపసోపముల నుగ్గడించుచున్నవి. మధురా పుర కావ్యములందీలక్షణము దాటచు గానవచ్చును. మధురవారికి దంజాపుర కవు లాదర్శప్రాయు లగుటవలన నొకవేళ వారి వలపుటంకలార్పును కాళయ్య కడ నభ్యసించి యుండిన నుండవచ్చును.

రంగాజమ్మ

రంగాజమ్మ తన వైరుష్యము నిట్లు చెప్పుకొన్నది: "విచిత్రతర పత్రికా శతలిఖిత వాచికార్థావగాహన ప్రవీణ. తత్త్వలి పత్రికాశతస్వరూపతేజస ప్రకృష్టిర్తి. శృంగారరసతరంగిత పక్షవిత్వ మహనీయమతిస్సూర్తి. అకులి తాష్టభాషా కవితా సర్వంకషమనీషా విశేష కారడ. రాజనీతి విద్యా విశారద, విజయరాఘవ మహీపాల రచిత కనకాభిషేక." పాటలు పదములు

గాక రంగాజమ్మ యాటు గ్రంథములు రచించెను. సంగ్రహ రామాయణ భారత భాగవతములు మూడు; మన్నారదాసవిలాసోపాఖ్యానియ ప్రబంధములు రెండు; మన్నారదాసవిలాస యక్షగాన మొకటి. ఇందు మొదటి మూడును నామమాత్రావశిష్టములైపోయినవి; రెండవ మూడును తంజావూరు సరస్వతీ మహా పుస్తకభాండాగారమునందున్నవి. వీనిలో మన్నారదాసవిలాస యక్షగాన మాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిచే ముద్రింపబడినది. రెండవది రెండును అముద్రితములు. ఎవ్వరో యొకరిద్ద రీ గ్రంథములను జదివిరి. దూరమున ద్రావిడజాతియున నిశ్చిప్తమై యుండుటచే నివి యాంధ్రుల కందుబాటునలేవు. కావున వారి యభిప్రాయములను అంగీకరించి తృప్తిపడవలసి యున్నది. వీరిలో గణ్యులు కరుగంటి సీతారామ భట్టాచార్యులవారు. వీరు తంజావూరు పుస్తకభాండాగారాధికారులై యున్నపుడు భాండాగారములోని యశ్యాంధ్ర గ్రంథములవలె రంగాజమ్మ కృతులను జక్కగా బరిశోధించి వానికి గాకితపు బ్రతులను వ్రాయించిరి. ఈమె గ్రంథములను వీ రిట్లు ప్రశంసించి యున్నారు.

“ఉన్నవానిలో మొదటిది మన్నారదాస విలాసము. ఈ గ్రంథము నందలి నాయకుడైన మన్నారదాసుండు విజయరాఘవ నాయకుడే. ఈ గ్రంథము తన యేలికట్టున విజయరాఘవ నాయకునిపై వ్రాయబడినది. రెండవది హరివంశాంతర్గతమైన యుపాఖ్యానియాగాథ. ఈ రెండు ప్రబంధములను జదివిన వారికి మొదటిదానికంటె రెండవది మిన్నయని కన్నట్టక మానదు. కథాసంవిధానమందును, కవితా పటిమయందును, శైలిరీతియందును నీ రెండవది తెనుగున గల గొప్ప ప్రబంధములతో సరియని చెప్పుట నిజము చెప్పుట యగును.” “ఈ గ్రంథము కనువర్తి యబ్బయ్యామాత్యునికి పూర్వము వ్రాయబడి యుండీ, యబ్బయ్యామాత్యుని ‘యనిరుద్ధ చరిత్ర’కంటె సర్వవిధముల ఊలని చెప్పుటకు తగినదై యున్నది.”

మహారాజుదాసవిలాస నాటక మప్పటి యక్షగాన రచనలలో బ్రసిద్ధికెక్కినది. యక్షగాన ప్రకరణమున నీ నాటక విషయము విచారితము.

తంజావూరు సంస్థానాశ్రయించు గాకపోయినను విజయరాఘవుని సమకాలికుడగుటచేత సవరము చిననారాయణరాజును ఇచట బ్రస్తాపించుట యుచితము. ఇతఁడు చెరిజిరాజకుటుంబమునకు సంబంధించినవాడు గావచ్చునని ఇంతకుపూర్వ మూహించితిని. చిననారాయణాచి కువలాయశ్వచరిత్ర మను రసవత్తమ కావ్యమును రచించి తన పెంపుడు తండ్రియైన నారాయణ భూపాలున కంకిత మిచ్చెను. ఇతఁడు మహాకవి. నాయకయుగంపు పింగళి సూరన్న యని చెప్పవచ్చును. కొన్ని విషయములం దితఁడు సూరన్నను మించిన ట్లగవడును. ప్రతిభాతిశయమునను గల్పనా సామర్థ్యమునను వీ రిరువురును సమానులే యైనను చిననారాయణరాజు కవిత్వమందలి శిల్ప భరిపక్వమును, క్రుసన్నత్వమును, నిగ్గును సూరనాధ్యనందు గానరావు. సంస్కృత పాండిత్యము గలవాడైనను, సంస్కృత పదములను సమాసములను గుప్పించక దాక్షిణ్యత్యాగప్రకరణములకు సామాన్యమైన లిప్యని తేట తెనుగుమాటలను గూర్చి వృద్ధ్యమైన పద్యములతో నెల్లవారికి నులభగ్రాహ్యముగ గ్రంథమును రచించినాడు. చేతుకూరవాని భావగాంభీర్యమును చమత్కార నైపుణియు నితని కతీతములే; కాని పద గుంఫనయందును వర్ణనాకౌశల్యమునను నతనికి సమానుడని చెప్పవచ్చును. ఇతని కవిత్వ విశేషమును గూర్చి వ్రాయవలసిన దంలేనియు గలదు; కాని సమయము చాలదు.

విజయరాఘవునితో దంజావూరు సాయకరాజ్యము సమసిపోయినది. మొదట నది మధుర నాయకులకు గౌరవసమాయెను; కాని యటుపిమ్మట స్వల్ప కాలముననే శహాదీ పుత్రుఁడు ఏకోదీ వారిని జయించి మహారాష్ట్ర ప్రభుత్వమును నెలకొల్పెను. అంతట ఆంధ్రుల యధికార మచట మాసిపోయి

నది; కాని యాంధ్రభారతి మునుపటికంటె నధికతరముగ బ్రవర్ధిల్లినది. ఇందుకు గారా మేమన మహారాష్ట్ర లాంధ్రులను జయించి నమ ప్రభుత్వమును స్థాపించినను, ఆంధ్రులచే వారును బరాజితులైరి. మహారాష్ట్రుల విజయము రాజకీయము, ఆంధ్రవిజయము సాంస్కృతికము. తిరుణాపూ రారంభ నాయక ప్రభుత్వము ఫలహితమైపోలేదు. వారి శాశ్వతమునని యుండిన తెనుగు ప్రజ యింకె స్థిరముగ నిలచిపోయినది. ఆనా డాంధ్రముద్రలేక నాగరిక తమ జెలాతుణి లేకపోయినది; ఆంధ్రుల జీవిత ప్రకార మందఱుకు మేలుబంతి మొగది. విజ్ఞానమునకు వారు పెట్టిన కృత్యము; కళాకళలమున వారి నే మొంది చేయి; ఆంధ్ర భాషా పరిచయము రక్షకత ముఖ్య చిహ్నము; ఆంధ్ర కవిత్వ నొసటి మాణిక్యము. కావున మహారాష్ట్ర రాజులందును తెనుగు నభ్యసించిరి. సభియందు తెనుగు మాటాడిరి; తెనుగు విద్యాంశులను గవులకు గాంధర్వవిద్యావిశారులను గాయనగాయన జనులకు జేరదీసి నాయక రాజులవలె శాస్త్రయ మొసంగిరి. మహారాష్ట్ర రాజు లాంధ్రమున గవన గుల్లుటకు చేర్చి కావ్యములకు నాటకములకు రచించిరి. కాని కద్య ప్రబంధ రచన సన్నగిలెను. ద్విపద కావ్యములును, యక్షగానములును గామర తంపరగ నభివృద్ధి నొకెను. పినిగూర్చి ప్రకరణాంతమున వివరింతము.

కామేశ్వరకవి

విజయరాఘవుని యనంతరము, మధుర పుదుకోట సంస్థానములు ప్రబంధరచన కీరవులాయెను. మధుర సంస్థానమునం దాంధ్ర సారస్వతమును నెలకొల్పిన వాడు ముద్దళగిరి. ఇతఁడు తిరుమల నాయకుని మనుమడు, క్రీ. శ. ౧౬౫౯ మొదలు ౧౬౮౨ వఱకు మధుర రాజ్యమును పాలించిన చొక్కనాథ నాయకుని సవతి తమ్ముడు * క్రీ. శ. ౧౬౭౩ వ సంవత్స

* సత్యనాథ అయ్యరుగారు అళగిరి చొక్కనాథునికి పాలిచ్చి పెందిన చాది కొడుకని వ్రాసిరి. (*History of the Nayaks of Madura*).

రమున చొక్కనాథ నాయకుడు విజయరాఘవుని వధించి తంజావూరి రాజ్యమును స్వాధీనపఱచుకొనిన పిమ్మట ముద్దళగరిని దానికి పాలకునిగ నియమించెను. అచట నళగరి కొంతకాలము నివసించి యా రాజ్యముపై నెత్తి వచ్చిన మహారాష్ట్రులతో నొకటి రెండు వ్యూహములు పోరవలసి వచ్చెను. తంజావూరును నున్నప్పుడె యతని కాంధ్రభారతి ప్రసన్నమాయెను. ఇతని పేర మూడు కృతులు వెలయుచున్నవి. మొదట శిష్యునినది 'పెద్దల్లరి విజయము'. ఇది మహారాష్ట్ర యేకోజీపై నీతడు వడసిన విజయమును వర్ణించు గీతిం చరణములుగల యత్పలమాలిక. తంజావూరుకోట నాలుగు దిక్కులయందును జెక్కబడి యున్నది. అప్రకటితము. ఇంతకంటె దీనిని గూర్చి చెప్పటకు వలను పడదు. రెండవది లింగనమఱ కామేశ్వరకవికృత సత్యభామాసాంత్వనము. కామేశ్వరకవికి తరుకామ కవి యని నామాంతరము గలదు.

p. 165) . అతడు చొక్కనాథుని "దూడు భాయి" అని తంజావూరి ఆంధ్ర గోజుల చరిత్ర యందు కలదు. కాని సమకాలిక రచన యగు సత్యభామాసాంత్వనమున, "మేడినీవరుముద్దులెరుమలవీరధరాధినాథుండు మిశాక్ష మాంబ యందు చొక్కనాథావనీపాలు లింగాంబికయందు ముద్దళఘరిండు" గాంచె నని యున్నది (పుట. 41). శ్రీ వేటూరు ప్రభాకరశాస్త్రిల వారలనో ముద్దళగరిపై ననులెల్లి జేసినారు. "ఇతడు బింకాలమారి. పొగడితే పొంగి పోయేవాడు. తంజావూరి కోట నాలుగు తట్టులనూ యేకోజీని నాలుగు రోజులలో తాను వోడించినట్లు 'పెద్దల్లరి విజయము' అని గ్రంథం చెప్పించు కొన్నాడు. నాలుగు రక్కులనూ నాలుగు ఉత్పలమాలలు పెద్దవి. మొత్తం చరణాలు గీతిం ఉంటువి. గ్రంథం పెరిగి పోతుంది. కొంచెంకూడా ఉదహరించలేను." అని వక్కాణించినారు— (పుట ౪౬. అ. జ్ఞా.) కొంచెము శాంతమనస్కులై విచారించి యుండిన శాస్త్రిజవారింత తీవ్రముగ నళగరిని నిరసించియుండరు. ముద్దల్లరి పై శాసనమును వ్రాయించిన దెప్పుడు? అను నది ప్రథమమున వితర్కింపఁ దగిన విషయము. ఏకోజీ తంజావూరికోటను

“అనువుగ దుక్కిణీ పరిణయంబును
మున్ నావణించి యార్యులౌ
ననఁదనియించినావు మము
నప్రతిమంబుగ నవ్యకావ్యమిం
పునరచియింపుమీ సాగసు
పోడిమి మీఱఁగ సత్యభామసాం
త్వవచన గవ్వరంపు చలువన్
గెలువన్ దిరుకామనక్కన్.”

యని కృతిపతి తన్ను సంబోధించినట్లు చెప్పకొన్నాడు. ఈ యంశమే యీతని వచన భేను మాహాత్మ్యములోని కడపటి పద్యమువలన విదిత మగు చున్నది.

స్వాధీనకలుచుకొనినపిమ్మటనై యుండదుగదా. తత్సూక్ష్మమై 'యుండవలయును. అగునేని యేకోశీలో యుద్ధము పొసగక ముందే అతని నాలుగు దినములలో నోడించి నాదనని కల్పనాభిప్రాయగట్టి శాసనమున నీ యుద్ధ విజయమును బ్రకటించుకొనియైన నుండవలయును; లేదేని, తంజావూరిని ఏకోశీ సాధించుటకు పూర్వముక సారి యెత్తివచ్చి యగగరిచే బరాజితుడై మరలి పోయియైన నుండవలయును. రెండవ పక్షమే సత్యమని నా విశ్వాసము. ఇది యెట్లుండినను సుబ్రహ్మణ్య వాఙ్మయ విమర్శకులని పేరందిన శాస్త్రజ్ఞులవారు ఆ యుత్పలమాలను వ్రాసి ప్రకటింపకపోవుట యత్యంతశోచనీయము. ఉత్పలమాలను రచించిన వారెవరు? రచనా కాల మెప్పుడు? అందరి వృత్తాంత మెట్టిది? కవిత్వమేపాటిది? అనుప్రశ్నలు భాషాభిమానుల హృదయముల మొలకలెత్తును. పెద్దగిరివిజయము చారిత్రకముగను వాఙ్మయ దృష్టి యందును ముఖ్యమైనది. భాషాభిమానులెవ్వరైనను దీని ప్రతిని వ్రాయించి ప్రచురింతురుగాక!

“వివిధకలాకలాపఖని వెంగన

లింగమఖేంద్రవాగస

త్కవి తిరుకామ కోవిద

శిఖామణి ధీరులు పాకవైరిలో

కవికచకల్పకస్తబక గంధ

ధురంధర సూక్తి యుక్తి నా

నవునని మెచ్చనావుల

హవాత్మ్యమొనర్చెను తేటమాటలన్.”

ఇది చొక్కనాథ నాయకున కంకిత మీయబడెను. తిరుకామకవి మూడు తరముల మధురనాయక రాజుల యాస్థానమందున్నను, చొక్కనాథ నాయకుని రాజ్యకాలముననే గ్రంథరచనకు గడగినట్లున్నది. ఇతఁడు హవణించి ముద్దళగరిని దనియించిన రుక్మిణీపరిణయ కావ్యమిప్పటివఱకు లభ్యముగాలేదు. సత్యభామాసాంత్వనము గంటివారి శృంగార గ్రంథమాలయందు ముద్రితమై ప్రకటింపబడినది. ఇందలి కథ నరకాసురవధ. నాలుగవశ్వాసముల గ్రంథము. మొదటి యాశ్వాసము మధురాపురవర్ణన కృష్ణవర్ణనలతో సమాప్తమగుచున్నది. ఇంద్రాగమనము, నరకాసుర దుష్ప్రివర్తన, నరకాసుర వధోద్యోగము, వసంతోత్సవము, సత్యాకృష్ణుల విహారము, యుద్ధప్రయాణము, సత్యభామ యుద్ధప్రేక్షణాపేక్ష, తన్నివారణము, మొదలగు సంకవర్ణనలతో రెండవ యాశ్వాసము ముగియుచున్నది. స్కంధావారమున కృష్ణుని విరహజేదన, ద్వారకయందు సత్యతాపము, ప్రద్యుమ్నుని ద్వారకా ప్రయాణము, సత్యరాక వీనితో మూడవ యాశ్వాస వ్యంతమరిదుచున్నది. ఋతువర్ణన, నరకాసురవధ, భగదత్తపట్టాభిషేకము, షోడశసహస్రస్త్రీ వివాహము, సత్యభామకోపము, కృష్ణుడామెకు గోపాపశమనము జేయుటతోఁ బ్రబంధము తుదముట్టుచున్నది.

కామేశ్వర కవి కవిత్వము ప్రాథమికమైనది యొక్కమాటతో మంచి యోగ్యతాపత్రము నొసగినారు పితరేళింగము వంతులుగారు. శృంగార రసాస్వాదన పరాయణులైన గంటి సూర్యనారాయణ శాస్త్రిలువా రానంద మగ్గు మానసులై య్యును కావ్యమందు నెరసులున్న వని సూచించినారు. “ఈ కవి ఘనాఘనము శ్రీకృష్ణ కథావృత్తముతో మేళవింపబడిన శృంగారరసముతో నీ ప్రబంధ సరోవరమును గూలంకవముగ నిండించి కామభక్త కామజనక భక్తులను దవీయింపఁ బూనినాఁడు. శృంగార రసప్రియులైన సహృదయు లీ ప్రబంధ సరోవరములో నవగాహ మాచరించి యమందానందమున నోల లాడుదురుగాక!...కవి యథయభాషా పాండిత్యము గలవాడయ్యును రసాభినివిష్టుడగుటచే గాబోలును పలుచోట్ల ఆంధ్రవ్యాకరణ మర్యాదలను లక్షింపలేదు. కవిత్వము మృదుమధురకైలి గలిగి ద్రాక్షాపాకమునఁ బడినది.” విజ్ఞాన యభిప్రాయము శిరసావహింపదగినదే. కాని యీ కామేశ్వర కవి శృంగార రసావిష్టుడై యాచిత్యమును వీటిఁబుచ్చినాడు. ఈ నరకాసుర వధను ఎఱ్ఱన సోమన పోతన మున్నగు మహాకవులెందరో వర్ణించినారు. శ్రీకృష్ణ నింతటి బైసిమాలిన వ్యక్తి మఱి యెవ్వరును బ్రదర్శించి యుండలేదు. సామాన్యుడా శ్రీకృష్ణుడు? ధర్మసంస్థాపనకై పుడమిపై నవతరించిన భగవంతుడు. ఇంద్రదానీ దేవతల యావదల వాపగల శక్తిప్రభావ సంపన్నుడు. అట్టివాని నిచట శేవల స్త్రీలనుజేసి రతిహాస్యములను ఆరని ముఖాంత రమాచుండి పెడలగ్రక్కించినాడు. కామేశ్వరకవి భావించిన శ్రీకృష్ణుడు స్త్రీలోలుడు, విషయాసక్తుడు, కాంతావియోగము నొక్క నిముసమైన సహింపకాలాడు. వలవంతచే భ్రాంతుడై యూడిగంబులు చుట్టునున్నా రనియైన దలచక నెట్లు పడరుమన్నాడో చూడుడు:

“ప్రక్కలో బరళించి పడముపై హాసించి
యచ్చోటు గదియించి హాసుమించి

బిగిగుబ్బలానించి బిగియ నందొసరించి

పెదవి కంపులనించి బెదరణించి

మోవిచ్చి తేలించి ముద్దాడి లాలించి

ముందుగా గదియించి మోహరించి

యలస నీ వలయించి చెలగి నన్నె లయించి

పుంభావ మొనరించి బుజ్జగించి

వేగనభిముఖవైతోన విముఖవగుచు

భ్రమణ మొనరించి రమణ పరాకటించు

మరపుతో వ్రాలి నీ మేని యొరపులెల్ల

నింక నొకసారి దయ నేయవే యోయారి."

ఇట్టి యసభ్య శృంగార వర్ణనాత్మకములైన వద్యములొక యాశ్వాసము: కు మిక్కుటమైనవి గలవు. ఎంతటి ప్రాథమికమైనను ఇట్టి కవిత్వ మేవ గింపు బుట్టింపకపోదు. కామేశ్వర కవి ప్రతిభావంతుడే కాని, స్వతంత్ర కొలది యెఱుంగక మహాకవులతో దులహంగబోయి చదికిబడినాడు.

నంది తిమ్మనగారి పారిజాతాపహరణములోని

“అండజలోనఁ బెద్ద మహి

మాన్విత రుక్మిణి గానఁ బూవు గో

విందుడు దానికిచ్చెఁ దగఁజే యని

లక్షణ యోర్చి నైఁచెఁ గా

లింది కమించె భద్ర యవులెమ్మని

యూరడిలెన్ నుదంత లోఁ

గుందుట మానె జాంబవతి

కోపమడంచెను మిత్రవిందయున్.”

అను సుత్పలమాలకు బ్రలింగ.

“కొఱకొఱమించె రుక్మిణికి

ఘూర్ణిత లక్షణ యెంతయేని చు

క్కురుమనె భద్ర జాంబవతి

కుండె గళిందజగండె జాల నే

సరుకొని మిత్రవింద నగె

జాలదపించె నుదంత వారిలో

నరయగ సత్యతా సరసురాలగుటన్

మది గిన్న మాటుచున్.

అను జంపకమాలను,

సతి ప్రాణ సదృశ బంధువు

సతి దైవంబేడుగడయుఁ బ్రతిసతులకు న

ప్పలియ కడు మేఱ దప్పిన

గతి తులకాంతలకు నేలు కలదే చెఱుమా.

అను కందమునకు బ్రలింగ,

మగడే దైవమటఱునున్

మగువలు మతి నమ్మియుండు మమత కలదు గా

మగడెడసి చాక చేసిన

మగువకు గాదన దరంబె మదపతులారా.

అను ప్రతికండమును వ్రాసివారు.

‘తిమ్మనగారి పద గుంఫనయు కవిత్వపు జగ్గను నితని పద్యములందు గానరావు. పారిజాతాపహరణముతో బోల్చి చూచిన నితనిది బిగిమానము. చాలని కవిత్వమని తోచకపోదు.

గణపవరపు వేంకటకవి

ముద్దళగిరి పేర రచించబడిన మాడవకృతి విద్యావతీ దండకము. కామేశ్వరకవియొక్కడేకాడు ముద్దళగిరికి కృతయిచ్చిబహూకృతినందినాతడు. మహాకవి యని యాకాలమున బేరెత్తిన గణపవరపు వేంకటకవియు ముద్దళగిరిపేర గృతిజెప్పి యతనిచే మన్నన బడసినవాడే. * ఇతఁ డనేక గ్రంథము

* చిరకాము నుండియు వేంకటపతి కవియొక్క వాస్తవకాలము దెలియక వాఙ్మయ విమర్శకులును జగిత్రకారులును దిక్కులుపడుచు కలుషితముల సూహించు చుండిరి. ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిజయవిలాసమును బరిష్కరించి తమ యముద్రితగ్రంథచింతామణియందు బ్రకటించిన పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు, “ఈ గ్రంథకర్త ఆధునాతన కవివర్గములోని వాడు. శ్రీ కృష్ణరాయల సభాసదులగు ముక్కుతిమ్మనాదులను దానవతారిక యందలి 3ర వ పద్యమున నుదహరించిన కారణముచే నితను శ్రీ కృష్ణరాయలకు నీవలివాడగుటకు సంధియము లేదు. అనేక గ్రంథ శోధకుండగు కాక సూర్యప్ప కవి వర్యుండు తన లక్షణ గ్రంథమును “అప్పకవియమున” నిట్టి గ్రంథమునుగూర్చి యెచ్చట నుదహరించనందున నితను అప్పకవికిని యీవలి వాడని యూహ కట్టుట కవకాశమిచ్చుచున్నది.” కందుకూరు వీలేశలింగము కంఠులవారుకూడ నిట్టి యభిప్రాయము నొవ్వేల్చివుచ్చియున్నారు. “పదునాఱవ శతాబ్దాంతమందున్న పింగళి సూరసాధ్యుని, (రామరాజ) భూషణుని బేర్కొనుటచేత నీతఁడు పదునేడవ శతాబ్దమునకు లోపలివాడు కాఁడనుటకు సందేహములేదు. మఱియొకచోట ‘లక్షణసారసంగ్రహసరస్వతీవిలాస

లను రచించెను. తారావతి, యమశతకము, శృంగారరసమంజరి, కృష్ణ మల్లకథ చతుర్భుజ, బాలరామాయణ ద్విపద, లింగాను శాసనము, తెనుగు ప్రతాపరుద్రీయము, తెనుగు రసమంజరి, ఆభినవాంధ్ర నిఘంటువు— ఇదే వెంకటేశాంధ్రము — ఆంధ్రకౌముది, గణయలిప్రాసలక్షణసీస మాలిక, ఆంధ్ర బ్రయోగ రత్నాకరము, శేష అకార నిర్ణయకద్ధరి, మటుగి త్యయముల ప్రస్తార సరణి, ఇర్వదాఱు ఘండముల వచనము, అలంకార సారము, పరమ భాగవత చరిత్రము, ఆంధ్ర ద్విరూపకోశము, కల్పిత కల్ప లత, తెలుగు వసంతతిలక భాణము, కవినప్రాస శతకము, ఆంధ్ర పక్రియా

సాహిత్యచింతామణి సత్కవిజనసంజీవని' యని లక్షణసారసంగ్రహ మును, కవిసంజీవనిని చేర్చొనియున్నాడు. ఇందలి లక్షణసారసంగ్ర హము చిత్రకవి పెద్దన్న రచించినదైన పక్షమునఁ గవి పదునేడవ శతాబ్దా రంభమునకు దరువాలి వాడుఁను, కూచిమంచి తిమ్మకవి రచించినదయిన పక్షమున బడు నెనిమిదవ శతాబ్దమధ్యమునకు దరువాలివాడును అగును." ఇటీ వల క్రొత్తపల్లి నూర్యారావుగారు, "కర్ణాట తుండీర చోళ పాండ్యమండల ప్రముఖాఖిల మండలాఖండల దత్తమత్త సింఘర...రత్నాంబరాదివస్తు... నిఖిలశుభలక్షణ లక్షణకవి వేంకటపతికవి" యని వ్రాసికొన్న దానింబట్టి చూడఁగా పాండ్య మండల ప్రభువులలో నాంధ్ర కవుల నాదరించుటచే బ్రశస్తి కెక్కిన 'మండలేశ, పాండ్య భూవిభు' మొదలుగా గల విశేషము లచే వ్యవహరింప బడినవాఁడు విజయరంగచొక్క నాథభూపాలుఁడే యని వెక్కండ్రు దాక్షిణాత్య కవుల వ్రాతల వలన విశ్వసింపఁదగియుండు టచే నిక్కవి యతని కాలమందే యనఁగా శ్రీ. శ. ౧౮ వ శతాబ్దము మొదట నుండినవాడై కూచిమంచి తిమ్మకవికి సమకాలికుడై యుండునని తోచును" అని తీర్మానించిరి. ఇంచుక చారిత్రదృష్టితో నాది యుండిన వీరిట్టి తీర్మానమును జేసియుండరు. కర్ణాట తుండీర చోళ పాండ్యమండల మండలాధీశ్వరులచే సత్కారములను బొందినట్లుగదా వ్రాసికొన్నాడు వేంకటపతి కవి. పాండ్య మండలాధీశు నొక్కనినే దృష్టి యందుంచుకొని

కాముది, జాంబవతీ విలాస చిత్రకావ్యము, చండవిద్యావతీదండకము, చక్రవాళి తారావళి, పురాణసారము అను గ్రంథములను రచించియు దనిని నందక ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిజయమును రచించెనట. సర్వ లక్షణ కిరో మణియను మహాకావ్యమును, మణియొక లక్షణ గ్రంథమును గూడ వేంకటేశారికితముగ వ్రాసెను. వేంకటపతిని కవియని పేర్కొనుట కంటే కాస్త్రోక్తర్తయనుట యుక్తము. పద్యములను ఛందోవ్యాకరణాది దోషములు లేక వ్రాసినవేంకటపతి కవితా ప్రతిభ లేనివాడు కవి కాబాలడు. వేంకటపతి వ్రాసిన

కవి కాలనిర్ణయము సేయబూననేల? తక్కిన కర్ణాట తుండీర చోళ మండలాధిపుల మాటయేమి? కర్ణాట రాజ్యమును క్రీ. శ. ౧౬౮౦ సం. నను తుండీర మండలమును మరుసటి యేటను మహమ్మదీయులు జయించి స్వాధీనము జేసికొనిరి. క్రీ. శ. ౧౬౭౩ వ సం. న మధుర నాయకరాజులు తంజావూరి విజయరాఘవుని జంపి చోళమండలము నాక్రమించు కొనిరి; కాని యంతర మల్పకాలముననే యందు నెలకొన్న మహారాష్ట్రులుగూడ తాము చోళమండలాధిపతులమని చెప్పుకొనుట వలనను వారును నాంధ్ర కవి జనపోషకు లగుట వలనను వేంకటపతి చేసిన చోళ మండలేశ్వర ప్రస్తావము ఆతని కాలనిర్ణయమున కంతగ దోడ్పడదు. కాని కర్ణాట తుండీరములు రెంటియందును హిందూరాజ్యము క్రీ. శ. ౧౬౮౦-౯ లో సమాప్తినందినది. తరువాత నవి విజాపూర సుల్తానుల యేలుబడిక్రిందికి వచ్చినవి. కావున గణపవరపు వేంకటపతికవి కర్ణాట తుండీర మండలేశ్వరులచే సత్కారము బడసినది ౧౬౮౦-౯ కు ముందై యుండవలయును. అగునేని యతడు ౧౭ వ శతాబ్ద మధ్య కాలమున వలసియుండునని మన మూహింపవచ్చును. ఇదియయతని సరియైన కాలమని నిర్ధారణసేయ గల సాక్ష్యము గలదు. ప్రబంధ రాజ వేంకటేశ్వర విజయవిలాసమునందు 'వేంకటపతికవి తాను 'చండ విద్యావతీ దండకరాజమును రసము హెచ్చుగ నొనర్చితి' నని చెప్పి యున్నాడు. ఈ విద్యావతీ దండకప్రతి యొక్కటి చెన్నపురి ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తక భాండాగారమందున్నది. అందు,

గ్రంథములలో నే యల్పసంఖ్యాకములలో తప్ప తక్కినవన్నియు ఛందోవ్యాకరణాలంకార శాస్త్రములకు సంబంధించినవే. శాస్త్ర విచారమునందు కవితా ప్రదీపమునకు గాని భావ విలసనమునకుగాని యవకాశ మధికముగ నుండదు.

ఆంధ్ర కొముదిలోని కవిత్వము జూడుండు :

అచ్చ తెనుంగున నప్రాణి వాచకో

దంతములపయి నప్తమికి మఱి తృ

తీయకు నన్ వచ్చుఁ దెలియఁ నాదేశమై

కొమ్మునన్నిలై గొంగుననువినరె

ననగ నిట్టుల నుదాహరణంబులగు మఱి

యప్రాణి వాచకోదంతములనె

కన్న వెన్నను జన్ను మిన్నను నుడులకు

గంట వెంటను జంటమింటననగ.

(శ్రీ విశ్వనాథాస్వయాంభోధిచంద్రుండు... సత్తాశ్యపాభిఖ్యగోత్రుండు భాస్వచ్చరిత్రుండు శ్రీ తిర్మలార్వీతలాధీశ పౌత్రుండు వీరావనీ పాలపుత్రుండు, వీరాదివీరస్తుతోద్ధారదోస్సారవచ్చొక్కనాథతీతీశాగ్రణి సోదరుం డాశ్రితత్రాణ బద్ధాదరుం డర్భకన్యాసమానోల్లసల్లింగమాంబా వధూగర్భశుక్తిస్ఫురన్మౌక్తికా కార్కండై యొప్పు ముద్దుర్లురితోణిపాలండు... బాహ్యతుల్యో పరిక్రీడలన్ మన్మథా భోగసామ్రాజ్య భోగంబులన్ దేలి చొక్కాటపుం గుండనంబందు రాణింను మాణిక్యమున్నట్లు శ్రీ మించి 'వర్ణిల్లు చున్నా'డనియు, 'శ్రీ ముద్దుర్లురిత్పైతలాధీశు పేరన్ వృషాద్రీశ సంకాశు పేరన్ మహాత్మణగ్రంథ భాషాభిదాన ప్రధామాధురీసాధురీత్యర్థవచ్చుబ్బ బంధానుబంధ ప్రబంధాదిసాధాపయమాత్య రాద్వేంకటార్య ప్రణీతం బుగా బొల్పు నాపుష్ప కోదండకంబైన విద్యావతీ దండకం బుర్వి నాచంద్ర తారార్కమై యొప్పెగున్" అని యున్నది.

జను ద్విత్వీయను బంచమిని నప్తమిని నొక్క

రూపమా లక్ష్యముల్ రూఢి వినుడు

చెలికంటఁజూచెను దెలికంట బొడమెను

నిది కంటగాటుక నిడియెననఁగ

వెలయుచునుండు నావల మఱి యప్రాణి

వాచకాదంతశబ్దముల పలునె

ఇత్యాది. ఇది వేయిచరణముల సీసమాలిక, (గ్రంథమందంతటను కవిత్వమిట్లే యుండును. మఱియు నీ యాంధ్రకాముని ప్రత్యేక గ్రంథము గాదు. మొదట ప్రత్యేక గ్రంథముగ వ్రాసినను వేంకటకవి దీనిని ఇట్టివానినే మఱికొన్నిటిని సర్వలక్షణశోమణియం దుల్లాసములుగ జేర్చి గొప్ప లక్షణ

ఇందువలన గణపవరపు వేంకటపతికవి చొక్కానాథుని తమ్ముడైన ముద్దళగరికి సమకాలికుఁ డని స్థిరపడుచున్నది. ముద్దళగరి తన యన్నపక్షమున క్రీ. శ. ౧౬౭౩ సం. న తంజావూరిని పాలించియున్నాఁడు గదా. కావున వేంకటపతియు నప్పటివాడగుట నిస్సంశయము. మఱియుఁ దుండీర ప్రభువు లలో నెల్ల గడపటి వాడగు వరదప్ప నాయకుండు విద్యాప్రియుడై కవుల కాశ్రయ మొసంగినవాఁడు. కర్ణాటక ప్రభువులలో గడపటివాడైన ముమ్మడి శ్రీరంగరాయలకు విద్యావిషయములం దభిరుచి యున్నట్లు కన్పట్టదు. మఱియు నితఁడు కవుల కాశ్రయమిచ్చి పోషించినట్లును తోచదు; కాని యితనికి పెదతండ్రియైన పెదవేంకటపతిదేవమహారాయలు (౧౬౩౦-౧౬౪౨) కవుల కాశ్రయమిచ్చి పోషించుటయేకాక తనపేర గృతుల జెప్పించుకొనెను. కావున గణపవరపు వేంకటకవిని సన్మానించిన కర్ణాట తుండీరప్రభువులు పెదవేంకటపతిదేవమహారాయలును చెంజి వరదప్ప నాయకుండునై యుండురు. అగునేని యితఁడు క్రీ. శ. ౧౬౨౦ మొదలు ౧౬౬౦వఱకును వర్ధిల్లెనని చెప్పవచ్చును.

గ్రంథమును బ్రకటించెను. ఆంధ్రకౌముది సర్వలక్షణశిరోమణిలోని తృతీయోల్లాసము. వేంకటేశాంధ్రమును నామాంతరము గల యభినవాంధ్రనిఘంటువు ఇందులోని ద్వితీయోల్లాసము; గణయతిప్రాససీసమాలిక ఇందు బ్రథమోల్లాసములోని యొక ప్రకరణము. నిఖిల శేష ఐకార నిర్ణయపద్ధతి పంచమోల్లాస ప్రారంభమున గలదు. షట్పత్రిత్యయప్రస్తారసరణియు, నిర్వగాణు ఛందములకు వచనంబును చతుర్థోల్లాస భాగములు. ఆంధ్ర ద్వీరూపకోశము దశమోల్లాసము. కావున సర్వలక్షణశిరోమణి ఖడియోల్లాసములకు దక్షువ కాని లక్షణ గ్రంథము. ఇదియొక యద్వితీయమైన లక్షణ గ్రంథమనుటకు నందియములేదు. ఆంధ్రకౌముదిని పఠించినవారికది యెంతటి యమూల్యమైనదో విదితము కాగలదు. గ్రంథము సంపూర్ణముగ లభింపక పోవుట యాంధ్రుల దురదృష్ట ముచకొనవలయును. కాని ఎట్టియుత్తమలక్షణ గ్రంథమైనను, వేంకటపతి కవిత్వాతిశయమును నిర్ధారించుట కది సహకారి కాజాలదు. అతని కవిత్వచూహిత్యమును దెలుప గలిగి కృష్ణమల్ల కథ, బాలరామాయణ ద్వీపద, పరమ భాగవతచరిత్ర, జాంబవతీవిలాస చిత్రకావ్యము, పురాణసారమును కావ్యము లుపలబ్ధములు గాల్గెను. లభించిన గ్రంథములలో నితని ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వర విజయవిలాసము గొప్పది. అదియు నమూల్యమైన లక్షణగ్రంథమే కాని, తన్ములమున నతని కవితాశక్తిని కొంతవఱకు గనుగొనవచ్చును. అతడు మహాసమర్థుడని యెఱుఁగర లేక పల్కవచ్చును. అతని పాండిత్య మద్వితీయము, శాస్త్రపరిచయమును లోకజ్ఞానమును అసాధారణమైనవి. ఛందోవ్యాకరణాది శాస్త్ర విచారమున గొంత యెగుడు దిగుడు గానవచ్చుచున్నను కైలి మొత్తముమీద సాఫైనదే. పదముల కూర్పునను గర్భ చిత్రకవిత్వరచనలయందు దితని నేర్పు మఱి యెవ్వరికిని లేదు. ఈ విషయమును ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిజయవిలాససీతికయందు జక్కగ బరిశోధించి యాంధ్రవాఙ్మయవిమర్శకపితామహులనందగిన

పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగా టిట్లు వ్రాసియున్నారు. “ఇందుడవారింట్లబడిన గర్భ కవిత్వ చిత్రకవిత్వ బంధకవిత్వములలో ౮౦౮ వ, సీసపద్యమును బోలిన పద్యమిదివఱకు సాంధ్ర గ్రంథములలో నెచ్చటను వ్రాయబడి యుండలేదు. ఈ పద్యమునందు గర్భకములన్నియు నలువదికిం బయిగా నున్నయవి. ఈ యలువది గర్భకములును రకారప్రాస ఘటితములై యున్నయవి. ఇందు గండములు, తేటగీతలు, ఆటవెలందులు, శోభానమంగాభారతులు, శ్లోకములు, చాపదులు, వృత్తములు, అష్టకములు, ధవళములు, అర్థచంద్రికలు, ఉత్కృళి కలు, రగడలు, దరువులు, ఉభయభాషాకందములు లోనగు గర్భకములు వ్రాయబడియున్నవి. ఇంటియగాక యీ సీసతేటగీతి యంతయు సర్వలఘువులతో గూర్పబడి యున్నది. వెండియు నీ సీసములోనుంచి వింశతి బంధ కందము కూడా వ్రాయబడి యున్నది... ఇట్టిపద్య మిదివఱకుఁ దెలుఁగుఁ గబ్బములలో నెవ్వరును వ్రాసియుండలేదు.” బలి! బలి! యని మెచ్చ దగ్గదా యిట్టి యనన్య సామాన్య రచనాకౌశల్యమును. కాని ఇది యంతయు శతసహస్రావధాన కౌశల్యమువంటిది కాని యుత్తమజాతి కవిత్వము కానేరదు.

విజయరంగ చొక్కనాథుఁడు భాషాపోషణ మొనరించిన మధుర నాయకరాజులలో నగ్రగణ్యుఁడని ముందు చెప్పియున్నాఁడను. ఈతడు విద్వాంసుఁడు. కవుల కాశ్రయమొసగి కావ్యరచనకు బ్రోత్సహించుటయే కాక స్వయముగ గ్రంథముల రచియించెను. మనకు దెలియవచ్చినంతవఱకు నితని సంస్థానమునందు సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయకుఁడు. శేషము వేంకటపతి, కుందుర్తి వేంకటాచలపతి, పెరిగపూడి కృష్ణయ్య, బద్దెపూడి ఎఱ్ఱ సృపాలుడు నను కవులేవరును యక్షగానకర్త లిరుమల కవియు వెలసిరి. వీరుగాక సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయనికి మిత్రుఁడు బుడిగా కృష్ణయ్యయను కవి మఱియొక డుండెనని యహల్యాసంకంద్రన పీఠికలోని “యాధయ

భాషా కవిత్వా విశేషమైన శేషము వేంకటపతి, బుటిగ కృష్ణకవీంద్రుడు నా కాప్తసఖులు గావున” అను వాక్యమువల్ల దెలియుచున్నది. ఇతఁ డేగ్రంథముల రచించెనో తెలియదు. మఱియు దారాశశాంక కృతివలయు విజయరంగచొక్కాసాథనాయకుని మంత్రియు నగు వంగల సీసయామాత్యుఁడు రామానుజచరిత్ర యను గ్రంథమును, మన్నారు రంగాంకిత గేయమును రచించినట్లు,

“ధాత్రి రామానుజ మహాచరిత్ర ఘటన

కలన తుపలయ వికసన కళ ధరించి

సీన ఘనకుండు సర్వజ్ఞ శేఖరుండు.”

“క్రిమన్నరు రంగాధిప

సామాంకిత గేయకల్పనానుతమలిక్

రామానుజ విజయాంక గ

వీమధురస మోద మాన వేంకటపతిన్.”

అను శేషము వేంకటపతి వాక్యములవలన విదితమగుచున్నది. వంగల సీసయ నుబ్రసిద్ధ పదకర్త. ఇతని విషయము ప్రకణాంతరమున విచారితము.

మఱి యెండియు కవులును విద్వాంసులును విజయరంగ చొక్కాసాథుని యాస్థానము నలంకరించియుండిరో తెలియదు.

సముఖము వేంకటకృష్ణప్ప

సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయకుఁడు రచించిన గ్రంథములు జైమిని భారత, రాధికాసాంత్వ, నాహల్యాసంక్రందనములను మూడు మనకు లభించినవి. ఇందు జైమిని భారతము పాపన కావ్యము, రాధికా సాంత్వ నాహల్యా సంక్రందనములు రెండును పద్యకావ్యములు. రాధికా సాంత్వనము “ఏకా

శ్వాసకుండ్ర బ్రబంధము" అని వేటూరు ప్రభాకర శాస్త్రిలవారు నిరసించి నారు. శాస్త్రిల వారికిట్టి యభిప్రాయమేల కలిగినో తెలుపలేదు. శృంగార గ్రంథముగట వలననేమి. "కొంతకాలము క్రింద నా తాళపత్ర గ్రంథమును విక్రయించుటకై యొకరు ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తక భాండాగారమునకు గొని వచ్చిరి. దానిని నేను చూచితిని. ముద్దు పళిని రాధికాసాంత్వన మం దిందలి పద్యములన్నియు గలవు. మఱికొన్ని పద్యము లెక్కువగా చేర్చబడి నాల్గొ శ్వాసములుగా ముద్దుపళిని గ్రంథము విభక్తమైనట్లు కన్పట్టుచున్నది" అని శాస్త్రిలవారు వాసినారు. దీనినిబట్టి చూడగా ముద్దుపళిని వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని కావ్యమును దస్కరించి తాను రచించినట్లు తన పేర బ్రక టించుకొనెనని చెప్పవలసి యున్నది. ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తుస్తక భాండాగారమున వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని రాధికాసాంత్వన ప్రతి యొకటి కలదు, విషయ మవశ్యము పరిశోధనీయము.

• ప్రభాకర శాస్త్రిలవారు నెలవిచ్చినట్లు వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని గ్రంథములోని పద్యములన్నియు ముద్దుపళిని రాధికా సాంత్వనమునందుండుట వాస్తవమే, హేయశృంగార వర్ణనలతో నిండినదైనను నది రసవంతమైన కావ్యమని యొప్పుకొనక తప్పదు.

"దీని కవిత్వము నాలి కఠినమయి మృదువుగా నుండినందునకు సంత హము లేదు. దీనికి మంచి సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్యమును గలదు...ఆయి నను గ్రంథములోని భాగము లనేకములు స్త్రీలు వినదగినవియు స్త్రీ నోటి నుండి రాదగినవియు గాక దూష్యములయియున్నవి...స్త్రీ జన స్వాభావికమైన సిగ్గును బోవిడిచి శృంగారతరణమును పేర్చు సంభోగాది వర్ణనములను పుస్తకమునిండ మిక్కిలి వచ్చిగా వర్ణించినది."

అని వీరేశలింగము పంతులవారు ముద్దుపళిని గూర్చి చెప్పిన మాటలు వేంకటకృష్ణప్ప నాయని గ్రంథమునకు జక్కగ జెల్లగలవు. నీలి బాహ్య

తను విస్మరించిన నిందలి కవితా సామర్యము నెంత కొనియాడినను తనివి తీరదు. విషధరచన్నగళిరస్థితమైనను చారుమాణిక్య ముపేక్షణీయము కాదుగదా.

అహల్యాసంక్రందనము మిక్కిలియు రమణీయమైన శృంగార కావ్యము. వేంకటకృష్ణప్పనాయకుడు రాధికాసాంత్వనమువలె గాక శృంగారరసము నిందు సభ్యముగ పోషించినాడు. శృంగారముతో నందందు హాస్యమును మేళవించి హృదయమున కానందము గొల్పినాడు. శబ్దాలంకార యుక్తమై నిర్ఘరాంభశూరమువలె గమనవేగము గలదై, చమత్కారపాట వము గలదై, రసనివ్యంధమై విజయవిలాస కువలయాశ్వచరిత్రలను స్మరణకు దెచ్చుచున్నది. వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుడు గొన్ని యెడల చిననారాయణరాజు కవిత్వమును మేలుబంటిగ గ్రహించి తత్తుల్యముగ కావ్యమును సంతరింపఁ దలపెట్టినట్లున్నది. ఇట్లేడనెడ నన్యకావ్య ఛాయలు గానవచ్చుచున్నను వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుని కవిత స్వతంత్రమైనది. పురాణోక్తమైన ఇంద్రాహల్యుల వృత్తాంతమును గొంత మార్చి కల్పనా నైపుణ్యమును జూపినాడు. తియ్యని తేటతెనుగు మాటల గవిత్వము తనచింది సరివారిలో వాసికెక్కినాడు.

శేషము వేంకటపతి

ఇతఁడు కృతిపతి తన్ను,

“చిగురునా మాళరందరస

వేశలకౌశలవస్త్వదూర్జులన్

రసికుల కింపుగాఁగృతి,

వరంవరలన్ రచయించి కీర్తిచే

నెసగిరివయ్య వేంకటపతి

బలి! శేషము వంశ సత్కృతి!”

యని సంబోధించినట్లు చెప్పకొన్నను తారాశశాంక యొక్కటి దప్ప
యన్య కృతులెవ్వియు నితఁడు రచించినట్లు కానరాదు. అది యొక్కటి
చాలదా. యతని కవిత్వము నాంధ్రభాష మన్నంతకాలమును స్థిరముగ బాదు
కొట్టుటకు? తారాశశాంకమును జదివి యానందింపని యాంధ్ర డక్షరజ్ఞు
డెవ్వఁడును లేడు, దూషింపని యాధునిక వాఙ్మయ విమర్శకుఁడును లేడు.
తారాశశాంక మైదాశ్వాసముల కావ్యము. అందలి యితి వృత్తమాంధ్రలోక
మునకు నుపరిచితమే. పురాణగాథలలో రంభా నలకూబరుల కథ, నింద్రా
హల్యుల వృత్తాంతము, తారాశశాంకోదంతము, రాధామాధవాఖ్యానము
మున్నగునవి మప్రసిద్ధములైనవి. ఇందు రంభా నలకూబరుల కథను సువరము
చిన శారాయణ రాజు దన కుపలయాశ్వచరిత్ర యందును, నింద్రాహల్యుల
చరిత్రను సముఖము వేంకటకృష్ణప్పనాయకుఁడు దన యహల్యాసంక్రం
దనమునందును, రాధామాధవప్రణయగాథ నతఁడే తన రాధికాసాంత్వన
మునను, వెల్లిదిండ వేంకటపతి తన రాధామాధవసంవాదమునను వర్ణించిరి.
మిగిలియుండు తారాశశాంకము కేషము వేంకటపతికి దక్కినది. పురాణము
లందెచ్చటనో యడఁగియుండిన, తారాశశాంకుల కథను బయటికిఁజేసి తన యసా
మాన్య కవిత్వ వైభవము బ్రకటమగునట్లు మనోహర కావ్యమును రచియించి
దక్షిణభారత ప్రపంచమంతటికిని ప్రియతమమైన ప్రణయగాథగ జేరఁబడిలో
నికి దెచ్చిపాడు. తారా చంద్రుల మోహమును వివరించునపుడు హద్దుమీఠి
శృంగారమును పచ్చిగ వర్ణించి గ్రామ్య ధర్మముతో దాని కైక్యము గల్పించి
పాడు. మఱియు, “దాటాకులలోన వ్రాసిరి పరాంగన గూడిన పాపకుం”
చనియు, “నెన్ని పువ్వుల వ్రాలదు తేటి? యట్లు మగవా డనువానికి దోస
మున్న దే?” యనియు దుర్గతిని బోధించిపాడెనీ విమర్శకు లితని గర్వించినారు.
దుర్గతిని వర్ణించునపుడీ కవి తన యనమ్మతిని దెలుపు వాక్యము ప్రయోగిం
పకపోయినాడనియు, అంకు మంచదని సాధించుటకొఱకు పురాణములనుండి
దృష్టాంతముల నుదహరించిపాడనియు చెప్పెడివారు. ఈ విమర్శయందు సత్యము

తేకపోలేడు. కాని తారాశకాంకాది శృంగార కావ్యములను విమర్శించునపుడు సమస్త విషయములవలె గవిత్వ స్వభావముగూడ జేక కాలానుగుణ్యముగ మారుచుండునను నిజమును స్మరణయందుంచుకొన వలయును. ఒక జేకమువారు మఱియొక జేకమువారికిని యొక కాలము వారింకొక కాలము వారికిని ముక్కుట నూటిగ వ్రాయజాలరు. అధునికాంధ్ర లాంగ్లవిద్యానిష్ఠాకులు; వారి యభిరుచులన్నియు సీమనుండి దిగుతులియైనవి; వారి యాదర్శములన్నియు మిషనరీ పాదిరీ దొరల కర్మాగారములలో దయారుచేయబడినవి. కావున ఆధునికదృష్టితో మన పూర్వసాహిత్యమును విమర్శింప జూచుట సరికాదు. మఱియు నెల్లప్పుడును కవులుగాని యన్యగ్రంథకర్తలు కాని నమకాలితులమెప్పు నాకాంక్షించియే కృతులను రచియింతురు. చేమకూర వేంకట కవి యంతటి ప్రతిభావంతుడు గూడ “ఏగతి రచియించిరేని సమకాలము వారల మెచ్చరే కదా” యని వందురినాడు. శేషము వేంకటపతి పర్థిలి నది నాయకయుగము నందు. నాయకయుగము శృంగార యుగమని డైవియున్నాడ. అందును తిరుచినాపలియందు విజయరంగచోక్కనాధుని యా స్థానమునందు అది విశృంఖలమై పెల్లకొన్నది. ఆ సంస్థానమందలి రసీక శిఖామణులు మెచ్చునట్లు కవిత్వము చెప్పజాలని కవికి గణ్యతలేదు. కావున తారాశకాంకమందలి దోషములకు మూలకారణ మప్పటి వాఙ్మయాభిరుచులని చెప్పవలసి యున్నది. మఱియు గావ్య నాటకాదులలోని పాత్రల యభిప్రాయములను దత్కర్తల కంటగట్ట జూచుట న్యాయముగాదు. పాత్ర పోషణకొఱకు కవులను నాటక కర్తలను నాయా పాత్రల స్వభావములకు దగిన మాటలను అభిప్రాయములను వాని ముఖాంతరమునుండి వెడలజేయుదురు. కావున వరాంగన గూడుట షాబముగాదనియు, బురుషునకు దోషము లేదనియు, దారచే బలికించి నంతమాత్రమున శేషము వేంకటపతి కట్టి యభిప్రాయములు గలవనియు, దుర్గిలిని బోధించు నుద్దేశముతో నతడామెచే నట్లు పలికించెననియు చెంచుట తప్పు.

ఇది సంభావనయైనను గాకపోయినను కేషము వేంకటపతి యసాధారణ ప్రతిభాకాలియైన మహాకవి యనుట నిర్వివాదాంశము. చేమకూర వేంకటకవి యనంతర మింకటి గొప్ప కవి మఱియొకఁడు దాక్షిణాత్యాంధ్రులలో బుట్టలేరు. ఆంధ్రదేశమందలి కవులలో నీతని కీడుకోడనదగినవారెందఱో లేరు. తెయ్యని లేటమాటలును, హాయిగొల్పు భావములును, హరువైన పద్యములును, హృదయంగమమైన కైలియు, అత్యుత్కంఠ సోసకనయైన వాగ్ధారయు, యమేయవాక్పాతుర్యమును, ససాధారణకల్పనాశక్తియు కేకమై కేషము వేంకటపతి కవిత్వమై వెలసినది. ఇతని కావ్యమున జవిలేని మాట లేదు, రసవంతముగాని పద్యము లేదు, మనోజ్ఞముగాని భావములేదు. కావుననే నేటి దనుక యాంధ్రలోకమును రంజింపఁ జేయుచున్నది.

వెలగపూడి కృష్ణయ్య

ఇతఁడు బహు గ్రంథకర్త. మాలతీమాధవము, గౌళికా కాన్త్రమును పద్యకావ్యములను, చతుర్విధకందశతకమును, వేదాంతసారసంగ్రహమును పంచకావ్యమును రచించినట్లు భానుమద్విజయ పీఠికలో జెప్పియున్నాడు. ఇతని రచనలలో లభ్యమైనది భానుమద్విజయమును నైదాక్యాసముల ప్రబంధ మొక్కటియే. ఇదియైనను ముద్రితముగాలేదు. “ఇతని కవిత్వము రసవంతమైనద”ని వీరేశలింగముపంతులవారి యభిప్రాయము. ఆంధ్రకవుల చరిత్ర యందుదాహృతమైన,

“గిరులంబాఁటెడి యేఱుబట్టుగ

వడింగీల్కొన్న కన్నీరు

గురువత్సోరువా తారహార

ములతో గూడం బ్రకాశింప నా

ధరణీశాంగన దుస్సహృత్కృత

సంతాపంబుతో నేడ్చె భా

స్వరవాసంతపికి స్వరాకలిత

వాచావైఖరీ మాధురిన్.

అను పద్యమునుబట్టి చూడగా నీతఁడును పెద్దన, లిమ్మన, రామరాజ భూషణులమార్గము ననుసరించి యేడ్చు పద్యమును రచించినట్లున్నది. కాని యితనిది వారి పద్యములలో దీటుగాదు. వెలగపూడి కృష్ణయ్యగారి భానుమ ద్విజయము గొప్ప ప్రబంధమని కొనియాడదగియున్నది. బ్రాన్ దొరగారి మెప్పునకు బాత్రమైనది. భానుచుండుడను బ్రాహ్మణ యువకుఁడు ఉజ్జయిని రాజపుత్రిక నుద్వాహమాడిన కథ ఇందు వర్ణింపఁబడియున్నది. విద్యాశ్వాసముల గ్రంథము; మిక్కిలియు నుపయుక్తమైన యీ మనోహర కావ్యము శైవ మత ప్రబోధకమైనది. శైలిచక్కనిది; కవిత్వము ప్రౌఢమైనది; శ్రీ దక్షిణా మూర్తి కంకితమియబడినది. పంచమాశ్వాసమున బాతంజలయోగ శాస్త్రము జక్కఁగ వివరింపబడినది. శైవమత ప్రతిపాతముగుటచే నేమి యిది యరవ భాషలోనికి దన్నులరియుండునుమా శను పేర దర్జుమా నేయబడినది.

కుందుర్తి వెంకటాచలపతి

ఇతఁడు పాండ్యభూషాఘండగు విజయరంగ చొక్కానాథుని సభి యందు “కథాశుకవి”నని చెప్పకొనియున్నాడు. కథాశుకవియనగా కథల నాశువుగఁ జెప్పవాడని లోచుచున్నది. మఱియు దన కాశ్రయముడైన యా ప్రభువు కవిజనకల్పకంబనియు నఖిల కాశ్యరసజ్ఞుడనియు నతి ధార్మికుఁడును మహానుభావుడుననియు బ్రకటింపించినాడు. ఇది వాస్తవము. తంజావూరి రఘు నాథ విజయరాఘవుల యనంతర మింతటి పండితుఁడును, ఉదారుఁడునైన

విద్యార్థిభువు మఱియొకడీ యాంధ్ర ప్రబంధమున బుట్టలేదు. శంకటాచల కవి తాను పెక్కు గ్రంథములను రచించినట్లు తన మిత్ర విందావరిణయ పీఠికయందు వచించియున్నాడు. భారతభాగవతములను వచనకావ్యములును, బహుశాటకములను, బాటుకృతుల ననేకములను జెప్పెనట. ఈ నాటకములు యిక్కగ నములు గావచ్చును. మిత్రవిందావరిణయ మొక్కటి దశపు ఇతని తక్కిన కృతులన్నియు నామమాత్రావశిష్టములై పోయినవి.

మిత్రవిందావరిణయ మాతాశ్వసముల ప్రబంధము. శ్రీ కృష్ణ మిత్ర విందల వివాహమును వర్ణించునది ఇందలి యితివృత్తము. ఈ కవి కాలము దప్పి నాయకయుగమున బుట్టెను. సమకాలిక కవిత్వ లక్షణము లనేకము లితని గ్రంథమున గానరావు. కవిత్వము మంచిదే, కాని జీవ కళ యల్పము. సాంప్రదాయసిద్ధమైన ప్రబంధ లక్షణముల నన్నిటిని తు, చ తప్పక యను సరిచెవిసాధు. పురవర్ణన, చతుర్జాతులవర్ణన, చతురంగబలవర్ణన, పుష్పలాదికావర్ణన, రాజ వర్ణన, గ్రీష్మర్తు వర్ణన, వర్షర్తు వర్ణన, శరదృతు వర్ణన, దౌహృద వర్ణన, బాలక్రీడాభివర్ణన, యతావన వర్ణన, కాసార వర్ణన, వసంత వర్ణన, వనవిహారము, జలక్రీడ, మన్మథపూజ, అస్తమయ వర్ణన, జ్యోత్స్నాభివర్ణన, చంద్రమాషణ, నూత్యోదయ వర్ణన, రణ వర్ణన, రత్నాకర వర్ణన మున్నగునవి యీ గ్రంథమున గానవచ్చు ముఖ్య వర్ణనలు. ఇవి కథయందు సందర్భోచితముగ వచ్చునవి కావు. ఇందలి కథ వర్ణనల ననుసంధింప సంపాదించిన నూత్రము. గతానుగతిమండై పూర్వ మన్యూచేసిన వర్ణనలనె చర్చితచర్చణముగ జేయు కవికి స్వాతంత్ర్య మెక్కడిది? కల్పనాశక్తియేదది? కాని పూర్ణ రామకృష్ణయ్యగారివంటి రసజ్ఞులు “ఇక్కవిత యక్కజపుఁ గల్పనానల్పచాతుర్యమునంజేసి మనుచరిత్రాదుల కెనయనం దనరు” అని నెలవిచ్చినారు. కటుకటా!

పుదుకోట సాహిత్యము

పుదుకోట ఆంధ్రనాయక రాజ్యము కాదు. పుదుకోట రాజులు శుద్ధ ద్రావిడులు, మరవకళ్లరు జాతులలో నొక జాతికి జెందినవారని చరిత్రకారుల యభిప్రాయము. ఈ శుద్ధ ద్రావిడ ప్రభువుల కాంధ్రభాషపై నిభిమానము గల్గుటయు నందు వారు గ్రంథ రచన చేయుటయు వింత. క్రీ. శ. 1682 నుండి 1730 వఱకును పుదుకోట సంస్థానము నేలిన మొదటి రఘునాథుని కాలమునుండియు నాంధ్రభారతి కది తావలమై యుండెనని తోచుచున్నది. ఈతనిపై నాంధ్ర కవులు రచించిన చాటువులు పెక్కు గానవచ్చుచున్నవి. ఇతని తమ్ముని కుమారుడైన రామస్వామిస్వామిని నాయకునిజేసి యుద్ధండ విద్వత్కవిత్వాంకుడైన శేషయార్యుడు శృంగారిణీదండకమును రచించెను. మఱియు నీ మొదటి రఘునాథరాజు పుత్రుడైన లిరుమల రాయడును నతని పుత్రుడగు రాజగోపాలుడును నాంధ్రకవుల నాదరించి వారిచే నులింపబడిరి. క్రీ. శ. 1730 మొదలు 1769 వఱకు రాజ్యమొనర్చిన విజయరఘునాథుడు గుఱుపసిద్ధుడు. ఇతని యాస్థానమున నుచురుపాటి కవులు, ఉద్ధండకవి సీతారామార్యుడును నతని పుత్రుడగు వెంకటయ్య వెలసిరి. వెంకట తాను రచించిన యాంధ్రభాషార్ణవము నిఘంటువును విజయరఘునాథుని కంకితము గావించెను.

రాయ రఘునాథతొండమాను

ఈ రఘునాథుని పుత్రుడు, క్రీ. శ. 1769-89ల మధ్య ప్రజాపాలన మొనర్చిన రాయ రఘునాథ తొండమా నాంధ్రకవియై వాసికెక్కెను. ఇతడు తానుద్ధండకవి విధేయుడనని చెప్పుకొనియున్నాడు. ఈ యుద్ధండకవి నుచురుపాటి వెంకన్న తండ్రియగు “మహాద్ధండకవి” లిరుమల ప్రశస్తుడైన సీతారామార్యుడేగాని యన్యుడుగాదు. కావున కొచ్చెర్లకోట వెంకట

కృష్ణారావుగా రూపించినట్లు రాయరఘునాథు డీ సీతారామార్యుని శిష్యుడును, శతని పుత్రుడగు వెంకనార్యునికి సమవయస్కుడును సహాధ్యాయుడనై యుండవచ్చును. రాయరఘునాథు డుద్బండకవికి పేరు తెచ్చిన శిష్యుడు. ఇతడు మహావిద్వాంసుడై కవితా ప్రావీణ్యాలికయముచే నన్నె కెక్కినాడు. రాయరఘునాథుడు తాను, “వాత్సర్యయనాది వేదవేదాంత పర్యంత నిఖిల తంత్ర నిర్మిత గ్రంథ సకృచ్ఛరణ విదిత మహాకవి ప్రబంధ నూతన తంత్రకరణ సామర్థ్య విరంతుక ప్రతిభా విభానురు”డనని తన వైద్యమును ధీ బలమును బ్రకటించుకొన్నాడు. అంతటివా డగు నేమో చెప్పజాలముగాని యతడు రచించిన పార్వతీపరిణయమును బట్టి యతని కవితా నైపుణ్య మసాధారణమైనదని చెప్పక తప్పదు.

పార్వతీపరిణయ కృతిని గూర్చిన యైతిహ్య మొకటి గలదు. నుడురు ప్లాటి వెంకన్న ఈ గ్రంథమును రచించి రాజుపేర బ్రకటించెనని ప్రతీతి. పార్వతీ పరిణయ కవితవ్వు మాండ్రభాషార్ణవము యొక్క కవితవ్వులు వంటిదే. కాని పార్వతీపరిణయములోని దుష్ప్రయోగముల సాధారణముగోని యది వెంకనార్యుని రచన కాదనియు రాయరఘునాథకృతమేయనియు కొచ్చర్ల కోట వేంకటకృష్ణారావుగారు వాదించుచున్నారు. వ్యాకరణ విరుద్ధప్రయోగములనుబట్టి గ్రంథకర్తృత్వమును నిర్ణయించుటకు వీలు కాదు. కృష్ణారావుగారు చూపు దుష్ప్రయోగములన్నియు నాయకయుగవాఙ్మయమున సామాన్యముగ గానవచ్చునవే. వెంకనార్యు డట్టి దుష్ప్రయోగముల తేసియుండఁ దగుట యతని గ్రంథములనన్నిటిని బరిశీలించి నిర్ధారించుటలసిన విషయము. కాని మనకు లభించిన సాక్ష్యము సాధారణముగోని రాయ రఘునాథుడు పార్వతీ పరిణయకర్త కాదని నిశ్చయించుటకు సాధ్యము గాదు. ప్రస్తుత మది రాయ రఘునాథ కృతమనియే యంగీకరించుట యొప్పు.

“విది యెట్లున్నను,” వేంకట కృష్ణరావుగారు చెప్పినట్లు, “గ్రంథము మాత్రము లాహోత్తరములగు వర్ణనలతో నిండియున్నది.” కాని, ‘యందలి కవితామాధుర్యముచే నానందపరవశులై వారు చెప్పిన, “అలంకారికులు చెప్పిన ద్రాక్షేక్షు కదలి నారికేళాదిపాకము లీరుచికి సమానమని చెప్ప వలను పడదు. శయ్య యద్భుతమైనది. అనే కాంధ్ర గ్రంథములు పుట్టిన విమృటగూడ నిట్టి శ్రోత్రకల్పనం జేర్చినవా డీతడొక్కడే. కొన్ని తావులను మహాకవి కాలిదాసుని కుమార సంభవములొని శ్లోకముల ననుసరించెను. ఇతనికి దెలిసినంత యాచిత్య మితరులకు దెలియదనుట సాహసము కాదు” అను విమర్శనా వాక్యములను సంపూర్ణముగ నంగీకరించుటకు వలను పడదు.

పార్వతీపరిణయ కథను ఇతివృత్తముగ కావ్యములను రచించిన ఆంధ్ర కవి వకండులు కొందఱున్నారు. నన్నెచోడకవి కుమారసంభవమునను, శ్రీనాథుడు హరవిలాసమునను పార్వతీ పరిణయమును వర్ణించి యున్నారు. నన్నెచోడుని భావగాంభీర్యముగాని శ్రీనాథుని కవితావిలాసముగాని రాయ రఘునాథుని కావ్యమున గానరావు. అట్లనుటవలన నతని కవిత్వము సామాన్యమైన దని యెంచరాదు. తేట తెనుగు మాటల రసము చిప్పిల్లునట్లు గవిత్వము నమృత ధారాధరము వర్ణించునట్లు చెప్పటయం దతనికి సాటివారు లేరు. ఆంధ్ర కావ్యములలో రాయ రఘునాథుని పార్వతీపరిణయ మత్యున్నత స్థానమున నెలకొనదగి యున్నది.

సుదురుపాటి వెంకనార్యుడు

రాయ రఘునాథుడు కడిగిన కామధేనువు. ఇతని యాస్థానమును విద్యత్కృపు లనేకు లుండిరి. వీరియందు ముఖ్యుఁడు సుదురుపాటి వెంకన్న. కవిత్వమునం దితడు రాయ రఘునాథునికి సమానుడు. ఇతని ముద్రిత గ్రంథములలో నొకటి నిఘంటువు, మఱియొకటి రాజవంశ ప్రశస్తి. వీని మూలమున

నతని కవిత్వాలిశయమును వివరించుటకు సాధ్యము కాదు. ఇతని వట్లు పురాణమును రఘునాథీయమును బ్రకటితములగువఱకును సాహిత్యప్రపంచమున నితని స్థానము నిర్ణయించుటకు పీలువడదు.

గొనసూరు నారాయణయ్యంగారు

నారాయణయ్యంగారు యనంతరము పుడుకోట సింహాసనము నలంకరించిన విజయరఘునాథుడును నాంధ్రభాషాభిమానియే; స్వయము గ్రంథకర్త గాకపోయినను గవులను జేరదీసి సత్కరించి గ్రంథరచనకు బురికొల్పెను. నుదురుపాటి వెంకనార్యుని పుత్రుడగు సాంబకవి యితని సమకాలికుడే. ఇతని యాస్థాన కవులలో గొనసూరు నారాయణయ్యంగారు గ్రంథికు. ఇతడు భారద్వాజగోత్రసంభవుడు; అష్టయార్యుని మనుమడు; జియ్య వేంకటమహాచార్యుని పుత్రుడు; వీరరాఘవముని ప్రేమిత్తుపాద్యతుడు; శతకోట యోగి కరుణాసంప్రాప్త సారస్వతుడు; మీదు మిక్కిలి విజయరఘునాథునికి గురువు. రఘునాథుని యాదేశముపై భానుమిత్రుని రసమంజరి యను శృంగార కాస్త్రగ్రంథము నాంధ్రీకరించెను. ఇతనిది సరసమైన కవిత్వము; భారతమైనదార; సంస్కృతపదభూయిష్టమైనను భాషాసాహిత్యమైన ములభ గ్రాహ్యమై మృదుమధురమై యోప్పారుచున్నది. ఇతని నాంధ్ర రసమంజరి గుడిపాటి కోదండకవి నాంధ్రీకరణమువలె నింకను నముద్రితమే. ఇది ముద్రితమై ప్రచురము లగువఱకును వాని తారతమ్యములను నిర్ణయించుటకు గాని యెంతకుట్టు యధామాతృకములో కనుగొనుటకుగాని పీలులేదు. విజయరఘునాథుని తమ్ముడును నతని వెనుక సింహాసనము నధిష్ఠించి క్రీ. శ. 1835 మొదలు 1839 వఱకును పుడుకోట నేలిన 'హిజ్ ఎక్సలెన్సీ' బిరుదాలకిరుడైన రఘునాథుడును నాంధ్రకవులను బోషించెనని చాటువులమాలమున విదితమగుచున్నది. ఇతని తమూరుడగు రామచంద్రుడు నుదురుపాటి వెంకన

మనమదైన చిదంబర కవిని పోషించి యతనిచే చంద్రావతారాదేశమును దనపేర జెప్పించుకొనెను. ఇట్లే దేనిమిది తరములవఱకును పుదుకోట ప్రభువులు ద్రావిడదేశమున దాండ్రభాషను బెంఱుదించి ధన్యాత్ములైరి.

ద్వి ప ద కా వ్య ము

పచ్చకప్పురపు తిరువెంగళకవి

దాక్షిణదేశమున ద్విపద కావ్యరచన తంజావూరు, మధురనాయక రాజ్యము స్థాపనకాలముకంటె ముందె ప్రారంభమైనది. ఆచ్యుతరాయల యేలుబడిక్రింద క్రీ. శ. 1530-40 మధ్య మధుర ప్రాంతదేశమును బాలించిన గోళ్ల బసవనాయకుని పుత్రులు పెదరామప్ప చినరామప్ప లాంధ్ర సారస్వతమును ద్రావిడదేశమున నెలకొల్పినవారిలో బ్రథములనియు, వారి ప్రోత్సాహముచే పచ్చకప్పురపు తిరువేంగళకవి చొక్కనాథచరిత్రను వ్రాసెననియు ముందు చెప్పియున్నాను. చొక్కనాథచరిత్ర ద్రావిడ దేశమున విరచింపబడిన ప్రథమ ద్విపద కావ్యము. తిరువేంగళకవి విద్యత్కుటంబమునకు జెందినవాడు. విజయనగరసంస్థానమును నితని పెద్దలు వంశ పారంపర్యముగ నాశ్రయించి యుండిరి. “ఈతని తండ్రి తిమ్మగజు, ఈతని తాతయు జిన్నతాతయు నగు తిమ్మరాజును నయ్యలును కర్ణాటాధీశ్వరుడైన ప్రాధరాయలచే నత్కృతులై పచ్చకప్పురము వారని పేరందరి.” ఈ చొక్కనాథ చరిత్రయందు మధురయందు వేంచేసియుండు చొక్కనాథ— నుండరేశ్వర—స్వామి లీలలు వర్ణింపబడినవి. కైలి సరళమైనది; నాలి కఠినమైన భాష. కవిత్వము ధారాశుద్ధి కలిగి చదువుట కింపుగ నుండును. కాని సామాన్యమైనది; మొదటి తరగతి ద్విపద కావ్యములలో జేరదు.

శాయక రాజ్యములు స్థాపించబడిన పిమ్మట దాక్షిణాత్యకవులు ద్వీపదను విస్తారముగ యక్షగానములందు వాడిరి; కాని కేవలము ద్వీపద కావ్యములను రచించినవారి సంఖ్య చాల తక్కువ. తంజావూరివారి దృష్టి విశేషముగ భద్రకావ్య యక్షగాన రచనలందు లగ్నమై యుండినవి; మధుర వారు శృంగార ప్రబంధ వచనకావ్య రచనాసక్తులై యుండిరి. కావున ద్వీపద కావ్యములం దభిరుచి యాంధ్రదేశమందువలె దక్షిణదేశమునందంత విరివిగ బెరుగలేదు; కాని దావిడదేశమందు ద్వీపద కావ్యరచన సంపూర్ణముగ జాగిపోయెనని యనుకొనరాదు.

రఘునాథుడు

తంజావూరు రఘునాథ నాయకు డచ్యుతాభ్యుదయ నలచరిత్ర లను రెండు ద్వీపద కావ్యములను రచించెను. రఘునాథుడు నలచరిత్ర పీఠిక యందు,

“ధూషించి యచ్యుతాభ్యుదయ కావ్యంబు
నిర్మాణమున మాకు నిఖిలదేశముల
నిర్మల సత్కీర్తి నెగడుగావునను
నటువలె ద్వీపద కావ్యము వేటెయొకటి
ఘటియించి సత్కీర్తి గైకొందుననుచు

కలిదోషహరణము కలితపుణ్యైక
ఫలితమైనది నలోపాఖ్యానమనుచు.”

అని నిర్వచించియున్నాడు. ఇందు అచ్యుతాభ్యుదయ మింకను లభ్యముగాలేదు. నలచరిత్ర 1928 సెప్టెంబరు మొదల్కొని 1929 ఏప్రిల్ మాస వర్యంతము కీ.శ.

కావ్యనిధి చెలికాని లచ్చారావుగారిచే స్థాపితమైన యాంధ్రభాషాపీఠానికి
యను సారస్వత మాసపత్రికయందు ప్రకటింపబడెను.*

రఘునాథ నాయకుడు ఆచ్యతాభ్యుదయ నలచరిత్రలను వ్రాసెనని
విజయరాఘవుని రఘునాథనాయకాభ్యుదయములోని

భువి మెచ్చ నచ్యతాభ్యుదయ కావ్యంబు
నవరస సహితంబు నల చరిత్రంబు
హరువైన పారిజాతాహరణంబు
మొఱవడి నాపు వాల్మీకి చరిత్ర
జానకీ కల్యాణ చాటు కావ్యంబు.

అను పంక్తులవలన దెలియవచ్చుచున్నది. ఈ పంక్తులే రఘునాథాభ్యుదయము
నందును గానవచ్చుచున్నవి. సంగీతసుధయందును వీని ప్రస్తావము గలదు.

“శ్రీ పారిజాతాహరణ ప్రబంధం
చిత్రంచ వాల్మీకి చరిత్ర కావ్యం
తథాచ్యతేంద్రాభ్యుదయం గజేంద్ర
మోక్షం చరిత్రంచ నళిన్య చిత్రం

* ఈ గ్రంథము చిత్రాడ రామలింగ ముద్రాశాలలో 1921వ
సంవత్సరమున ముద్రిత మాయెనని శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావుగారు వ్రాసి
యున్నారు! కాని యిది సందేహాస్పదము. వీలనగా, మొదట మాసపత్రిక
సంచికలలో గొంచెము కొంచెముగ బ్రకటించి తరువాత గ్రంథము నొక్క
సంపుటముజేసి ప్రచురించుట యెల్ల యోడలను వాడుకయందుండు పద్ధతి. ఈ
పద్ధతినే యాంధ్రభాషాపీఠానికి పత్రికాధిపతులును నవలంబించిరి. కావున
శ్రీ వెంకటరావుగారు వ్రాసినట్లు 1921లో నది బ్రకటింపబడి యుండకాలదు.
1931లో బ్రకటితమయ్యెనేమో.

శ్రీ రుక్మిణీ కృష్ణ వివాహ యత్న
గానం ప్రబంధా నపి నైక భేదాన్."

ఈ నలచరిత్రము ఎనిమిది యాశ్వాసముల గ్రంథము. శ్రీరామ చంద్రుని కంకితము సేయబడినది. నలదమయంతలు కథ సంతృప్తముగ నిందు వర్ణింపబడినది. పీఠికయందు కథాంశమును రఘునాథు డిట్లు సూచించి యున్నాడు.

“అరసి యీ కథ తొల్లి న్యాసమహర్షి
వరుడె యాద్యంతముల్ వ్యక్తంబుగాగ
వలికెను పిమ్మట పల్కంగలేక
యలసులైయేమొ శ్రీ హర్షాదికవులు
పూర్వభాగము జెప్ప బూనిరిగాని
సర్వంబు జెప్పంగ జాలరై రెండు
పూర్వోత్తర కథాంశములు సకలంబు
నిర్వచించెదనంచు నెమ్మదిసేసి
తలచి యిందుల కిష్ట దైవంబు కరుణ
గలుగంగవలె నంచు గాంక్షింపుచుండ.”

నలచరిత్ర పూర్వోత్తర కథాంశములను వర్ణించు ద్విపదకావ్యము చక్రపురి రాఘవాచార్యకృతము మఱియొకటి కలదు; కాని రఘునాథుడు శ్రీహర్షాదు లలసులై పూర్వభాగమునే చెప్పిరిగాని సర్వమును జెప్పక విడిచి రనుటవలన నతడు రాఘవాచార్యుని కావ్యము నెఱుగ దనియును, నొకవేళ రాఘవాచార్యుని కృతి రఘునాథుని కర్వాచీనమైనది కావచ్చుననియు దోచుచున్నది. రఘునాథకృత నలచరిత్ర రాఘవాచార్యుల రచనకంటె రసవత్తరమైనది. కవిత్వము వాల్మీకి చరిత్రవంటిదే. పదముల పాఠమును

నుడికారపు బింకమును, వర్ణనా చమత్కారమును, పాత్రపోషణ విధానమును రఘునాథుని కవిత్వమునకు వన్నెయిడుచున్నవి. వాస్తవికత యొప్పెసలార వర్ణనాంశములు కనులకు బొడకట్టునట్లు మాటల చిత్తరువులు జీర్ణించుట యందు రఘునాథునికి జక్కని శేరువుకలదు. నలదమయంతుల యరణ్య సంచారపర్వన నొక యుదాహరణముగ గొనవచ్చును.

కాంతారమున ద్రోవ గనియందు వెంట
కాంతామణియు దాసు గంతంబులెండ
జడిసి యాతుల యట జలమె యాతులత
బుడిసిటద్రావి గొబ్బున ప్రేగులెల్ల
నొక్కట వారికి నొడ్డగిలంగ
గ్రుక్కచు నీరోత గనుకంటె నిచట
గ్రుక్కన బోయిన గడు మే లటంచు
పొక్కుచు నాకట బొదలపై బొదల
యెల మింత నేదైన నలమిదె నమలి
బలిమి మ్రింగుచు గుండె బట్టిన నేల
కులికెలబడి యొక్కొక్కళ్లు చేయుత
గలి గూడుకొన లేది కదలిపోవుచును
శ్రుక్కిపై తోలు నస్తులె చిక్కిచాల
చిక్కి చక్కెలములై చేరంగరాని
మైలకంపును జన్మమె యింక చాల
చాలుబో యనుషించు చలిబోని చీర
యెంటికట్టులచేత నొరయుచు రొండి
యంటి చీములుగార నడవులుమార
కంపలు జీరమై కడు దుమ్ము చేర

చెంకల వెండ్రుకల్ చెమటలు జార
 దుర్భరభేదంబు దొరయ నర్యాది
 గర్భేశ్వరులు మహాగహన మధ్యమున
 నట నొకచోట బాయక ప్రొద్దుగ్రుంకి
 నటువలె నిపుడు గాంధాంధ కారములు
 మూగ పార్వతికుంభముల ఘోకసమిలి
 మూగ దయ్యములన మూల్గుచుపండి
 చుట్టుపట్టులు మానునులు వచ్చినట్లు
 చెట్టులు గనుపింప చేరిపీక్షించి
 మఱియును మట్టాడ మానిసిలేక
 పఱచి తూరుపుబోయ బల్లెలనుండి
 కఱచి తెచ్చిన యెముకలు వచ్చితోలు
 రఱచుగా పంఠ గ్రద్దలు క్రిందజైవ
 కడుకొని చీకటిగలు చాల ముసరి
 వడిలేచి జుమ్మని వలగొని లిరుగ
 యెడ నెడ వెనుపుట్ట నెడలిన చీమ
 లడరగా వెనువెంట లప్పటప్పటికి (?)
 వచ్చి పంచిలివి పోవంగ నచ్చోట (?)
 పుచ్చి పచ్చని తోకపురుగులు వెడలి
 లులలుల మనుచు తొల్పుచు నుండ నందు
 బొలసిన గదురు కంపునకు మైదోమ
 గమియుప్పలిలి యెల్ల కడలనుగప్ప
 జోమ జోమన నెల్ల చోటుల చక్క
 పిడుజాలు పురువులు బెట్టి న ట్టట్టు

గడుదురీగలు యోరుగాలి గొట్టులప
కడకు కొంతటజారి కామించి వూరి
యెడనెడ వ్రేలంగ నెడపక తుమ్మ
దూలముల్ నుసిరాల దునిసి శాసములు
వ్రాలివ్రీలగ వారి వడలిన పాడు
గోడలపై పాముకుటుసరిబులాడ
చూడంగ రోత వచ్చుచుండు నొక్క
రిచ్చకొట్టము గాంచి రమణియు దాను.

గ్రంథము జక్కంగ బరిష్కృతముగాక వ్రాతప్రతిలోనున్నదియున్నట్లే ముద్రితమగుటవలన దప్పలకుప్పయై యున్నది. పునర్ముద్రణమనశ్యము కర్తవ్యము.

విజయరాఘవుడు

విజయరాఘవుడు చెందు ద్విపదకావ్యములను రచించినట్లు తంజావూరు సరస్వతీ మహాల పుస్తక భాండాగార తెలుసులిఖిత గ్రంథ కట్టికవల్ల తెలియుచున్నది. అందు పాదుకాసహస్ర మొక్కటి. క్రహ్మద చరిత్ర సీతకలీ,

“ఘనతరంబగు పాదుకాసహస్రబెల్ల ద్విపదజేయు కళావతీతనూజ” అని చెప్పుకొని యున్నాడు. కాని పై ద్విపదకావ్యము ఇట్లుండలభ్యము. రెండవదియగు రఘునాథనాయకాభ్యుదయ మిటీవల ముద్రింపబడియె. ఇది మూడాశ్వాసముల గ్రంథమున విజయరాఘవుని తండ్రియగు రఘునాథుని రాజ్యవైధివమిందు వర్ణింపబడినది. రాజధానియగు తంజాపురమును, రాచనగరు నందలి వైవరిని జీవనవిధానమును జక్కగా వర్ణింపబడినవి. రఘునాథనాయకు డొకనాడు వాహ్యభివోగా వారకాంతయొక్కరై యతనిగని

వలచి దనకోర్కెను నెఱవేర్చుమని వేడుచు పెంపుడు చిలుకచే వర్తమాన మంపెను. దాని వేడికోరింగీకరించి రఘునాథు డా రాత్రి యా వేశ్యమందిర మునకుబోయి దాని గూడెను. ఇది యీ ద్విపదకావ్యమందలి ఇతివృత్తము. చరిత్రాత్మకమగుటచే నిందు కథాకల్పన కవకాశములేను. రఘునాథుని చాహ్యశి సమయమునగాంచి మోహించిన వారకాంత చిత్రలేఖను చారిత్రక వ్యక్తి యగు నేమో. కల్పితయైనను దానికథయందు క్రొత్తదైన మేమియు లేదు. పోతనగారి కాలమునుండియు నీరకమైన కథ యాంధ్రలోకమునకు బరిచితమైనదే. మఱియు ద్రావిడవాఙ్మయమున వాడుకయందుండు “ఉలా” కూడ నిట్టిదే. కావున విజయరాఘవుని కథాసంవిధానమున నవ్యత యేమియు గానరాదు. ఇతని ద్విపదరచన చక్కనిదే. సోమశేఖరశర్మగారు చెప్పినట్లు, “యథోచితములైన వర్ణనకుశేషములతో పీనులకు విందుగొల్పుచుండును. కంటుగంటులు లేని ధారాళమైన మృదుమధురశైలి విజయరాఘవునిది. భావోద్వేగమున బదములు లలితమైన హర్షలోబడి ప్రతిపదము నద్ద హాకలు లేక పరువులు వారుచుండును;” కాని విజయరాఘవునిది యత్యుత్తమకావల ద్విపదగాదు. రంగనాథ సోమనాథ తిరువెంగళనాథాదుల ద్విపదకేతనిని గరి పోలదు. కాని చారిత్రకదృష్టిని పరిశీలించిన రఘునాథ నాయకాభ్యుదయము మిక్కిలి యుత్కృష్ట రచన యని చెప్పక తప్పదు. విజయరాఘవుడు నాయకరాజుల కాలమున దంజాపూరు సంస్థానమున వాడుకయంగుండిన నగరి చుర్యాదలను, రాజీయసాంఘికనిషయమును, సంగీతవాద్యసామ్య విద్యావిశేషములును జక్కగ జిల్లించియున్నాడు. కావున రఘునాథ నాయకాభ్యుదయమును దీని కనుబంధమని చెప్పదగిన రఘునాథాభ్యుదయ నాటకమును నాయకయుగచరిత్ర రచన కత్యంతోపయుక్తములైన యమూల్య మూలాధార గ్రంథములు. ఇవి రెండునుగాక విజయరాఘవుడు మోహినీవిలాస మను ద్విపదకావ్యమును రచించెనని శ్రీ నిడదవోలు.

వెంకటరావుగారు చెప్పుచున్నారు. తమ వాక్యముగ కాధారముగ బ్రహ్మద
చరిత్రపీఠికలోని, “అలమోహినీ విలాసాఖ్య ద్విపదకృతి నాటకం బొనరించు
నతిసమాన” యను సీసపాదము నుదాహరించిరి. ఇది పొరపాటు, విజయ
రాఘవకృత మోహినీవిలాసము నాటకముగాని ద్విపదకావ్యముగాదు. ఎప్పుడో
రచించియుండిన ద్విపదకావ్యమును నతడు నాటకమొనర్చినాడు. అంతియ.
అతడు మొదట దానిని ద్విపదగ రచించి తరువాత నాటకము జేసియుండ
రాదా? యను ప్రశ్న మొకటి రావచ్చును. కాని యట్టి సందర్భములందు
నాటకమునకును ద్విపదకును దానే కర్తనని విజయరాఘవుడు స్పష్టముగ
జెప్పుకొన్నాడు. “ధర రఘునాథాభ్యుదయము నాటకముగా, ద్విపదగా
రచియించు ధీరవర్య”యని. మోహినీవిలాసమునం దిట్లు చెప్పక “మోహినీ
విలాసాఖ్య ద్విపదకృతి నాటకంబొనరించితి”నని వచించియుండుటవలన
మోహినీ విలాస ద్విపద యతడు రచించినది కాదని తెలియుచున్నది.

ఇవిగాక విజయరాఘవుడు దన కవితా సామర్థ్యమును చెప్పుచు:—

“కేలిమై గోపికాగీతలు భ్రమరగీ
తలు తెలుగించు నద్యతన భోజ
సరిలేని ఫాల్గుణోత్సవమెల్ల రగడవా
పడములానర్చిన భవ్యచరిత
ధర రాజగోపాలదండక సందర్భ
వైదర్భిగన్న విద్యత్క-పీండ్ర
సారహా వీరశృంగారసాంగత్యంబు
మెఱయించు రసికుల మేలుబంటి
సంపంగిమన్నారసాంగత్యము నమర్చి
జగతి నెచ్చిన సెజజాణరాయ”

యని తాను సంఘటించిన కావ్యవిశేషములను వివరించివాడు. అతడు తెల్పించిన గోపికాగీతములును భ్రమరగీతములును ద్విపదలో పద్యరచనములో నిశ్చయించి చెప్పటకు వలచుపడదు. ఘాల్గుణోత్సవమును గోపాలదండకమును రగడచాపద దండక రచనలం దతనికిగల నేర్పును వెల్లడి చేయుచున్నవి. అన్నిటికంటె వీరశృంగారసాంగత్యమును, సంపంగిమన్నారసాంగత్యమును ముఖ్యమైనవి. ఇవి రెండును కర్ణాటక సాంగత్య ఛందమున వ్రాయబడిన యాంధ్ర ప్రబంధములు. కర్ణాటక ఛందోరీతులనువరించి గ్రంథరచన జేసిన యాంధ్రకవి యితడొక్కడే. ఈ సాంగత్య కావ్యములు రెండును నామ మాత్రావళిప్రకారమై పోవుట కడఁగోచనీయము.

సుప్రసిద్ధ లక్షణకవియగు గణపవరపు వేంకటపతికిని తాను “లాల రామాయణ ద్విపద”ను పాసించినట్లు ప్రబంధరాజ వేంకటేశ్వర విజయ విలాస పీఠికయందు జెప్పియున్నాడు. ఇది నష్టమై పోయినది.

ఈకాలమున ద్విపద భారతము, కట్టావారి ద్విపద రామాయణము మున్నగు పెక్కు ద్విపద కావ్యములు వెలువడినవి. కాని యా గ్రంథములకు నాయకరాజులలో నెట్టిసంబంధ ముండినట్లుగపడదు. కావున యా ద్విపద కావ్యములనిట ప్రస్తావించవలసిన యవశ్యకత లేదు.

వచన కావ్యములు

ఆంధ్రభాషయందు వచన రచన గడు ప్రాచీనమైనది. పద్యముకంటె బడమే ముందు పుట్టినది. క్రీ. శ. 7 వ శతాబ్దమునుండియు వచనము క్యవ హరమౌదుండెనని రాసనములు సాక్ష్యము బ్రల్కలుచున్నవి. “శ్రీ సోమ మహా రాజుల్లాశన ఇన్సుతోలి అణపోతుల శేవణకాలు పుద్దనకాలు ఇచ్చిన పన్నాస పెన్నాతి ఇతె తేనిన్ తేనిబచ్చిన వాప్తు పచ్చురుహపాత కన్దకున్. అసివైరువు లికితమ్.” ఇది యేడవశతాబ్దమునాటి వచన రూపము.

ఇందు “కొన్నికొన్ని పదాలు మాత్రమే కాకుండా వాక్యరచనకూడా విలక్షణంగానే వున్నది.” అని శాసన పరిష్కర్తలు సోమశేఖరశర్మగారి యభిప్రాయము. సంస్కృతభాషాసంపర్కమువలన నీ రూఢము నత్వరముగ మాటినది. భాష సంస్కృత పదభూయిష్టమైనది. పదియవ శతాబ్ద ప్రారంభ మప్పటి కిది యొట్టుమాటైనో ప్రథమచాళుక్య భీముని ధర్మవర్తకావసము విదికము నేయుచున్నది. “గుణగణాధరమందు దన. క. ని ఈశ్వరునకుం గార్తికేయుండుంబోలె చావప్తి కలావిశారదుండయిన ఆయ్యవయ్యము సకల శాస్త్రార్థపారగులయిన పెదపడ్డరంగులు ఆయలమపెగ్గడలుం గరనమ్మున పండరంగును ఈ ధర్మనిర్వహణోద్యోగమునకు...” ఇత్యాది. కొంచె మించుమించుగ నిట్టివచనమే నన్నయ్యభట్టుగారి భారతమున గానవచ్చు చున్నది. నన్నయ్యభట్టు మహాభారతమే యాంధ్రకవులకు మేలుబంటి యైనది. కాని యీ వచనమంతయు పద్యకావ్యాంతర్గమము. కేవల వచన గ్రంథములు 17 వ శతాబ్దారంభమువఱకును దలచావలెదు.

మనకిప్పుడు పలుబ్ధములైన వచనకావ్యములను రెండు తెరగుల విభజింపవచ్చును. జనానీకమున దైనది న వ్యవహారమునందుండు వాడుక భాషయందు వ్రాయబడినవి కొన్ని. ఇవి జనసామాన్యము నుద్దేశించి వ్రాయ బడినవి. ఇప్పుడు కొంతవఱ కందలి భాష దుర్గాహ్యమైనను వాని రచనా కాలమునం దవి సులభగ్రాహ్యములుగ నె యుండెడివి. గ్రామికభాషయందు రచింపబడినవి మఱికొన్ని. ఇవి విద్యావంతులొఱకు వ్రాయబడినవి.

వాడుక రచనయందు వ్రాయబడిన వచన రచనలలో రాయవాచకము బ్రధానమైనది. ఇది చరిత్ర గ్రంథము. కృష్ణదేవరాయల చరిత్రము యందు కర్ణింపబడినది. ఇది విశ్వనాథ నాయనికి లక్షాత నామధేయుడైన యతని స్థానాపతి వ్రాసిపంపిన విన్నపమైన ట్లందు కలదు. గ్రంథకర్త

కృష్ణరాయలకు సమకాలికుడుగాడు. మజనులచే విన్న యట్టి విషయమును వ్రాసిరినని చెప్పకొన్నాడు.

“విజయనగర పృత్తాంతము
మజనులచే విన్నయట్టి నూనృతవాక్కుల్
ప్రజలకు దేట పడంగా
సృజించితి గృష్ణరాయ శేఖర చరిత్ర.”

అని గ్రంథారంభముననె చెప్పినాడు. ఈ విశ్వనాథ నాయనయ్యవారి వృత్తి తెలియదు. ఈ విశ్వనాథనాయనయ్య మధురనాయకరాజ్య స్థాపకుడైన కటికము విశ్వనాథనాయకు డగుటకు సంశయము లేదని జయంతి రామయ్య పంతులుగా రాసరిచ్చినారు. ఇందు కనుగుణముగ ఓడుసాజువ శతాబ్ది మధ్య కాలమున్న వ్రాయబడినని నెలవొసగినారు. ఈ గ్రంథకర్త మధురనాయకరాజ్య స్థాపకుడైన విశ్వనాథనాయకునియొక్క స్థానాపతియుగాడు; పదునాజువ శతాబ్దిమునందీ గ్రంథమువ్రాయబడనులేదు. మహారథూర్జుటి రాయవాచకమును కృష్ణరాయవిజయ మనుపేర బద్ధకావ్యముగ రచించి యావ్వీటి చిన వెంకట పతి కంకితమిచ్చెను. ఈ చిన వెంకటపతి క్రీ. శ. 1630-42ల మధ్య కర్ణాటక సామ్రాజ్యమునుపాలించిన ముమ్మడి వెంకటపతిరాయలతమ్ముడు. కావున అప్పటికే రాయవాచకము రచియింపబడి యుండెనని నిశ్చయముగ జెప్పవచ్చును. ఇంతకంటె నూత్నముగ రాయవాచక రచనా కాలమును నిర్ణయించుటకు దగిన సాక్ష్యమందె కలదు. రాయవాచక కర్త భాగ్యనగరము నెఱుగును; బాహు బలేంద్ర ముకుందగజపతిని, రాజెజగదేవుని, మల్ల ఆనంతరాజును జేర్చొని యున్నాడు. భాగ్యనగరము క్రీ. శ. 1589 సంవత్సరమున నిర్మింపబడెను. బాహుబలేంద్ర ముకుందగజపతి క్రీ. శ. 1694 వఱకు రాజ్యము జేసెను.

రాజాజగదేవుడు,

“అలియ రామావనీశ తిర్మలనృపాల
వరుల శ్రీరంగరాయల సరసుడైన
వీరవేంకటరాయల నెలయ రాయ
పట్టభద్రులజేసె నప్పార్థివుండు.”

అని పొన్నతోటయాభిళాషి తన వామనపురాని పీఠికాయందు చెప్పియున్నాడు. వీరవేంకటరాయలు క్రీ. శ. 1685 వ సం॥న పట్టభద్రుడాయెను; మట్టి అనంతరాజు క్రీ. శ. 1607 వ సంవత్సరమున సిద్ధపటము నందు కాసనమును నిల్పెను. కావున రాయవాచక రచయిత క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దము తుదను 17 వ శతాబ్ద ప్రారంభమునను వర్ధిలెనని చెప్పవచ్చును. అతడు రాయవాచకమున జెప్పకొన్నట్లు వాస్తవముగ మహామండలేశ్వర కాళీ విశ్వనాథ నాయనయ్య వారికి స్థానాపతియై యుండిన ఆ విశ్వనాథనాయనయ్య యెవ్వరో విచారించదగియున్నది. మధురనాయకరాజ వంశములో నా రాజ్యస్థాపకుడైన విశ్వనాథ నాయకుడు గాక మఱియొక విశ్వనాథుడు గలడు. అతడు క్రీ. శ. 1595 మొదలు 1601 వఱకు పాలించిన రెండవ కృష్ణప్ప కమ్మడు; 1601 మొదలు 1609 వఱకు పాలించిన ముత్తుకృష్ణప్ప నాయకుని తండ్రి. అతడు క్రీ. శ. 1601 వ సం. మునకు ముందు తన యన్న రాజ్యకాలమున గలిచుట వల్లనేమో సింహాసనము నెక్కలేదు. రాయవాచక రచయిత కొలచిన ప్రభు వీ విశ్వనాథ నాయకుడై యుండవలయును. అగునేని రాయవాచకము 16 వ శతాబ్దాంత్య దశకమున వ్రాయబడినని నిశ్చయింపవచ్చును.

రాయవాచకము 16 వ శతాబ్దాంతమున రాయసామ్రాజ్యమున రాజకార్యవ్యవహారములను నడుపు అధికారవర్గమునందు చెలామణియందుండిన భాషయందు వ్రాయబడినది. పార్శ్వభాష సంస్కృతమువలన ఆ

భాషనుండి రాజకీయ పారిభాషికవదము లనేకము లిందుజొచ్చినవి. తత్కారణమున నది సులభ గ్రాహ్యముగాక పాఠపఠకు ల్లేకము గలిగించుచున్నది. అతి దీర్ఘవాక్యములును ప్రాత వచన రచనావిధానమును అచట నచట భావ వైశద్యమునకు బంధకములై వ్యధా జనకము లగుచున్నవి. కాని మొత్తము మీద నిందలి భాష, పాల్లుమాటలుగాని యనానశ్యకవర్ణనలుగాని లేక, పటుత్వము గలిగి యున్నది.

రాయ వాచకమును బోలినదె మఱియొక వచన గ్రంథమును ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తువారు ప్రకటించియున్నారు. దీనిపేరు తెలియదు. “రాయ వాచకమువంటి చరిత్రము” అని పరిషత్తువారు నామకరణము జేసియున్నారు. భాష రాయ వాచకమువంటిదే. కాని చరిత్రవిషయమంత సత్యాత్మకమై నది కాదు; దీని నెవ్వ రెప్పు డెచ్చట రచించిరో నిర్ణయించుటకు దగిన సాధనములు లేవు.

కాలక్రమము ననుసరించి రాయ వాచకమునకు బిమ్మట వాడుక భాషయందు వ్రాయబడిన వచన గ్రంథము మధురమంగాపురిశ్వలీవిలాసము. ఈ మధుర మంగ చొక్కనాధనాయని రాణియై, యతని యనంతరము తన మనుమడగు విజయరంగచొక్కనాధునికి బ్రాపై యాతనిపతనమున 1689 మొదలు 1706 వఱకును మధురనాయక రాజ్యమును పాలించిన మహారాణి మంగమ్మ. ఇందు వర్ణింపబడినది యామె రాజ్య పరిపాలన చరిత్రకాదు. గ్రంథనామమున సూచింపబడిన ట్లామెయొక్క పుంశ్చలీవృత్తి. మహారాణి మంగమ్మ దానధర్మపరాయణురాలని లోక ప్రతీతి. దీనికి ప్రత్యక్ష విరుద్ధమైనది ఇందలి ఇతి వృత్తము. ఇందు ఆమె మన్మథక్రీడలు వర్ణింపబడి యున్నవి. గ్రంథకర్త యెవ్వరో నిశ్చయించి చెప్పటకు వీలు పడదు; అత డేకాగ్రణమువలననో మంగమ్మయొక్క కోపమునకు బాగుడై,

దేశత్యాగము చేసి లిరుదిసాపత్నినుండి యానెగొంది వలకును గల దేశమున వలతావుల గ్రుమ్మరుచు నిడుమలు గుడిచెను. అతడు మంగమ్మపై గరిదీర్చు కొనుటకు చంద్రికావిలాపమునుబోలి పచ్చిబూతులు గల భాషలో నామె దుశ్చరిత్రమును గర్హించెను. మఱియు దని యనుభవములను సమకూర్చెను. బూతుల పుస్తక మైనను—అప్పటి దేశ కాలవిద్యమానము లందు ప్రతిబింబించు చుండుటవలన—చరిత్రకారుల కది యత్యంత తోషయు క్తమైనది.

అన్యదేశరాజీయ పరిభాషాపదభూయిష్టముగాకున్నను, ఇందలి భాషకును రాయవాచక భాషకును దగ్గరి పోలికలు గలవు. రచనాబద్ధలియు, నన్వయ సౌలభ్యములే దీర్ఘ వాక్యములును రెంటికీని సామాన్యము. మగనో (దేశముగల్గించు వర్ణనలు, తీర్మానమైనభాష, పోలైన మాటలును నీ గ్రంథము నకు బ్రత్యేకకను గల్గించుచున్నవి. గ్రంథకర్త కవిత్వము జెప్పు నేర్చినవాడు. పుంశ్చలీవిలాసమునం దందందు ద్విగద కలదు.

తిరువాత పేర్కొనదగినవి మాఘమాహాత్మ్య శ్రీరంగ మాహాత్మ్యము లను రెండు మాహాత్మ్య గ్రంథములు. మహారాణి మంగమ్మయొక్క పాత్రుడైన విజయరంగ చొక్కనాథ నాయకు డీ గ్రంథములకు కర్త. ఇవి కాకి నాడ అంధ్రసాహిత్య పరివత్తుస్తక భాండాగారమున గున్నవి. భాష వ్యాకరణోపకము. “ఈ వచనము నిర్దుష్టచన వలనుపడదు. సులువుగా సర్థ మగునట్లు వ్యాకరణిక శైలిని రచించబడినది” యని ప్రభాకర శాస్త్రిగారి విమర్శ. ఇది ముద్రితములైనగాని విజయరంగ చొక్కనాథనాయని వచన రచనా విధాన మిట్టిదని వివరించి చెప్పటకు సాధ్యముగాదు.

రాయవాచకాదుల కద్దతి ననుసరించి వ్రాయబడిన మఱియొక వచన గ్రంథముగలదు. ఇది తంజావూరాంధ్రరాజులచరిత్ర. దీని రచయిత యెవ్వడో తెలియదు. కాని యతడు మధుర నాయకుల కాశ్రితుడో

పక్షపాతియో కావలయును. ఏలనగా నతఁ డీ గ్రంథమును వ్రాసినది కేవలము సత్యమైన చరిత్రాంశములను యథాతథముగ వర్ణించుటకొఱకు గాదు. తంజావూరు రాజ్యమును ఆక్రమించుకొని యేలుటకు మధుర నాయకులకు న్యాయమైన హక్కు గలదని నిరూపించుట కొఱకు. దీనిని నిరూపించుటకు చరిత్ర విరుద్ధమైన కథ నొక బానిని గల్పించినాడు. నాగమనాయకుడు కృష్ణ రాయల కవిధేయుడై తిరుగబడిననియు, నందుమీదట నాగమనాయని పుత్రుడు విశ్వనాథ నాయకుడు తండ్రియని గణింపక రాయల నడిగి యాజ్ఞను వ్రేసి దండుతో దరిపోయి యాని గట్టితెచ్చి రాయలముండుంచె ననియు, రాయల తాతని స్వామిభక్తి మెచ్చి దక్షిణ సింహాసనమున కాతని సథిపతిగావించి చోళపాండ్యరాజ్యమున నాతనికి బంచియిచ్చెననియు, దరువాత అచ్యుతరాయలు తన మరదలు మూర్తిమాంబను చెప్పబినాయన కిచ్చి పెండ్లిచేసి, యామె కరణముగ చోళరాజ్యమును విశ్వనాథ నాయకుని యేలుటకుండి విడదీసి యతని కిచ్చెననియు నొక గాధను సృష్టి చేసినాడు. గ్రంథ రచనా కాలమెద్దియో స్పష్టముగ నిశ్చయించి చెప్పటకు వీలులేదు. కాని ప్రాయశః అది పదునెనిమిదవ శతాబ్దమున రచింపబడినది యూహించుటకు గొంత యవకాశము గలదు. ఏలనగా, నీ తంజావూరు రాంధ్రరాజుల చరిత్ర ఇట్లు సమాప్తమగుచున్నది. “పారిపోయిన చెంగమల దానుకొడుకు విజయరాఘవనాయకుడు, అతని కొడుకు విజయమన్నారప్ప నాయకు, అతడు చొక్కనాథనాయని మనుమడు విజయరంగ చొక్కనాథనాయని వారికి తన చెల్లెలి నిచ్చి వివాహముచేసి, వారిచ్చిన బాగీరు అనుభవిత్రావుండెను.” విజయరంగ చొక్కనాథుడు క్రీ. శ. 1706—1732 ల మధ్య రాజ్యపాలనముజేసెను, కావున నీ గ్రంథరచన పిమ్మట నెప్పుడో జరిగి యుండవలయును.

తంజావూరి ఆంధ్రరాజుల చరిత్ర, భాషనుబట్టి నూడగా రాయవాచకము కంటెను, మధురమంగాపుంశ్చలీవిలాసముకంటెను గడు నర్వాచీన రచన యని తోచుచున్నది. మొకంటి సంపుటములోని గ్రామ కైఫీయతులలో బెక్కింటి భాష యంతకంటె బ్రాచీనతరముగ గాన విచ్చుచున్నది. విస్పష్టమైన భాష; అజ్ఞాత పదములు గాని, బహుళముగ నన్యభాషా పదములు గాని కానరావు. వాక్యము లాధునిక రచన లందువలె నాతి దీర్ఘములు; వాని రచనా విధానము గూడ నట్టిదే. పరిష్కర్తల జేటూరు ప్రభాకర శాస్త్రిలవారి “తొడిమ” యందలి భాషాగులకును దీనికిని విశేష భేదము గానరాదు.

గ్రాంథిక వచన రచనలు :—గ్రాంథిక వచన రచన లనగా గ్రాంథిక భాషలో వ్రాయబడినవి. గ్రాంథికవచన రచనలు మన కెఱుకపడినంత నుట్టుకు క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దపు టుత్తరార్థమున ప్రారంభమైనట్లు కాన వచ్చుచున్నవి. ఇదియన్నియు భారత భాగవత రామాయణాది పురాణాది హాసములకు చెలుగునేతలే. కొండలు వీని యాంధ్రీకరణముల ననుసరించిరి; మఱి కొందరు సంస్కృత మూలములబడి తేనుగు వ్రాసిరి. ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రాధ్యయకులు స్మరణయందుంచుకొన దగిన విశేషాంశ మొకటి కలదు. (పాచీ శాంధ్రకవులు సంస్కృతేతిహాసపురాణాదులను బద్ధకావ్యములుగ దెలిగించిరి. 17 వ శతాబ్దము వారు వీనినె వచన కావ్యములు నేయగడగిరి. ఇది యితిహాస పురాణాదులపై వారికిగల యభిమానము దెల్లము నేయుటయే కాక స్వతంత్రగ్రంథ రచనయందు వారి కభిరుచి చాల తక్కువ యనియు జాటుచున్నది. గీర్వాణ సాహిత్యమున కాంధ్ర సాహిత్యము నకలుగ దయారగుట కిదియే ముఖ్యకారణమని తోచెడిది.

ఈపాకుల ఆనంత భూపాలుడు దాక్షిణాత్య గ్రాంథికవచనకావ్య రచ యితలలో మొదట పేర్కొనదగినవాడు. భారత వచన రచనయందు కళువె

వీరరాజున కిరడు తోడ్పడుటచేత నేమొ శ్రీ నిడదవోలు వెంకటబ్రాహ్మణు గా రీతని మైసూరివారిలో జమకట్టిరి. “ఈ తుపాకుల యనంత భూపాలకుడు మధుర రాజుల యొద్ద దళవాయి యని తెలియుచున్నది” అని పల్కినారు ప్రభాకరకాస్తులవారు. అతని గ్రంథాంతగద్యవలన యతని చరిత్ర కొంత తెలియుచున్నది. ఇందు “చంద్రగిరి కృష్ణనృప తనూజ... తుపాకుల యనంత భూపాల” యని తన యువంతమును జెప్పుకొన్నాడు. ఇందువలన నతని తండ్రి చంద్రగిరి వాస్తవ్యుడైన కృష్ణ నృపుడనియు, అతని యింటి పేరు “తుపాకుల” యనియు తెలియవచ్చుచున్నది. ఈ చంద్రగిరి కృష్ణనృపుడు సుప్రసిద్ధుడైన తుపాకుల కృష్ణప్ప నాయకుడుగాని యన్యుడుగాదు. తుపాకుల కృష్ణప్ప మొట్టమొదట క్రీ. శ. 1637 లో చెంజినాయకుల సేనాధిపతియై యుండెను. క్రీ. శ. 1648 లో చెంజికోటను రాజ్యమును విజాపుర నుత్తాసు బయించి స్వాధీనము జేసికొనిన పిమ్మట నతడు గోల్కొండ నుత్తాసుకు సర్వాధికారియైన మీరుజుమ్మా కొలువున జేరి యతని సేనాధిపతియై యతని శత్రువులతో యుద్ధములు సేయుచుండెను. క్రీ. శ. 1656లో మీరుజుమ్మా స్వామిద్రోహము జేసి యారంగజేబు కొలువున బ్రవేశించినప్పుడు, కర్ణాటకమునందలి దన సైన్యమును తుపాకుల కృష్ణప్ప కొప్పుజెప్పెను. క్రీ. శ. 1654 న సం॥ తుపాకుల కృష్ణప్ప నాయకుడు పులికాటును ముట్టడించియుండగా నబ్దుల్లా కుత్బుశాహు సైన్యాధిపతియైన కులీజేగు సైన్యముతో నతనిదాకి యుద్ధమున బరాక్కులుని గావించి బందీకృతుని జేసెను. అతని కుమారుడైన యనంత భూపాలకుడు వెంకట్రావుగారు తలచినట్లు మైసూరు రచయితలలో జేరడు. తుపాకుల కృష్ణప్ప నాయకుడు బందీకృతుడయిన పిమ్మట అతని సన్నిహిత జ్ఞాతియు నతని క్రింది దళనాయకులలో నొక్కడైన తుపాకుల లింగమ నాయకుడు కుటుంబముతోగూడ తిరుచినాపల్లెకు బోయి చొక్కనాథ నాయకు నాశ్రయించెను. చొక్కనాథనాయకు డాతని కుమార్తెను మంగమ్యును వివాహము జేసికొని యతనికి సేనాధిపత్యమిచ్చెను. అతడు

పూర్వము తన యజమానునిమీది యభిమానముచే నతని పుత్రుడగు ననంత భూపాలుని దనవెంట దోడ్కొనిపోయి మధుర నైవ్యమున దనవ్రది దళ వాయిగా నియమించి యుండవచ్చును. అగు నేని యతడు (వభాకర కాన్తు) లవా రనినట్లు మధురనాయకులయొద్ద దళవాయిగ నుండుటయుం దసంగత మేమియు లేదు.

అనంతభూపాలుడు పెక్కు వచన కావ్యములను వ్రాసెను. విష్ణు పురాణము, మహాభారతమున నాది, సభా, భీష్మ, అను కాసనిక పర్వములు— మొదటి మూడు పర్వముల రచనయందితడు కళువె వీరరాజునకు దోడ్పడెను. కడపటి పర్వము నీత డొక్కడే రచించెను. రామాయణము—నుందరకాండ—భగవద్గీతలు. ఇందు విష్ణుపురాణము ముద్రితమైనది. కాని యిప్పుడు ముద్రిత ప్రతులు దొరకవు. కళువె భారతమును భగవద్గీతయును ముద్రితములే. తక్కిన వముద్రితములు. అనంతభూపాలుడు ఉభయభాషా సాహిత్య భోజుడు. అఖిల పురాణేలిహాసకథానుసంధానసమేధమానచాతుర్యుడు, వచనరచనా విచక్షణుడు. ఇతని భాష విలక్షణము. సులభగ్రాహ్యము. శబ్దాదంబరములేక మృదుపద బహుళమై చదువుట కింపుగ నుండును. ఇతని విష్ణు పురాణమును గూర్చి (వభాకర కాన్తు)లవారు చేసిన ప్రశంస యొప్పదమై యున్నది. “విష్ణు పురాణముకంటె నియ్యది కడు విపులమై సంస్కృత మూలము ననుసరించుచున్నది ... ఈ విష్ణుపురాణ రచనము ధారాళమగు రచన గల్గియుండుక ప్రాథమిక మిక్కిలి చక్కగ నున్నది. వచన భారత మందువలె గాక యిందు సంస్కృత సమాసములు కొంచెము మెండుగా జూపట్టుచున్నవి.”

కామేశ్వరకవి

అనంత భూపాలునికి సమకాలికుడె లింగనమఖి కామేశ్వరకవి. ఇతడు తిరుమల నాయకుని కాలము నుండియు మధుర సంస్థానము నాశ్రయించి

యుండి చొక్కానాథ నాయకుని యాచరమునకు పాత్రుడై ముద్దశిగిరి సత్య భామాసాంత్యన మమ శృంగార ప్రబంధము నంకితమొసంగ నని ముందు వివరించి యున్నాడను. ఇతడు ధేనుమాహాత్యము, ఆచార్యవిజయమును రెండు వచన కావ్యములను రచించినట్లు ప్రభాకర శాస్త్రిలవారు వ్రాసి యున్నారు. ఈ రెండవ గ్రంథమును వారెచట జూడిరో తెలియదు. ధేను మాహాత్యము తంజావూరు సరస్వతీ మహాలి పుస్తక భాండాగారమందున్నది. ఇతని వచనశైలి మంచిదే. కాని యనంత భూపాలుని సారశ్యము గాని భాషామాధుర్యముగాని ధేనుమాహాత్యమున గానరావు.

విజయరంగ చొక్కానాథుని కాలమునం దనేక వచన కావ్యములు వెలువడినవి. విజయరంగచొక్కానాథుని యాస్థాన స్థితులయిన కవులు కొందఱు వచన కావ్యములను వ్రాసితిమని చెప్పకొనియున్నారు. వుండుత్తి వేంకటాచలకవి భారత, భాగవత, రామాయణములను వచన కావ్యములుగా రచించెను. వెలగపూడి కృష్ణయ్య వేదాంతసార సంగ్రహమును వచన కావ్యమును జేపెను. ఈ గ్రంథము లింకను లభ్యపడలేదు.

సముఖము వేంకట కృష్ణప్ప

విజయరంగ చొక్కానాథుని యాస్థానమండలి వచన కావ్యకర్తలలో శ్రేష్ఠతముడు సముఖము వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుడు. శైమిని భారతము సారంగధర చరిత్రలను రెండు గద్యకృతులను రచించెను. శైమినిభారతము పిల్లలఱుట్టి పినపేరన్న పద్యప్రబంధముబడి వ్రాయబడిన వచన కృతి. విద్యాస్వముల గ్రంథము. ఆచటనచట శృంగారాది వర్ణనల పట్టున మూలాలిరే కముగానవచ్చినను గ్రంథమునం దెల్లయెడలను వీరన్న మాటలను లోకోస్తులను మార్చక యట్లే వచనము జేసినాడు. గ్రంథము విజయరంగ చొక్కానాథుని కంకితము నేయబడినది. గ్రంథరచనయం దితడు కొంతపరిపక్వ కళున నంజరాజా

పద్ధతి నవలంబించినాడు; హాలాస్యమాహాత్మ్యాధ్యాయాద్యంతములందువలె నీతడు జైమినీ భారతాశ్వాసాద్యంతములందు పద్యముల గూర్చినాడు; జైలి ప్రాథమై శబ్దాలంకారాత్మకమై యుద్ధాపారమున్నది.

సారంగధరచరిత్ర మూడాశ్వాసముల గ్రంథము. ఇందును ఆశ్వాసాద్యంత్యముల బద్యములు గలవు. శ్రీ రంగనాథస్వామి కంకితము సేయబడినది. ఇది చేమకూర వేంకటకవి విరచిత పద్య ప్రబంధము ననుసరించి వ్రాయబడె నేమో. గ్రంథ ముద్రిత మగుటచేతను, అందుబాటున లేకపోవుటచేతను విషయమును పరిశీలించి చూచుటకు వీలుగాకున్నది. జైలి చక్కనిదే. కాని వేంకటకృష్ణప్పనాయకుని వచన కావ్యములందు, అతని పద్యకావ్యములలో గానవచ్చు భాసాపేళలత్వమును, వాఙ్మధుర్యమును గానరావు. ఇందులకు గారణ మాతడు వచన రచనయం దన్యుల భాషను స్వీకరించుటయేయని తోచుచున్నది.

సంస్థానాశ్రితులు గాకపోయినను, విజయరంగ చొక్కనాథనాయకుని కాలమున వర్ధిల్లిన వచన గ్రంథకర్తలు మఱికొందరు గలరు. క్యాతురాయ కవియు వేంకటసుబ్బకవియు రామాయణ వచన కావ్యములను వ్రాసిరి. రామభద్రకవి యను నతడు హాలాస్యమాహాత్మ్యవచనమును విరచించెను. ఇట్లు 17, 18 శతాబ్దములందు ద్రావిడదేశమునం దాంధ్ర వచన కావ్యములు కొల్లగ నుత్పత్తియాయెను. ఈ వచన వాఙ్మయ మింకను ముద్రితము గాక యుండుట తోచనీయము.

యక్షగానము

యక్షగానమాంధ్ర దేశమున కాకతీయుల కాలమునుండియు వ్యాప్తి
యందుండు నాటక విశేషము; ఇంతటి ప్రాచీనమైనదియైనను అప్పు కవికి
బూర్వము మన లాక్షిణికు లెవ్వరును యక్షగాన ప్రస్తావము నేయరు. అటు
వెనుకనైనను పండితు లెవ్వరును ఆదరింపకపోవుటవలన యక్షగానము
పామర సాహిత్యముగ మన తరముదాక పరిగణింపబడుచు వచ్చినది. ఇటీ
వలనే మన విద్యావంతుల దృష్టి దీనిపై బ్రసరింతుటవలన నదియు నన్య
సాహిత్య కాఖిలవలె నాదరపాత్ర మను నభిప్రాయము జనానీకమునందు
ప్రబలినది. కావున యక్షగాన విషయమైన చింతన ఇప్పుడిప్పుడే ప్రారంభ
మగుట వింతకాదు. యక్షగానోత్పత్త్యభ్యుదయములనుగూర్చి యాంధ్రతేజ
ముననే కాక దక్షిణభారతమందంతటను చర్చలు పెరిగినవి. యక్షగాన పరి
శోధనలో గొంత శ్రద్ధవహించి పనిచేసిన విద్వాంసులలో శ్రీ వేటూరు
ప్రభాకరకాస్తులవారి గ్రంథములు. వీరి మతానుసారము యక్షగాన మీ
క్రిందివిధముగ నుప్పలిగినది.

తొలుత ద్రావిడభాషలలోని దృశ్య రచనలు కుటువంజు లనబడునవి.
కుటువజాతివారు నటించునది కావున వానికాపేరు వచ్చినది. ఆంధ్రదేశమున
పుణ్యక్షేత్రయాత్ర—జాత్ర, తిరునాళ్ళు—ల యందీ కుటువంజు నాట్యప్రద
ర్శనముజేసి ధనమార్జించువారు. మొట్టమొదట ఉత్తయాటగ ప్రారంభమైనది.
క్రమక్రమముగనది గేయ విశిష్టమైనది, అటుపిమ్మట ద్వర్ధము విరచితములైన గేయ
రచనలను కుటువంజు లను పేర బ్రసిద్ధి కెక్కినవి. ఈ కుటువంజు అటువిక వస్తువు
లనమ్ముటకు నగరములకును బల్లెలకును వచ్చినప్పు డచట తమ గేయ సృశ్య
విశేషముల బ్రదర్శించుటచే నది నాగరకదేశములందు వ్యాపించెను. ఆ గేయ

విశిష్ట నృత్యమును జక్కులవారు—యక్షులు, కళావంతులు—తరువాత నగరములయందు ప్రయోగించుటచే నది యక్షగాన మనబడెను. ఇది ముక్తనగయక్షగానో తప్తస్త్రిగూర్చి ప్రభాకరశాస్త్రిలవారు ప్రతిపాదించిన సిద్ధాంతము. అలలి పునాదులపై నిర్మింపబడిన సాధములై నిది నిలువజాలదు. కొఱవంజెయను మాటపై నీ సిద్ధాంత మాధారపడియున్నది. ఇది యరవమాట. సరియైన రూపము కొఱవంజి. కొఱవంజి యనగా నెఱుకలె. తమ సిద్ధాంతమున కాధారము గల్పించుట కొఱకు కొఱవంజె యని దిద్దివారు ప్రభాకరశాస్త్రిలవారు. కొఱవంజు లని యక్షగానములందు ఒక తరగతి నాటకము లుండుట వాస్తవమే. నాయకా నాయకులకు గద్దెచెప్పట కందు ప్రవేశపెట్టిన యెఱుకలెవలన దాని కాపేరు వచ్చినది. మొట్టమొదట నీ కొరవంజిని ప్రవేశపెట్టినవారు తంజావూరు యక్షగాన కర్తలు. తత్సూర్యము ఆంధ్రదేశమున విరచితములైన యక్షగానము లందు కొఱవంజి ప్రసక్తిలేదు. తంజావూరు నాటకములగుండ నిది యాంధ్రదేశమునకు దిగుమలియైనది. మఱియు గొఱవ లెప్పుడును నృత్యగేయములచే వాసికెక్కిరనుట కాధారములేదు. కావున కొఱవల మూలమున యక్షగాన ముత్పత్తియాయె నని తలచుట పొరపాటు.

యక్షగానములు మతప్రచారము కొఱకు బ్రధానించినవి గాని వేరుకొఱకు కాదు. మతబోధ కొఱకు మన ప్రాచీన లవలంబించిన మార్గములలో బురాణోపాసాదులలోని గాథలను జనసామాన్యమునకు గన్నుల గట్టునట్లు ప్రదర్శించి చూపుట యొకటి. శాద్ధమత ప్రచారమునకు అశోక చక్రవర్తి యీ మార్గము ననుసరించిన ట్లాతని శాసనములవలన దెలియుచున్నది. మత ప్రచారమునకు మిక్కిలి యశుమాలమైగ సమయములు యాత్రలు; వీనిని మనము జాత్రలనియు, దిరునాళ్ళనియు జెప్పుదుము. ఆ సమయములందు కూడు వేలకొది జనులను వినోదపెట్టుచు దమ్మాలమున ధర్మబోధన సేయుట కొఱ కీప్రదర్శనము లేర్పడినవి. ఇట్టి ప్రదర్శనము లాద్యమున కొయ్యబొమ్మల

మూలమునను దోలుబొమ్మల మూలమునను సాగెడివి. నూత్రధారుడు—
అనగా బొమ్మలకు గట్టిన దారములను ధరించువాడు—కథను గేయముగ
బాడుచు దదనుగుణముగ దారములను లాగి బొమ్మల నాడించువాడు. ఇట్టి
బొమ్మలాటలు శివరాత్రి మహోత్సవ సమయమున క్రితైలమునందు ప్రద
ర్శించువారని పాల్కురికి సోమనాథుని పండితారాధ్య చరిత్రమున గలదు.

భారతాది కథల చీరమణుగుల

నారంగ బొమ్మల నాడించువారు

కడునడ్చుకంటుగ గంట నూత్రంబు

లడరంగ బొమ్మల నాడించువారు.

ఇందొకటి తోలుబొమ్మలాట. మఱియొకటి కొయ్యబొమ్మలాట.
ఈ బొమ్మలాటల పరిణామమే మన యక్షగానము. కాలక్రమమున బొమ్మ
లక్షణముల మనుజులే ప్రదర్శించిన నెక్కువ ప్రయోజనకర మగునను నభి
ప్రాయము గల్గినది. కథలయందలి పాత్రలకర్పమైన వేషములను ధరించి
నర్తకులు ప్రదర్శింపగడింగిరి. తోలువొల్ల నిది బొమ్మలాట సంప్రదాయము
ననుసరించి మూక నాట్యముగ ప్రారంభమైనది. నూత్రధారుడును నతని
తోడివారును గేయరూపమైన కథను బాడుచుండగా నుచిత వేషధారులైన
నర్తకులు తదనుగుణముగ నభినయము సేయుచు నాట్యము నల్పేడివారు.
కేరళదేశమున నేటికిని వాడుకయందుండు కథకలి దీనికి దార్పణ. నర్తకులు
మూక నాట్యముతో జీరకాలము తృప్తినందియుండలేదు. కొయ్య, తోలు
బొమ్మలవలె నూత్రధారుని పాట కనుగుణముగ నాడుట వారికి నచ్చలేదు.
రెండు కార్యములను దామే నిర్వహించిన స్వార్థస్య మిలోధికముగ నుండునని
యెంచి తామే పాడుచు తదనుగుణముగ నభినయము సేయుచు నటించగడ
గిరి. అంతట మూకనాట్యము యక్షగానముగ బరిణామమందినది.

యక్షగాన మనసేమి? వైశేషిక సాత్త్వికదర్శనమున కాపేక్షలు వచ్చినది? ఆను బ్రహ్మలు సమాధానము గోరుచున్నవి. ఆంధ్రదేశమున జక్కల వారను నాటకప్రదర్శనమే వృత్తిగ గల యొక లెక జనులున్నారు. “జక్క” శబ్దము సంస్కృత “యక్ష” శబ్దమునుండి పుట్టినది. కావున జక్కలాడెడి నాటకము యక్షగానమని ప్రసిద్ధి కెక్కినది అని కొందఱు చెప్పుదురు. కాని జక్కలవా రాడుటవలన యక్షగానమున కాపేరు వచ్చెనో లేక యక్షగాన ప్రదర్శనమే బ్రతుకుదెరువుగగల జనులు, నిజవృత్తి కారణముగ నొక ప్రత్యేక కులముగ నేర్పడి, జక్కలన బరగిరో నిశ్చయించి చెప్పుట కష్టము. జక్కల వారి పృథ్వియక్షగాన ప్రదర్శనమని నిరూపింపగల సాక్ష్యమును లేదు. జక్కలవాండ్లు అను మాటకు *wizards who worship the fiend Comesvari, Circe* అని ప్రాచీనుగారును, “జక్కల” శబ్దమునకు “కామేశ్వరిని గొల్పెడి యొక జాతివారు,” అని శబ్దరత్నాకరకారులను, “కామేశ్వరిని గొలుచు మాంత్రికులగు నొక జాతివా”రని సూర్యారాయ ఆంధ్ర విష్ణుటు కర్తలును అర్థము నిర్వచించిరే కాని “యక్షగాన ప్రదర్శకల”ని యెవ్వరును జెప్పలేదు. కావున జక్కల కులవృత్తి యక్షగాన ప్రదర్శనమకుట సంకయాన్ని దము; వారిమూలమున దానికాపేరు వచ్చెనని ప్రబలమైన సాక్ష్యము లేక యంగీకరింపగగిన విషయము గాదు. యక్షగాన మనగా యక్షులు చేయు గానమని యర్థము. యక్షు లెవరు? యక్షులు దేవయోనులలో నొకరని నామలింగానుకాసనము చెబుచున్నది. వీరి రాజు కుబేరుడు; ఇతనికి వైశ్రవణుడనియు బేరు కలదు. ఆప్టదిక్పాలకులలో నిత డొక్కడు. ఉత్తర దిశ కధిపతి. యక్షుల వృత్తాంతము మన పురాణేలిహాసములలోను, బౌద్ధమత గ్రంథములందును విస్తారముగ వర్ణింపబడి యున్నది. దక్షిణాపథమున వీరి కథలు గుణాధ్యుని కాలమునుండియు వ్యాప్తియందుండినవి. ఆటపాటలందు వీరి కానక్తి మెండు. దేవయోనులుగ బరిగణింపబడినను వారు కేవలము

మిథ్యాప్రపంచమునకు జెందినవారు కారు. నాగ రాక్షస వికాచాదులకలె వారును మానవజాతికి జెందినవారే. జౌద్ధయంగమున యక్షులు గొందరుండి రని జౌద్ధగ్రంథములందు కలదు. ఆంధ్రదేశమున యక్షులు జౌద్ధయంగమున ప్రబలియింపిరనుటకు గొంత యాధారము కలదు. గుంటూరు మండలములోని భట్టిప్రోలు స్తూపమం దుపలబ్ధమైన క్రీస్తుకు మూడు శతాబ్దములకుముందు వ్రాయించిన శాసనమునం దాప్రాంతమును బాలించుచుండిన కుబేరకుడను రాజు పేర్కొనబడి యున్నాడు. కుబేరునికి ధనదుడని నామాంతరము. ధనద ప్రోలు నిర్మాతకుడైన ధనదు డీ కుబేరుడే కావచ్చునని చరిత్రకారుల యభిప్రాయము. మధ్యయంగమునలి వేంగిదేశ శాసనములలో గోదావరి మండలాంతర్గతమైన పెనుగొండ యందలి వైశ్యులు తాము కుబేరుని వంశము వారమని చెప్పకొనిరి. ఈ యంశములనుబట్టిచూడగా శాంధ్ర దేశమున జౌద్ధయంగమున యక్షజాతివారు కొందఱు వసించుచుండిరనియు యక్షగాన మున్నట్టి వీరితో నెద్దియో సంబంధ ముండియుండుననియు దోచుచున్నది.

యక్షగానము దేశినాటకమని వాఙ్మయ విమర్శకుల యభిప్రాయము. దేశి యనగా సంస్కృత ప్రాకృతములకంటె భిన్నమైనది. ఆంధ్రదేశమునం దిది యన్య భాషా సంప్రదాయములకు బద్ధముగాని రచనా విశేషమని చెప్పదురు; కాని యక్షగానము శేవలము దేశి రచన గాదు. ఇందు విస్తారముగ గానపచ్చు ఛందము ద్విపద. ప్రారంభదశయందు యక్షగానము సంపూర్ణ ద్విపద రచనయై యుండవచ్చును. మనవా రనుకొనునట్లు ద్విపద దేశి ఛందముగాదు. ప్రాకృతమునుండి యెరవు తెచ్చుకొన్నది. ద్విపద రెండుపాదముల ఋక్క నియు, ప్రాకృత పద్య భేదమనియు స్పృశ్యక నిఘంటువులలో గలదు. కాలిదాసు విక్రమోర్వశియందు ద్విపదకమును జేర్కొనియున్నాడు. దీని లక్షణమును భరతముని చెప్పియున్నాడు. ఈ ద్విపదకమే మన ద్విపద యైనది. మఱియు యక్ష గానములవంటి రచనలు సంస్కృతమున లేకపో

లేదు. అటుపాటలతో గూడిన నాటకముల ప్రస్తావన భరతుని నాట్యశాస్త్రమున గలదు. కాళిదాసుని విక్రమోర్వశి యందలి చతుర్థాంక మిట్టి నాటకమని నాట్యవిద్యావికారదు లభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈ యంశములను విరక్తిించి చూచిన యక్షగానము కేవలము దేశీ రచన కాదనియు సుస్కృత ప్రాకృత వాఙ్మయములనుండి మనవారు గ్రహించి పెంపొందించిన దృశ్య ప్రబంధ విశేషమనియు దోచెడివి.

దాక్షిణాత్య భాషలం దన్నిటిలో యక్షగానములు గలవు. అవి యన్నియు దెలుగు యక్షగానముల బడి వ్రాయబడినవే. తెలుగు యక్షగానములు ప్రాచీనతమములు. తమిళ, కన్నడ యక్షగానము లా దేశములం దాంధ్రుల వ్యాపన మతిశయించిన పిమ్మటనే రచయింపబడెను. శ్రీ. శ. 17-వ శతాబ్దమునగాని తమిళమున యక్షగానముల పాడ చూడలేదు. ఆంధ్ర దేశమున యక్షగానములు పొల్కురికి సోముని కాలమునుండియు బ్రచారమందెననుటకు గొంత యవకాశము గలదు. శ్రీనాథుని కాలమున 'యక్షగాన ప్రదర్శనము సర్వసామాన్యమై యుండెననుట నిస్సంశయము. వీ. నరసింహ కృష్ణరాయల దిగములలో జనానీకమునకు యక్షగాన ప్రదర్శనములం దభిరుచి హెచ్చగుటవలన భాగవత మేళము లేర్పడి వర్ష వర్షమును రాయల సామ్రాజ్యములోని గ్రామములందును పట్టణములందును నాటక ప్రదర్శనము సలుపుట కొఱకు సంచరింపగడగినవి. కూచిపూడి పోతవర భాగవత మేళములా కాలమున వాసికెక్కినవి. యక్షగాన ప్రదర్శనమున నిపుణులైన నటినటుల నామములు కొన్ని వాఙ్మయమునను శాసనములందును పాదుకొనిపోయినవి. భాగవతుల బుద్ధిగాడు, నట్టున, నాగయ్య, పెండెల నాగి, గంగి, నట్టువ తిమ్మయ కుమారిక మున్నగువా ర్థాంధ్రనాటకరంగము నలంకరించినవారిలో బ్రముఖులు. ఇట్లు యక్షగాన ప్రదర్శనము లాంధ్రదేశమం దంతటను జనాదరణమునకు పాత్రములైనను ప్రాచీన యక్షగానము లన్నియు నడపాడ

గానరాకస్థావుట చిత్రము. 15 వ శతాబ్దంతమున రచింపబడిన ప్రాబుగంటి చెన్నకవియొక్క స్తోధరి చరిత్రయు, 16 వ శతాబ్దారంభమున విరచితమైన 'తాయీకొండ' నాటకము'ను నామమాత్రావశిష్టమైపోయినవి. కృష్ణరాయల యష్టదిగ్గజములలో నొక్కడైన కందుకూరి రుద్రకవి కృత సుగ్రీవవిజయ మొక్కటిమాత్రము మరకు దక్కినది.

తంజావూ రాంధ్రనాయక రాజ్య స్థాపనతో యక్షగానరచనయం దొక నూతనయుగము ప్రారంభమయెను. దీనికి ముఖ్యకారణము రఘునాథ విజయరాఘవనాయకుల యక్షగానాభిమానమే. మన కెఱుక పడినంతవఱకు రఘునాథుని కాలమున వెలువడిన యక్షగాన మొక్కటియే. అతడు రచించిన రుక్మిణీ పరిణయము యక్షగానమని, “శ్రీ రుక్మిణీకృష్ణ వివాహ యక్షగానం ప్రబంధానపి నైకభేదాత్” అను యజ్ఞనారాయణదీక్షితుని వాక్యములవలన వెలియుచున్నది. కృష్ణాధ్వరి కృతమైన కల్యాణకాముదీక్షిందర్పనాటకము యక్షగానమే యగు నేని యచి రఘునాథుని కాలమున విరచితమైన రెండవ యక్షగానకృతి కావచ్చును. అట్లయినయెడల రఘునాథనాయకుడు యక్షగాన నాటకకర్తయు భర్తయు నగుచున్నాడు. రఘునాథ కృష్ణాధ్వరుల నాటకములు లభ్యుపదలేను. కాన వాని రచనా విధానాదులగుర్చి యేమియు జెప్పటకు వీలుపడదు.

విజయరాఘవుడు తండ్రిని మించినాడు. తండ్రి యంతటి కవి గాక పోయినను నతనికంటె నధికమైన నాటకకర్త. విజయరాఘవుడు తన కృతుల నేబదింటిని ప్రహ్లాద చరిత్ర పీఠికయుండు శ్లోకాని యున్నాడు. అందు రాజగోపాల విలాస నాటకము, ఉషా పరిణయ నాటకము, రఘునాథాభ్యుదయ నాటకము, మోహినీ విలాస నాటకము, పూతనాహరణ నాటకము, మంజరీ ద్విపద ప్రబంధ నాటకము, కృష్ణవిలాస నాటకము, జానకీ కల్యాణ

శాటకము, పుణ్యకవ్రత శాటకము, మున్నగు నీ పదియును యక్షగానము లగుట నిస్సంశయము. ఇవిగాక ప్రహ్లాద చరిత్ర, విప్రశారాయణ చరిత్ర, కాళీయ మర్దనములు మూడును శాటకములే. తక్కినవానిలో మఱి యన్ని గ్రంథములు యక్షగానములో తెలియదు. మనకు దెలియవచ్చునంత వఱకు నితడు పదమూడు శాటకములు రచించెను. ఇందు రఘునాథాభ్యుదయము, విప్రశారాయణ చరిత్ర, ప్రహ్లాద చరిత్ర, పూతనానందరణము, కాళీయ మర్దనమును నుపలబ్ధమైనవి. మొదటి రెండును ఇటీవల ముద్రితమైనవి. కడపటి మూడును అముద్రితములు. తక్కిన శాటకము లన్నియు నప్తమై పోయినవి.

విజయరాఘవు డిట్లు యక్షగాన రచనా నిమగ్నుడు కాగా నతనియాస్థాన కవులెల్ల నాటక రచన కారంభించిరి. వీరిలో మొదట శేర్మొనదగినవాడు విజయరాఘవుని పుత్రుడు మన్నారదేవుడు. ఇతడు విజయరాఘవాభ్యుదయము, హేమాంబ నాయికా స్వయంవరము అను రెండు గ్రంథములను రచించెను. ఇందు రెండవది మాత్రము దొరకినది. ఇది యక్షగానము. ఇందలి యతివృత్తము తంజావూరు సరస్వతీమహలు పుస్తక భాండాగారాంధ్ర గ్రంథపట్టికయందు సంగ్రహముగ నిట్లు చెప్పబడియున్నది. “మన్నార కొలు వుండగా నొకనాడు దేవతలు వచ్చి వానితో సముద్రమథన విషయము వివరించిరి. మన్నా రపుడు వెడలి పాలమున్నీట బుట్టిన యమృతంబు దేవతల కొసగి సముద్రుని కన్యయగు రక్తాబ్జయను నాపెను వివాహమాడెను.” సీతారామభట్టాచార్యులవారు “నాటకము గద్యపద్యోభయమయముగా నున్నది. తుదిని కొన్ని పాటలను గలవు. ఈయనకు కూడ సంగీత జ్ఞాన మున్నట్లు శాటకమును జదివిన స్పష్టముగా దెలియగలదు.” అని వక్కాణించి యున్నారు. ఇతడు రచించిన విజయరాఘవాభ్యుదయముకూడ యక్షగానమని భట్టాచార్యులవారి యభిప్రాయము; కాని యది యంగీకరింప

దగినదికొడు. నిలనగా మన్నారదేవుడు హేమాబ్జ నాయకా స్వయంవరము కడపటి భరత వాక్యమున “విజయ రాఘవాభ్యుదయాది ప్రబంధ నిబంధన చాతురీ ధారేయుడ” ననియు “హేమాబ్జ నాయకా స్వయంవరసాతుక” కర్తననియు జెప్పియున్నాడు. కావున విజయరాఘవాభ్యుదయము సాతుకము గాదనియు బద్ధ ప్రబంధమనియు దోచుచున్నది. ఇది మనకు లభించలేదు.

రంగాజమ్మ మన్నారదాసవిలాసమును నొక యక్షగానమును రచించెను. మన్నార దాస విలాస ప్రబంధ కథనె ఇందు నాటకముగ వ్రాసినది. కథానాయకుడు మన్నారదాససామాంతరము గల విజయరాఘవనాయకుడే. అతడు మన్నారగుడికి రాజగోపాలచెంగుల బ్రహ్మాత్మవమును జరుపుటకు బోయినప్పు డచట రాజచంద్రుని కూతురు కాంతిమతి యతని గాంచి మోహించి పెండ్లాడిన వృత్తాంతము ఈ సాతుకమున వర్ణింపబడినది. ఈ సాతుకము విజయరాఘవుని కాలమున వెలువడిన సాతుకములలో ముద్ర సిద్ధమైనది. కొనేటి దీక్షితుడు విజయరాఘవకల్యాణమును రచించెను. ఇందు విజయరాఘవ మదనమంజరుల వినాహము వర్ణింపబడినది. ఇతడు రామాయణమును విజయరాఘవుని తుపదేశించి యతనిచే సారాగ్రహారతార హారదులను బడసెనట; భారతభాగవతాదిశిక్షావైచక్షణ్యవిజితవిబుధా చార్యుడట. కొనేటి దీక్షితుడు శ్రీ వైష్ణవుడు, రామానుజాచార్యుని పుత్రుడు, శతశ్రీతు శ్రీనివాసతాతాచార్యుల శిష్యుడు. కామరసు వెంకటవతి సోమయాజి విజయరాఘవచంద్రికావిలాసమును వ్రాసెను. ఇతడు విజయరాఘవ పట్టభద్రుని కట్టంపుకవి యట. విజయరాఘవ చంద్రుని చంద్రికావిహార శృంగారవిలాస మిందు వక్కాణింపబడినది. కవి జిహ్వ రంగ శృంగాటకంబుల ధాటిసల్పు భారతి ఘోటకంబుగా శృంగారరసవర్షా విర్భావంబునకు గర్భోటకంబుగా నతడిసాటకంబును నిర్వహింపబూసెను;

నాటక ముద్రితమై దూర దేశంబున నిక్షిప్తమై యుండుటవలన కను యెంత వఱకు దన పూనికను నెఱవేర్చుకొనెనో కనుగొనుటకు సాధ్యపడదాయె. పురుషోత్తమ దీక్షితు డను మఱియొక కవి తంజాపురాన్నదాన మహా నాటకమును వ్రాసెను. ఈ నాటకమునకు “సత్రమరల్” అను నామాం తరము గలదు. కైవారమునందు తాను రచించిన నాటక స్వభావమును బురుషోత్తమ దీక్షితు డిట్లు సూచించి యున్నాడు: “విజయరాఘవ నాను ధేయుండవై వెలయు నీవును, అనవరత శతలక్ష విప్రాభీష్టమృతాన్న ప్రదాతలు గావున నకల జన జ్ఞానూపాత్రంబగు నీదు సత్రంబున భుజియింప వేంచేసిన.....తదీయారాధనంబు నతి హర్షంబున పురుషోత్తమ దీక్షి తుండు...శృంగార హాస్యరసాచ్ఛత రసప్రధానంబుగా” తంజాపురాన్న దాన మహానాటకమును వ్రాపరించెనట. నాటకాంతమందలి,

“పారు లిరువురు సాని పడుకులతోగూడి కూరిమి నటించిరి నేరుపుల్ మెఱయ”

యను దరువు ఇతని శృంగార హాస్యరసముల నిండుకంత రుచి చూపు చున్నది. తంజావూరి ఆంధ్రరాజుల చరిత్రయందు విజయరాఘవుని యన్న దానమును గూర్చిన కథ యొకటి కలదు. సంగ్రహముగా నాకథ ఇది. ఒక యేడు ముసురుపట్టి వర్షము సంతతధారగా బహుదినముల పర్యంతము కురియ సాగినది. చుట్టుప్రక్కల దేశమునుండి రాకపోక లాగిపోయినవి. వంట చెఱకు బొత్తిగ లేకపోగా నగరి సత్రమున ప్రతిదినమును భుజియించు వండ్రిండుకల బ్రాహ్మణ్యమునకు వంటసాగకపోయినది. విజయరాఘవుని కడకుపోయి సత్రాధికారు లావిషయమును విన్నపముజేసిరి. నగరిలోని ప్రాత కట్టడముల నిడియ నొట్టించి యందలి కలపసామానుతో వంట సాగింపుడని యత డాజ్ఞ జేసెను. ఆ కొయ్య సామానంతయు మూడు దినములలో ముగిసి

నది. మరి సత్రాధికారులు విజయరాఘవునికి విన్నవమునయేగా నతడు నగరి బొక్కనములోని వస్త్రములను బయటవేసి నగరిలోనిది బజారులోనిది నూనె వేలికుండ్రలను చెప్పించి వస్త్రములను చమురున దడిపి రగులబెట్టి వంట చేయునట్లాజ్ఞాపించెను. వంట ఎంతసేపటికి కాకపోవుటవలన బ్రాహ్మణ భోజనమునకు జాల ఆలస్యమాయెను. అంత దనుక విజయరాఘవుడును నగరి జనమంతయు భోజనము నేయక ఉపవాసముండిరి. పురుషోత్తమదీక్షితుడీ కథనె నాటకముగ రచియించెనేమో. విషయము పరిశోధనీయము.

మధుర సుస్థానమునను యక్షగాన రచన కొంత సాగినది. విజయరంగ చొక్కనాధనాయకుని యాస్థానాశ్రితకవులలో నిద్దరు యక్షగాన కర్తలు గలరు. కుండుర్తి వెంకటాచల కవి (దాక్షిణ్యపాకముగ బహు నాటకములను రచియించెనట. కాని ఇతని నాటకములలో నొక్కటియైన నేడు కానరాదు. బాల సరస్వతిమణి మనుమడు, వెంకటాధ్వరి కుమారుడు, లెరుదులకవి చిత్రకూట మాహాత్మ్యమును నాటకమును 'విద్యలయాశిగన్న కవులెన్న' - 'వచన చతుర్తార వైఖరి మీఠ' 'నర్తనయోగ్యముగ' రచనజేసెను. సంగీత సాహిత్య చతురుడగు విజయరంగ చొక్కావసీ రమణుడు కర్ణభూషణములు కరభూషణములు స్వర్ణాంబరములు సరిపెణలు తాళియందలము అగ్రహారాది ఘన బహుమానముల నిచ్చి సత్కరించెనట. చిత్రకూట మాహాత్మ్యనాటకమున వర్ణింపబడిన కథ తంజావూరు సరస్వతీపుస్తకభాండాగార కట్టికయం దిట్లు సంగ్రహింప బడియున్నది. "సర్వేశ్వరు డొక్కనాడు ప్రమథగణంబుల గూడి కొలువుండి వారిని పార్వతి జాడయమగ వార లామె చిత్రకూటమున లిల్లయను పేరునుగాంచి యున్నదనితి. అట్టి డీక్షరుడు పల్లవాధర నిపుడు చూడక సొంపు సుధిల్లడు, అమె నాట్యమున దన వన్నెవాసి ధరణిలో బొగడ నన్నెడబాసి యెంటిగా దిల్లవనిని బొందె. అల వాలుగంటిని తలచుకొంటిని యని వేటాడునెవమున నటకు వెడలి యచట శాల్మ దినంబు

లండి పార్వతిని గలిసి తమకుందనపు మేడకు" వచ్చెను. చిత్రకూటు మాహాత్మ్యమునకు "తిల్లగోవిందరాజ నాటకము"ను సామారకరమున్నట్లు తోచుచున్నది.

తంజావూరు నాయకరాజ్య స్థాపనతో యక్షగాన చరిత్రయం దొక నూతన యుగము ప్రారంభమాయె నని యంటిని. యక్షగానములు బహుళముగ నాయకయుగమున వ్రాయబడుటయే కారణముగ పలికిన మాట కాదు ఇది. తంజావూరి నాటకకర్తల మూలమున యక్షగానస్వరూపము చాల మారినది. ఈ మార్పు ద్వీవిధములైనది. నూతన రచనముల బ్రవేశ పెట్టుటవలన గల్గిన మార్పు కొంత; నాటకరచనపద్ధతి యందు గల్గిన మార్పు మఱికొంత. ఈ ద్వీవిధములైన మార్పులవలనను యక్షగానము రూపాంతరమందినదని చెప్పవచ్చును.

ఆంధ్రభాషయందుగల యక్షగానములలో నెల్ల నుగ్రీవ విజయము ప్రాచీనతమమైనది; ఈ నుగ్రీవవిజయ రచనబడి వ్రాయబడినవి విష్ణుమాయా విలాస నాటకములు కొన్ని కలవు గాని యవి యర్వాచీనములు. సంవిధానము ప్రాతదైనను, నందు గనపట్టు నూతన రచనములు వాని యర్వాచీనతను జాటుచున్నవి. కావున వానినిగూర్చిన ప్రసంగమున కిచట తావులేదు. మొదటి మార్పు నించుక విచారితము: "యక్షగానమందలి ప్రధాన గేయ రచనములు దేశి రచనలగు రగడలలో గొంత మార్పు జరిపి—త్రిపుట, జంపె, ఏక, ఆట, అను తాళముల కనుగుణముగా గల్పింపబడినవిగా గానవచ్చును. ఆపుకవి రగడ రచనములను తాళముల పేర జేర్కొనెను. కాని వానికి పేరులు వేరై తెలుపలేదు. పై జేర్కొన్న యీ రచనములే కాక యక్షగానములలో నింకను ననేకవిధములైన దేశి రచనలు చేరినవి. ఏలలు, జోలలు, గువ్వలలు, ఆరతులు, ధవళములు, చందమామ సుద్దులు, వెన్నెల పదములు,

పదములు, తుమ్మెద పదములు, కోవెలపదములు, చిలక పదములు, జల్లినేరేళ్లు, సీస కందార్థములు, త్రిభంగులు, ద్విపదలు త్రిపదలు, కావదులు, పట్టెదులు, మంజరులు, జక్కరేకులు మొదలగునవి అని ప్రభాకరకాస్తులవారు వ్రాసిరి. పై జేర్కొనిన రచనముల జాబితాను కృష్ణకు ఘనకు లభించిన ముద్రితా ముద్రిత యక్షగాన నాటకముల నన్నిటి పరిశీలించి చూచి తయారు చేసిరో లేక యక్షగానమల దివి యుండునని మూహించి గణించి పెట్టిరో తెలియదు. పరిశోధించి చూచినగాని నిజమెప్పుడదు. మరియు యక్షగాన పరిణామమును చారిత్రదృష్టితో జూచిన రచనము లన్నియు యక్షగానములందు దాద్యమునుండియు గానవచ్చునని మెంచుటకు వీలులేదు. ఇందన్ని కాకపోయిన గొన్నియైనను కాలక్రమమున యక్షగానములందు పొడచూపినవని చెప్పవలసియుండును. ఒక మూదాహారణము. కందార్థము ప్రాచీన యక్షగానములందు లేదు. ఆధునిక పక్షానుక్షారల రచనలయందు దిది బహుశముగ గానవచ్చుచున్నది. ప్రభాకర కాస్తులవారు లేక పెట్టిన రచనలలో ననేకములు నుగ్రీక విజయమున లేవు. ఇందు కానవచ్చునవి: ఉత్పలమాల 1. సీసము 2. తేటగీతలు 4. కందము 1. మరియు రగడ వికారములని యడ్డు కవి చెప్పి త్రిపుట, జంపె, కుటుచ జంపె, అట యేకతాళములును, విలధవశార్థచంద్రికలును ద్విపదలును పదములును గలవు. ద్విపద యన్నింటికంటె దళమగ వాడబడినది. పదములు చిన్నవి; ముఖ్యముగ బాత్రల ప్రవేశాదులను చెల్పుటకును, అటుక కథలోని సంధులను వివరించుటకును ఉపయోగింపబడినవి. తాళములు రొక్కనబడినను రాగముల ప్రస్తావన లేదు.

తంజావూరి నాటకములలో నిప్పటివఱకు మూడు ముద్రితములై ప్రచారమునందున్నవి. విజయరాఘవునివి రెండు, రఘునాథాభ్యుదయము, కృష్ణారాయణ చరిత్ర; రంగాజమ్మ మమ్మారుదాసబిలాస మొకటి.

లుండి పార్వతిని గలిసి తమకుండనపు మేడకు" వచ్చెను. చిత్రకోట మాహా ర్థ్యమునకు "తిల్లగోవిందరాజ నాటకము"ను సామంతరమున్నట్లు లోచు చున్నది.

తంజావూరు నాయకరాజ్య స్థాపనలో యక్షగాన చరిత్రయం దొక సూతన యుగము ప్రారంభమాయె నని యుంటిని. యక్షగానములు బహుళ ముగ నాయకయుగమున వ్రాయబడుటయే కారణముగ పలికిన మాట కాదు ఇది. తంజావూరి నాటకకర్తల మూలమున యక్షగానస్వరూపము చాల మారినది. ఈ మార్పు ద్వివిధములైనది. సూతన రచనముల బ్రవేశ పెట్టుటవలన గల్గిన మార్పు కొంత; నాటకరచనవద్దలి యందు గల్గిన మార్పు మఱికొంత. ఈ ద్వివిధములైన మార్పులవలనను యక్షగానము రూపాంతరమందినదని చెప్పవచ్చును.

ఆంధ్రభాషయందుగల యక్షగానములలో నెల్ల నుగ్రీవ విజయము ప్రాచీనతమమైనది; ఈ నుగ్రీవవిజయ రచనబడి వ్రాయబడినవి విష్ణుమాయా విలాస నాటకములు కొన్ని కలవు గాని యవి యర్వాచీనములు. సంవిధా నము ప్రాతదైనను, నందు గన్పట్టు సూతన రచనములు వాని యర్వాచీనతను జాటుచున్నవి. కావున వానినిగూర్చిన ప్రసంగమున కిట తావులేదు. మొదటి మార్పు నించుక విచారింతము: "యక్షగానమందలి ప్రధాన గేయ రచనములు దేశి రచనలగు రగడలలో గొంత మార్పు జరిపి—త్రిపుట, జంపె, వీక, ఆట, అను తాళముల కనుగుణముగా గల్పింపబడినవిగా గానవచ్చును. అప్పుకవి రగడ రచనములను తాళముల పేర బేర్కొనెను. కాని వానికి పేరులు వేరై తెలుపలేను. పై బేర్కొన్న యీ రచనములే కాక యక్షగాన ములలో నింకను ననేకవిధములైన దేశి రచనలు చేరినవి. ఏలలు, జోలలు, గువ్వాలలు, ఆరతులు, ధవళములు, చందమామ సుద్దులు, వెన్నెల పదములు,

విరాళి పదములు, తుమ్మెద పదములు, కోవెలపదములు, చిలుక పదములు అల్లసేనేళ్లు, సీస కందార్థములు, త్రిభంగులు, ద్విపదలు త్రిపదలు, చాపదులు, పట్టదులు, మంజరులు, జక్కురేకులు మొదలగునవి అని ప్రభాకరకాస్తులవారు వ్రాసిరి. పై బేర్కొనిన రచనముల జాబితాను ఇట్లును వునకు లభించిన ముద్రితా ముద్రిత యక్షగాన నాటకముల నన్నిటి బరిశీలించి చూచి తయారు చేసికో లేక యక్షగానముల దివి యుండునని యూహించి గణాంతి పెట్టికో తెలియదు. పరిశోధించి చూచినగాని నిజ మేర్పడదు. మఱియు యక్షగాన పరిణామమును చారిత్రదృష్టితో జూచిన సీ రచనము లన్నియు యక్షగానములం దాద్యమునుండియు గానవచ్చునని యెంచుటకు వీలులేదు. ఇందన్ని కాకపోయిన గొన్నియైనను కాల క్రమమున యక్షగానములందు పొడచూపినవని చెప్పవలసియుండును. ఒక యుదాహరణము. కందార్థము ప్రాచీన యక్షగానములందు లేదు. ఆధునిక యక్షగానములలో రచనలయందు దివి బహుళముగ గానవచ్చుచున్నది. ప్రభాకర కాస్తులవారు లెక్క పెట్టిన రచనలలో ననేకములు ముగ్ధ విజయమున లేవు. ఇందు గానవచ్చునవి: ఉత్పలమాల 1. సీసము 2. తేటగీతలు 4. కందము 1. మఱియు రగడ వికారములని యప్పు కవి చెప్పా త్రిపుట, జంపె, తులుచ జంపె, ఆట యేకతాళములును, వీలధనశార్థచంద్రికలును ద్విపదలును వచనములును గలవు. ద్విపద యన్నింటికంటె దళచుగ వాడబడినది, వచనములు చిన్నవి; ముఖ్యముగ బాత్రల ప్రవేశాదులను దెల్పుటకును, నాటక కథలోని సంధులను వివరించుటకును ఉపయోగింపబడినవి. తాళములు బేర్కొనబడినను రాగముల ప్రస్తావన లేదు.

కంజాపూరి నాటకములలో నిప్పటివఱకు మూడు ముద్రితములై ప్రచారమునందున్నవి. విజయరాఘవునివి రెండు, రఘునాథాభ్యుదయము, విజయరాయణ చరిత్ర; రంగాజమ్మ మమ్మారుదాసవిలాస మొకటి.

వీనిని పరిశీలించి చూచిన యప్పుటి యక్షగాన రచన విధానము గొంత తెల్లము గాగలదు. విజయరాఘవుని రఘుసాధాభ్యుదయ నాటకమునందు గీత సహిత సీస మొక్కటియు గండపద్య మొక్కటియు గలవు. సంస్కృతశ్లోక మొకటి ప్రాకృతశ్లోకములు రెండును గన్పట్టుచున్నవి. వివ్రసారాయణ చరిత్రయందు సీసపద్యములు రెండును కందములు నాల్గును గానవచ్చుచున్నవి. ఇవిగాక ద్విపద, మంజరి, జరి, అష్టకము, చూర్ణిక, యేల మున్నగునవి యీ రెంటి యందును వాడబడియుండు అన్యవిధ రచనములు. రంగాజమ్మ మత్సారు దాస విలాసము వీనికంటె బెద్దది. అందు పద్యసంఖ్య యధికము. మత్సారు దాస విలాసము తన్నామ పద్య ప్రబంధమునకు నాటకీకరణమగుటవలన నేమొ పద్యము లిందధికముగ బ్రవేశించినవి. పద్య ప్రబంధమునకును నాటక మునకును సామాన్యములైన పద్యములు గలనేమొ పరిశీలించ దగియున్నది. ఇందు పందొమ్మిది సీసపద్యములును, విడి గీతములు రెండును, కందము లాఱును మత్తేభ విక్రేడిత మొక్కటియు, చంపకమాల యొక్కటయు, లయ గ్రాహులు రెండును మొత్తముమీద ముప్పదియొక పద్యములున్నవి. సంస్కృత శ్లోకములు మూడును, చూర్ణిక, డిండిమ, రూపక, తాళ, వర్ణములును, అప ధంక, ప్రాకృత, పైకాది, శౌరసేని, మాగధి, జేశి మున్నగు ప్రాకృత శ్లోక ములుగా గానవచ్చుచున్నవి. ద్విపద, మంజరి ద్విపద, దరువు, పదము, చూర్ణిక, నువ్వి, జోల, శోభనము, ధవళము మొదలగునవి ఇతర విధ రచన ములు. వీనిని సుగ్రీవ విజయముతో బోల్చిచూడ వీనియందు బెక్కింటి కందు తావులేదు. తంజావూరు నాటకములలో ప్రధాన రచనములైన దరువు పదము మొదలగునవి యందు గానరావు. మఱియు సుగ్రీవ విజయమున పాద గానరాని రాగములు తంజావూరు నాటకములందు గానవచ్చుచున్నవి. ఇందు అనారి, ఉనేని, కన్నడ, కళవాణి, తురంజి, (తురవంజి), కాంభోది, (ఎలుకల, యదుకుల) కాంభోజి, గుమ్మకేదార, కేదారగాళ, కేదారిపంతు, ఖాది

(భాద్ర), గాడిపంతు (గౌలిపంతు), ఘంటారవము, తోడి, నటనారాయణి, నాగగాంధారి, పంతుపరారి, పూరిచి, బిలుహా, భైరవి, మధ్యమావతి (మధ్యమాది) మనోహరి, మారువదన్యాసి, ముఖారి, మోహన, రేవగుప్తి, లలితపంచభుము; శంకరాభరణము, శుద్ధాసావేరి, సామ, సామంత, సారంగ, సావేరి, సాళగసారాష్ట్ర, వైంధవి, సారాష్ట్ర మొదలగు రాగములును, ఆది, ఆది, ఏక, జంపె, (ఝంప) తిపుడ, రూపక, విజయభూషణ తాళములును వాడబడినవి. వీనిని సుగ్రీవ విజయమందలి రచనములతో బోల్చిచూచినదాని నీ తంజావూరు నాటకములకును నెంత వ్యత్యాసము గలదో తెలియగలదు.

మాతన విభరచనముల బ్రవేశపెట్టుట యొక్కటియే కాదు తంజావూరివారు చేసిన మార్పు; నాటకరచన విధానమునను మార్పులను దెచ్చి పెట్టి యక్షగానమును గ్రొత్తదారికి ద్రిప్పిరి. ఈ మార్పులకెల్ల ప్రధానకారకుడు విజయరాఘవనాయకుడు. అతడు కవిమాత్రుడు గాడు. సంస్కృతాంధ్రముల జక్కగ నెఱిగిన విద్వాంసుడు. ముఖ్యముగ సంస్కృతనాటకలక్షణమును అవిగాహన జేసికొనిన రసకళిఘామణి. యక్షగాన రచనము సంక్షుభప్రతిభ వాడుకయందుండిన పద్ధతి యతనికి నచ్చలేదు. యక్షగానము నకు బ్రధాన లక్షణములగు నృత్యగీతాదులను వర్జింపక సంస్కృత నాటకముల త్రోవను నడపిన నది వాసికెక్కినని తలచెను. కావున నితడు స్వవిరచిత యక్షగానములలో గొన్ని గ్రొత్తదారుల వ్రొక్కెను. విజయరాఘవుని నాటకము లన్నియు నతని యిష్టదైవముగు మన్నురుగుడి రాజగోపాల స్తుత్యాత్మకమైన

భోజకన్యా ముఖాంతోజ మరాళ

సత్యానునస్తనస్తబకభృంగ

జాంబవతీ విలోచన చకోరశళాంక

మిత్రవిందాతటి న్నేళురూప

భద్రదావళావళ భద్రదంతావళ.

వరసుదంతా మనోహన మృగేంద్ర

లక్షణాయా ఏకలాపినీపర్జన్య

భానుసుతాలతాపారిజాత

పోడశస్త్రి సహస్ర చతుః ప్రసార
హర సారమసాగ మోహన శరీర
విజయరాఘవ భూపాల భజనలోల
కేలమోడ్చెద రాజగోపాలశీరు.

అను సీసపద్యముతో నారంభమగును. ఇందు విశేషమైన మార్పు మియులేదు. సుగ్రీవ విజయమును ఇట్లే దేవతాస్తోత్రముతో బారంభ మగుచున్నది; కాని యందు కవియొక్క పేరులేదు, ఇందున్నది. మఱియు సుగ్రీవ విజయమునందు కవీశ్వరుడే కృతిపతిని కొనియాడి వ్యవ్యంతుములు జెప్పి తాను రచించిన యక్షగానమునకు గాథాక్రమంబు వివరింప గడగినాడు. ఇది ప్రబంధపద్ధతిగాని నాటకపద్ధతి కాదు. విజయరాఘవుని కిది వచ్చలేదు. కావున నతడు దేవతా స్తోత్రమునకు కనుక కైవారమును జొప్పించెను. కైవారమునగా స్తోత్రము. ఇది సామాన్యముగ గొప్పవారిముందు స్తోత్రపాఠ కలు పఠించు బిరుద గద్య. దీనికే బిరుదాంకమాలికయను నామాంతరము. దినదినమును వందుల జన మ్రోల సేయు కైవారమునకు గ్రోత్రయుపయోగమును గల్పించినాడు విజయరాఘవుడు. ఈ కైవారమును మేళగాండ్రసోట జెప్పించి వారి మూలమున స్వవిరచిత నాటక ప్రదర్శనమును బ్రకటించినాడు. చూడుడు—

“రాజగోపాలచరణారవిందభజనానందసాంద్ర, రఘునాథనాయక రత్నాకరావతీర్ణసంపూర్ణపూర్ణిమచంద్ర.....చతుర్విధ కవితా నిర్వాహక సార్వభౌమబిరుదాంగవిరాజమానచరణాంభోజ, కవిసమాజభోజ, జనక చరణ రాజీవసేవావిధాయక, విజయరాఘవనాయక, ధరాకు! స్వామివారు హవణించిన విప్రనారాయణ చరిత్రంబను విచిత్రనాటకంబును నటపటిమ గనుపించ వినుపించేము. విట నభరించవయ్యా! ధరాకు! స్వామి, పరాకు!”

ఈ పద్ధతిని విజయరాఘవుని యాస్థానమున వర్ధిల్లిన నాటకకర్తలు బెక్కండ్రును, శహాదీ యాస్థానముందలి వారు కొందఱును, విజయరంగ చొక్కనాథుని యాశ్రమమునకు తిరుమల కవియు నవలంబించిరి; కాని

మన్నార్యుడేవుడు ప్రాత మార్గమును విడువలేడు. కామర్పు వెంకటాద్రి ప్రాచీన నవీన మార్గముల రెండింటిని సమ్మేళనము గావించినాడు. నాటకాంతమున గోన్ని యెడల విజయరాఘవుడు భరతవాక్యమును జేర్చెను. బ్రహ్మాద చరిత్రము తుదనున్న యీ వాక్యము జూడుడు: “ఇవ్వధంబున ప్రహ్లాదునకు త్రైలోక్య సింహాసనము పాలించిన నృసింహస్వామి ఆచ్యుత విజయరాఘవ భూపాలునకు ఆయురారోగ్య ఆయిశ్వర్యాభివృద్ధిని ధనకనక వస్తువాహన సమృద్ధిని అఖండభూమండలాధిపత్యమును గలుగజేసి రక్షించుగాక!” తంజావూరి నాటకకర్త లందఱును విజయరాఘవుని మార్గమును బహుళముగ ననుసరించి తమ కృతులను భరతవాక్యములతో ముగించిరి.

కైవారము సంస్కృత నాటకములలోని నాంది ప్రస్తావనలకు సరి యైనది. విజయరాఘవుని యనంతరము దంజనగరమున యక్షగాన రచనా పరాయణులైన మహారాష్ట్ర రాజు లతడు తీసినదారి పోవు గమ్యస్థానమును గుర్తించి కైవారమును విస్మరించి బహిరంగముగ దానికిబదులు సంస్కృత నాటకములందు వలె నాంది ప్రస్తావనలను జేర్చిరి. నటీ సూత్రధార పారి పార్శ్వకులను రంగస్థలము కెక్కించి ఋతువర్ణనలతో గూడ సంస్కృత నాటక సంప్రదాయమును సువూర్ణముగ నవలంబించిరి. మఱి కొందఱు అంక విభజనముగూడ గావించిరి.

కైవార భరతవాక్యములు మాత్రముగావు యక్షగాన రచనయందు విజయరాఘవుడు తెచ్చిపెట్టిన మార్పులు. త్రిపుటాది తాళములు కేయము లతోగూడ పూర్వమువలె జోడింపబడుచు వచ్చినను రగడను సంపూర్ణముగ విసర్జించి దాని స్థానమున దరువు పదము మున్నగు నూతన రచనముల బ్రవేశ పెట్టెను. ఈ రచనములు, అందును ప్రధానముగ దరువు, తరువాతి యక్షగాన రచనలలో నెంత ప్రాముఖ్యమందెనో కనుగొంటిమేని ఈ మార్పు యొక్క అధిక్యము విశదము కాగలదు.

విజయరాఘవు డొనర్చిన మార్పులలో నెల్ల గడు ముఖ్యమైనది సంభాషణ. నాటక పాత్ర లొండొరులతో భాషించుట సంభాషణ యనబడుచున్నది. పాటకు బదులు పాటయు గీతమునకు బదులు గీతమును బాడుటయు

సంభాషణ కావచ్చును. విప్రసారాయణ చరిత్రయందు దేవదేవికినీ దాని యక్కతును ఈరీతి సంభాషణ నడచినది:

చెల్లె : పంచెము జెల్లెగదే, ఓయక్క, పంచెము జెల్లెగదే

అక్క : వీని కందువమాటల కరగించినపుడే నీ పంచెము జెల్లె నీ బంగారు చెల్లె

చెల్లె : వలపించ రాదంటినే, ఓ యక్క, వలపించరాదంటినే

అక్క : (ఆ) వలరాజునైనను వలపించ నేర్తునే, చెలి కలియుగ రంభపు కావా నీవు

చెల్లె : నీ చిత్తము వచ్చునా, ఓ యక్క, నీ చిత్తము వచ్చునా

అక్క : నీ చెల్వూ చూచిన నిలువున కరగరే ఓ చెల్లె, భూచర భేదరులైనా.

ఇట్టి సంభాషణ సుగ్రీవవిజయమున లేకపోలేదు. కాని యీ రెంటి లోని సంభాషణకును కొంత భేదము కలదు. విప్రసారాయణ చరిత్రలో నీచరణ మీపాత్ర పాడినదని కవి ప్రత్యక్షముగ జెప్పక నేరవుతో అక్క, చెల్లెయను పదముల ప్రయోగములకలన చెలియబఱచినాడు. సుగ్రీవవిజయ మునం దట్లు కాదు. ముందు ఈ పాత్ర యీ గీతము పాడుచున్నదని వివరించు వచనములేక అందు సంభాషణ నడువదు, చూడుడు:

“అని పలికి వగవ సమయం బిది కాదు. జానకిని సాధించుటకు మున్ను వీని పగతీర్తునని తలంచి సుగ్రీవునితో రామచంద్రుం డిట్లను చున్నారు.

‘నమ్ము సుగ్రీవ యిద్రనందను వధించి

నిఖిల వానరరాజ్యంబు నీకు నిచ్చు

వాడ మీలోన మీకును వైరమైన

కారణం బేమి యన బల్కె కపివరుండు’

అనువర్తనండు మాయావి యనియెడు వాడు

చక్షుమంకలిక యొక రక్కసుడు గలడు...” ఇత్యాది.

'ఇది ప్రాచీన యక్షగాన పద్ధతి. కావ్యములనుండి యొరపు తెచ్చు కొన్నది. పాత్రల కొండొరులతో వివరణపీఠిక లేని సంభాషణయే లేదు. నాటక ప్రదర్శనమును జూచు ప్రేక్షకులకు అడుగడుగునకు నాటకకర్తకాని ప్రదర్శకులలో నొకడుగాని ముందుకువచ్చి కథను వివరింపవలసి యుండెను. విజయరాఘవున కిది గిట్టలేదు. ఈ ద్రావిడ ప్రాణాయామమున విస్మరించి పై జూపిన పాత్రల కొండొంటితో ముఖముఖ సంభాషింపజేసినాడు. పాటకు బదులు పాటను, పద్యములందును గీతములందును చరణమునకు బదులు చరణమును జెప్పటను సామాన్యముగ సంవాదమందురు. అత్త కొడండ్ర సంవాదము, సవతులకొట్లాట మున్నగువి యక్షగాన మెఱిగినవారి కందఱకు నుపరిచితములే. కాని సాధారణముగ సంభాషణ యనునది ఇట్టిది కాదు. పాత్రలు వాడుకగ జవలానునట్లు పరస్పరము వచనమున భాషించు మాటలే సంభాషణ యనబడుచున్నది. ఇట్టి సంభాషణ విజయరాఘవుని నాటకములందును రంగాజమ్మ మమ్మారుదాన విలాసమునకు గానవచ్చు చున్నది. విప్రనారాయణ చరిత్రయందు విపులముగ వాడబడినది. ఈ సంభాషణయందు దింకొక విశేషము గలదు; అందు ప్రయోగింపబడిన భాష పాత్రోచితమైనది. పాత్రల యంతస్తులకుదగిన భాషనే వారిచే బల్కించి నాడు నాటకకర్త. మఱియు బాత్రోచిత భాష నెవమున నాటక పాత్రలచే సంస్కృతాంధ్ర కల్లాటక భాషల సంభాషింపజేసినాడు. విప్రనారాయణ చరిత్రనుండి—సంస్కృత సంభాషణ కొక్క యుదాహరణము:

విప్ర: హేతరుణి! కిమేత దత్రాగమనం? కిమావాసస్థానం? కిం భవదీయం నామధేయం? కాషాయాంశుకాది విశేష కేవధారణం కిం తారణం? కిమేతాద్యత దీనకయా? మయా యాదవ శకాంక కింలేణ తవ కిం కరణీయం? తావకినం కథయ పృతాంత మఖిలమ్.

దేవదే: ఆకర్ణయ మాని జనవశేణ్యే. దేవదేవీ నామ్నోహం దేవదాసీ. లోభాది దుర్గుణసమేతాం మాతరం విహాయ వైరాగ్యేణ సమాగత్య భవద్వివృత సందర్శనంలభ్యా స్వామిసాం చరణారవిందసేవాం కరోమి. కరుణా కటాక్షవీక్షణేన పరిరక్షణం కర్తవ్యమ్.

అంధ్ర సంభాషణ

తలారి: స్వామి! యీ తూరుపు తేలిదాంక హలకులిక శేఖలుగల యదుగులజాడ కన్పించుచున్నది. గాని మానుషులు నడిచిన అడుగులు కావరాదయ్యో!

అధికారి: అటువంటి యదుగులు గోపాలునికేని విజయరాఘవ భూపాలునికేగాని యితరులకు లేవుగదరా! చోధుని యడుగులెత్తమంటే నవనీతచోరుని యడుగులున్న యతనికుమారుని యడుగులున్న కంటినంటా వచ్చేవు. మాకన్న నీవే భాగ్యకాలివిరా!

కర్ణాట సంభాషణ: (రఘునాథాభ్యుదయమునుండి:)

కస్తూరి మాట: వినయ్య రంగయ్య ధర్మాసన మొదలూద లెక్కె సముఖదల్లి పేలిదెల్ల తాణువెలి. అవరవరు హిడిదలంచ, పరిధావనహేళ బేదాయందు నినగె అవరవరు ప్రియ పేలిద్దు నానరియనే?

అట్టవణ రంగయ్య: నీకేను బల్లెయయ్య! ఆంధ్రాద్దు ఉంటాదర రూపిసు, యేనుబగుళు లిద్దియ?

అరవసంభాషణ: (విప్రనారాయణ చరిత్రనుండి:)

పూజారి: ఓహోహో! యిదెన్నాడా! యిదెన్నాడా! కంచపాత్రం గలిలే వొరుపాన్ను క్లిణ్ణియే కాణోం. మోశం వందుడే, అడకూరత్రాళ్ళాళ! కూర; అడియేన్.

పూజారి: అడ యెంబెరుమానే!

ఎంబె: అడియేన్.

పూజారి: అడ వరాంకుళా!

వరాం: అడియేన్.

పూజారి: సన్నిధియిలే వొరు పాన్ను క్లిణ్ణి యేన్ కాణోం? యిదెన్న పిళ్ళాయ్?

వరాం: యిదెన్న మయ్య, నీమైకేళ్ళక్కరి? నాంగళెల్లా దేవ రిర్ పిరిఫే అన్నో వందోం?

ఈ సంభాషణ సుందర్యానుసారముగ పాత్రల మాతృభాషల కనుగుణ ముగ నాంధ్ర కర్ణాట, ద్రావిడభాషలయందు కలసియైన నుండవచ్చును.

రఘునాథాభ్యుదయమునందును, వివ్రసారాయణ చరిత్రయందును ఇట్టి పట్టులు కొన్ని కలవు. కాని పాత్రోచిత సంభాషణలు చాతుర్యముతో నడుపుటలో విజయనాథునకు రంగాజమ్మయంతటి సామర్థ్యములేదు. ఆమె సంభాషణలందు పాత్రోచిత భాషను వచనచతుష్కారముతోడను హాస్యరసముతోడను మేళవించినది. వినుకు ము తెడవుల మాటలను:—

రంగావొర్లుల తిమ్మక్క: యేమో ప్రాణభట్ల యల్లమ్మ, నగరింటి పెండ్లి నాడేమునా వొక వక్కబ్రద్ద చేసుకొని నమలరాదవో.

యల్లమ్మ: అవునో రంగావొర్లుల తిమ్మక్క. నాకు వక్కబ్రద్దా వొక్కటి కొదవా? చాలుచాలు. నిన్న మావారు నుక్కరారం సంతలో పిండికూరకంచున్న గానుగపిండి దెచ్చిరి. పెండ్లిపండిట్లో నోరు మెదిలించ వలెనంచున్న యింత దెచ్చుక తించున్నా నింతే.

తిమ్మక్క: ఔ! పొరుగింటి తిమ్మనధానుల పెండ్లాం వీరమ్మ పాటలు బాడుచున్నది. అంటుకొని నీవు పాడరాదవో.

యల్లమ్మ: యిందేదో నీవు నాగపసానిపై పెద్దతనం చేసుక వుండే దానవున్నా, కడమవారు పాటలు బాడేవారూనా?

విద్వాంసుల వివాదము నింతంటె బసందుగ వర్ణించినది:

మల్లుభట్టు: అవునోయి యెఱుగుంటి భ్రాంతిండయినా యిఱువలె భ్రమకొనునా? భుజి ధాతువుకు అనుభవ మర్థమని యెఱువలె చెప్పుచున్నావోయి?

ఇంకొక వండితుడు: వజ్రశుభ మల్లుభట్టిగాండు యేమోయి అనే అట్టు ఆయనా నా బ్రతుకు?

మల్లు: యిఱువంటి బ్రహ్మిష్ఠో బ్రహ్మకొడుకును యేమోయి అనవచ్చునా!

ఇంకొక: వోరి! నీవలె వుభయతోబట్టి ప్రాయశ్చిత్తం, జేసుకోక వుంటినపరా?

మల్లు: వోరి! నీవు పుట్టి మూండాయితారాలులే. నిన్నటి నుడు పడవు. నావంటి యోగ్యుణ్ణి జూచి యేమి వడలేవురా శుశంసలె. పాదరక్షలు తీసి రెండు ప్రహరింతుమో.

ఇంకొక: వోరి వృద్ధగద్దభమా! నోరుగలదంచున్న నెత్తినోడు
బెట్టుక కూయవచ్చినాండవు. కపాలతాడనము నేడనో. త్వమేవ గార్హభిః,
త్వమేవ శునకః, త్వమేవ నూకః.

వాకిటి గొల్లల సంభాషణయందు హాస్య మితకంటె బహిరుగముగ
వ్యక్తమగుచున్నది.

ఒకగొల్ల: వోర! వోర! చిన్నబొమ్మ, యీడ యేట్టిరా గురిప్పు?
మఱొకడు: వోర! వీండె విద్యావస్తులురా.

మునుపటివాడు: వోర! నిత్యావస్తులా, అయితే నామీద వోక
పదం విండ్రా,

“కూలనమ్మ పెద్దకొడుకు గొల్ల వల్లు గాండు,

బోనపుడిక యిరుచక తినెరా పోతురాజువలెను.”

ఒకగొల్ల: వోర! చినవల్లుగ! అల్లవాండె మద్దెల కొరుకుతా
వుండ్రాండె తమ అబ్బడి తరమా!

మఱియొకడు: వోర! వోర! అల్లవాండు నాగసరం మింగుతా
వుండ్రాండు గొంతున బడనేమి చూడర!

సంభాషణవలన యక్షగానమందలి జడిమిపోయి చైతన్యమబ్బినది,
వాస్తవికత యేర్పడినది. నాట్య, గేయ క్రధానమైన యక్షగానము నాటక
ముగ ఖరిజామమందినది; సంగీత నాట్య శాస్త్రవేత్తలకేగాక జనసామాన్య
మునకుగూడ గ్రాహ్యమగుటవలన నెల్లవారి యాదరాభిమానములకును పాత్ర
మైనది. ఇదియే విజయరాఘవుని సంస్కారములకు ఫలితముగ యక్షగానము
నకు గలిగినమేలు.

రంగాజమ్మ నాటకమందు ఒకక్రొత్తవిశేషము గనపట్టుచున్నది. రాజ
చంద్రుని పుత్రికకు, మన్నారుదాసునిజూచి వలవంతచే గురించుచుండిన
కాంతిమతికి, సోదె చెప్పటకు ఎఱుకత నగురు ప్రవేశించినది. ఇదియే యక్ష
గాన రంగస్థలమునకు యెఱుకతయొక్క ప్రథమాగమనము. తరువాతి యక్ష
గాన రచనలం దీ యెఱుకత యెంత ప్రసిద్ధికెక్కినో మహారాష్ట్ర రాజులనాటి
నాటకములను దిలకించిన తెల్లము కాగలదు. తన్ములముననె కొరవంజి యను
నూతనవిధమైన యక్షగాన రచనము బయలు పెడలిడి.

యక్షగాన రచయిత లెవ్వరును కథాసంవిధానమున నేర్పు జూప లేదు. వీపురాగాధనో స్థలమాహాత్మ్యమునో యనుసరించి నాటక రచన గావించిరి. ఒకవేళ యెందెనియు నూతన కల్పన గానవచ్చినను, నందు నవీనత యుండదు. రఘునాథాభ్యుదయమునను మున్నూరుదాసవిలాసమునను నాయి కల యుదంతములు కవి కల్పితములే. కాని యవి పూర్వ గ్రంథములనుండి సంగ్రహించినవే కాని క్రొత్తవి కావు. చక్కగ వితర్కించి చూచితినేని రఘునాథాభ్యుదయనాయిక చిత్రరేఖను మున్నూరుదాసవిలాస నాయిక కాంతిమతికిని సన్నిహిత జ్ఞాతిత్వము గలదు. పేరులు వేరుగాని కథ యొకటియే. ఇద్దఱును పురవీధుల నూరేగు నాయకునిగాంచి మోహింతురు; తమ వలపును దెలుపుచు వర్తమాన మంపుదురు; నాయకుడు వారి ప్రార్థన నంగీకరించును; తరువాత యిద్దరును దమ నాయకుల గలియుదురు. ఇది చిరపరిచితమైన కథయే కాని క్రొత్తది కాదు. విప్రనారాయణ చరిత్రయు బురాతన గాథయే; కాని విజయరాఘవుడు దొక మార్పును సాహసించి చేసినాడు. వైష్ణవ గ్రంథముల ప్రకారము విప్రనారాయణముని వర్ణింపని చోళరాజుల కాలమున శ్రీరంగమునందు. ఈ నాటకమునందు విప్రనారాయ ణుని దన కాలమున దన యేజుబడియందలి మున్నూరు గుడియందు రాజ గోపాలస్వామి సన్నిధియందు దుండెనట్లును బంగారుగిన్నె కథ యచటనే నడచినట్లును దా నా విషయమును విచారించి వైష్ణవాపచార భయముచే నతని శిక్షించుటకు సందేహించుచుండగా శ్రీరాజగోపాలదేవుడు ప్రత్యక్షమై నిజమెఱిగించి విప్రనారాయణుని గారించి, 'ఈ యుపచారయోగ్యునివల్ల నపచారపడక నైరణ బూనిలివి గనుక నీవు మా దయకు పాత్రుండవైతివి' అని యానరిచ్చినట్లును వక్కాణించినాడు. విప్రనారాయణచరిత్రమునందు పరిష్కర్తలు చెప్పినట్లు, 'కవియొక్క స్వాతంత్ర్యము హద్దుమీఠి నడచిన దనుటలో సందేహములేదు.' కాని, 'కవులు నిరంకుసులుగదా' యని యబ్బురపడుటకంటె విజయరాఘవు డీ మార్పు నేలచేసెనో విచారించుట యుక్తము. విజయరాఘవుడు వరమవైష్ణవుడు. తాను 'వైష్ణవ పక్షపాతము'గ లాడనని యాతడే వక్కాణించియున్నాడు. వైష్ణవాపచారము సహింపదు. వైష్ణవ గాథలందు చోళరాజు విప్రనారాయణుని శిక్షింప నాజ్ఞాపించినాడు,

“.....యప్పుడా రంగవిభుని
 తీర్పురిం బిలిచి చేరికినిచ్చినలి
 యీ చోరునకు నాజ్ఞయేది కాస్త్రంబు
 చూచి నేయంపు డచ్చుగ మీ రటంచు
 దెలియ విద్వాంసుల దిక్కు వీక్షించి
 పలికిన.....”

ఆ చోళరాజు స్థానమున దానె యుండిన నట్టి వైష్ణవాపచారము జరుగనిచ్చి యుండ నని తెల్పుట కీ మార్పును జేసియుండవచ్చును. సరి, శ్రీరంగముననే వైకథ నడిచిన స్థల చెప్పరాదు? అను ప్రశ్న కలుగవచ్చును. కాని దీనికి సమాధానము సులభము. శ్రీరంగము విజయరాఘవుని యేలు బడిలోలేదు; అది యప్పుడు శత్రులైన మధుర నాయకరాజులకు జెల్లించుండి నది. వైష్ణవగాథలలో నున్నట్లు శ్రీరంగమునందె వివ్రనారాయణ చరిత్రనడచి నట్లు రచించిన వివ్రనారాయణుని తప్పిదమును దాను విచారించి తీర్పు సేయుట పొసగదు; తత్కారణమున శ్రీరంగమునుండి వివ్రనారాయణుని కథారంగమును మన్నారు గుడికి మార్చెను; కావున విజయరాఘవుని వైష్ణవ మతాభిమానమే ఈ మార్పునకు కారణము.

కథాకల్పన యెట్లున్నను తంజావూరు నాటక కర్తలు పాత్రపోషణ యందు గొంత శ్రద్ధ చూపియున్నారు. ఇందును ప్రధానపాత్రలకంటె త్సాద్రపాత్రలయందు జీవకళ యధికతరముగ తొలకాడుచున్నది. రఘునాథ నాయక మన్నారుదాసు పాత్రలకంటె సర్వవణ రంగయ కన్తూరులును, మల్లు భట్లు గొల్లమల్లుగాడును, చిత్రరేఖ కాంతిమతులకంటె పాశోహిత ముత్తేను వులును నెక్కుడు చైతన్యముగలవారలై పాత్రకుల హృదయసీమల స్థిరముగ నెక్కినుచున్నారు. దీనికికారణము లేకపోలేదు. ప్రధానపాత్రల నిర్మించు నపుడు కవులు అలంకారశాస్త్రోక్తాదర్శనాయకనాయికా చిత్రముల ముందుంచుకొని తదనుగుణముగ వారిని దిద్ది తీర్చినారు; త్సాద్ర పాత్రలను సమకాలిక మానవ సమూహమునుండి గ్రహించినారు. ఉత్త మాధమ పాత్ర లకుగల తారతమ్యమున కిదియే ముఖ్యకారణము.

ప్రకరణము. ౬

గీతము

యక్షగానము నాట్యగీత క్రధానము గదా; కావున యక్షగానముతో
పాటు నాయక యుగమున గీతమభివృద్ధినందుట వింతకాదు. విజయరాఘవుడు,

“గోపాలునకు వేడుకోలు విన్నపములు

దరువులొనర్చు నాదార్యధుర్య

యేలలు విడి పదాల్ హెచ్చు సంకీర్తన

అధ్యాత్మలొనరించు నతులచర్య

వాల్మీచి గుఱ్ఱి విల్వేడు దండులా

స్వము కందుకక్రీడ యల్లికయును

కొఱవంజి శుభలీల గుఱరాతి దేశిచా

పదము జక్కిణి దురుపదము మదన

పద దూత్యమును జోగి పదచాళి కారదా

సామ్రాజ్యమును చింతు సవలిమచ్చ

రంబులు నాట్యకదంబులు మొదలైన

నాట్యముల్ హావణించు నవరసజ్ఞ.”

యని ప్రహ్లాద నాటక కైవారమున సంబోధింప బడినాడు. విజయ
రాఘవుడు పై బేర్కొనిన రచనముల నేర్పరియైనను వానిలో బెక్కింటి
స్వరూపమిట్టిదని కనుగొనుటకు సాధ్యముగాదు. వేడుకోలు విన్నపములు
వచన రచనములు కావచ్చును. విన్నపము విప్రనారాయణ చరిత్రయం దొక
చోటగలదు.

“దుక్కిణి ప్రాణవల్లభ! ద్రౌపద్యభిమాన రత్నక! గణేంద్రవరద!
అనాల్యాకావనిమోచన! కాళియఘణిఘణారంగనాట్యలీవానినోద!” ఇత్యాది.

దరువులు, యేలలు, పదములు, సంకీర్తనలు, అధ్యాత్మ కీర్తనలు
మున్నగునవి మన గీతాసారస్వతము నెఱిగినవానికి సుపరిచితములే. తక్కిన
వాల్మీచి, గుఱ్ఱి, విల్వేడు, దండు, అస్వము, కందుకక్రీడ, అల్లిక, కొఱవంజి
శుభ (? క) లీల, గుఱరాతి, దేశి, చౌపదము, జక్కిణి, దురుపదము, మదన

పదదూత్యము, బోగి, పదచాళి, శారదాసామ్రాజ్యము, చిందు మొదలగునవి నాట్యభేదములు. నాట్యభేదముల ప్రస్తావన సాహిత్య విచారమునం దేల యన, నొక్కొకవిధమైన నాట్యమును బ్రదర్శించునప్పుడు నొక విధమైన పాటను నాట్యమున కనుగుణముగ నర్తకులు బాడువారు; ఈ యంశ మి క్రింది యుదాహరణమువలన తెల్లమగుచున్నది. కొఱవంజి నాట్య మన్నాడు విజయరాఘవుడు; క్రింది పద్యమునందు ఈ నాట్యము సేయునప్పుడు పాడు పాటలుగూడ దేర్పొనబడినవి :

ఎఱుకో ఎఱుక యటంచు

గొఱవంజి నటించె నొక్క గురుకుచ చంకన్

బురకడు బంగరు బుట్టియ

సారిసిం గొల్లాపురమ్మ సుద్దులు వెలయన్.

తరకట బురకటగాదే

తరుణి నామాట నీకు దార్కాణగునే

బురకనికి బువ్వదేవే

'యెఱుకడగ వె యంచు నొక్కయింటి నటించెన్.

రంగాజమ్మ మన్నారుదాసవిలాస నాటకమున గొఱవంజి నృత్యము సేయునపుడు పాడు వచన మొక్కటి కలదు.

“యెరుఖాడు గెరుఖాడు గెరుఖాడు గేడుండి

నీవుకలంసిన తలంపు నీవుకలంసిన తలంపు

నిజముగాలెప్పేనే లెప్పేనే నిక్కముగా లెప్పేనే

తార్కాణగా లెప్పేనే, తార్కాణగా లెప్పేనే, దుండి

అమ్మాయమ్మ అమ్మాయమ్మ యీ బురుకనికి

యీబురుకనికి బువ్వదేవే, బువ్వదేవే

అవ్వ గురిసూడ మొరంటెలో ముక్కాలు దేవే, దుండి.”

ఇత్యాది.

త్వరకవి రామకృష్ణయ్యగారి వీరభద్రనాటకము నుండి కొఱవంజి పాట : ‘రాశి! నా యెఱుకవిని పోరే చెలియలార చెలియలార

వారీజాక్షులార చెలువారా చెప్పెగాని చెప్పెగాని,

రాజాధిరాజులకు రాజయోగులకు

తేజోల్లసద్వైతులకు లేటపఱచేగాని పఱచేగాని'

ఇత్యాది. దేశియనగా నాయదేశజనులకు హృదయరంజకముగానుండు ప్రత్యేక సంగీతము (సంగీతముగా కఱిక భేదమార్గము) అని సూర్యారా యంధ్ర సిఘంటికర్త లర్థముజెప్పి, శబ్ద కల్పద్రుమమునుండి

“తత్తద్దేశస్థయారీత్యా యత్సాన్యజ్ఞోకానురంజనం
దేశేదేశేతు సంగీతం తద్దేశీశ్యభిధీయతే.”

యను శ్లోకము నుదాహరించినారు. దీనిని నాట్యము సల్పు పాత్ర యిట్లు వర్ణింపబడినది.

“అజినంబు చెఱుగుగా నభినయించుచు దేశి

పాత్రయై యొకప్రేత పాత్రలాడు.”

రంగాజమ్మ దేశికొక యుదాహరణము నిచ్చియున్నది.

తీహువణకర్తార తుమంధలే సుదాతారు గాణయకారు

నమరహళబృశదునేదారు మహోదారు మన్నారు.

చౌపదమునగా గిలకల పద్యమని యర్థము చెప్పినారు సూర్యారాయ నిఘంటు కర్తలు; దాని రూపమెట్టిదో వివరింపరైరి. ఈ నాట్యవిధ మిక్రింది సీసపాదమువలన కొంత తెలియవచ్చుచున్నది:

“దంధిదంతమ్మలాతముగ ద్రిప్పుచు నాడు

చౌపదంబులకు విశాచ మొకటి”

అనగా చౌపద నర్తకుడు చేత మండుచుండు కొఱివిని త్రిప్పుచు నృత్యము నేయువాడని లోచుచున్నది. ఈ నాట్యము నేయునపుడు పాడు పాటయే చౌపది.

చౌపదమునకు ఉదాహరణము:—

1. సతత భక్తియుత సన్మతి జాలా

కృతసుతులను రాగిలు వృథుకీలా

కృతయుగమునను సుకృతమయి లీలా

క్షీతివృషగిరి యనజెలఁగును జాలా.

2. సీతావరుదూర్జితముగఁ జేరున్

రీతిగనిన వారినిబొల్పారున్

శ్రేతను హరిని ధరించిన చారు

ఖ్యాతిని గరుడనగంబన మీఱున్.

3. వెలయు జవ్వనపు శ్రేతలపొందుఁ

గలిగిన కృష్ణునికత లెంచెందు

దళము కొనఁగ నగు ద్వారమందు

నలశేషాచలమన జెలువొందు.

4. కలియుగమునఁ జేకాన్కల నలరుఁ

గొలిచి యుచ్చు నక్కొలదిని సిరులు

బలువిడి నొసగెడు బహువైఖరులు

నలువుగ వేంకటనగ మన వరలు.

. జక్కిణి యన నాట్యభేదమని సూర్యారాయ నిఘంటుకర్త లర్థము జెప్పిరి. ఆ భేదస్వరూపమెట్టిదో తెలియదు; “లాగుమై నీరియు బల్లటియు గలియు, బెక్కును” దీని ముఖ్యమైన యంగములు; కాని తంజావూరు సరస్వతీ మహాల గ్రంథాలయ లిఖిత పుస్తక పట్టికయందు “సురతాణి జక్కిణి”యను నొక పుస్తకము బేర్కొనబడినది. అందు,

చంగల్వపురి నిలయశ్రీతముని హృదయ

రంగమున నిలచి తా రసికత మీఱ

కవి పుంగవులు శిరః కంపంబు సేయ

సురతాణి జక్కిణి సాంపుమీఱగను

ఒరపుగా నటియిరితు నొప్పుగా నిపుడు

అను గ్రంథారంభమందలి ద్విపదలవలన సురతాణి జక్కిణి యనునది జక్కిణి నాట్యమందలి భేదమని తెలియుచున్నది. ఆ నాట్యమాడుచు పాడు మరాఠ్త్రిగేయమొకటి యందుదాహరింపబడి యున్నది.

‘హేను బాణ మేరది మేరుడ, ఆకదిల్లి మేరది మేరుడ’ ఇత్యాది.

జక్కిణియే నాట్యకాస్త్రములలో బేర్కొనబడిన జక్కరీ యని

శ్రీ మౌనవల్లి రామకృష్ణ కవిగారు చెప్పినారు. జక్కరీ నృత్యమును దమ భరతకోశమున విట్లు వివరించియున్నారు.

జక్కరీదేశీవృత్తమ్—

యవన్యాభాషయా యుక్తం యత్రగీతం సునిశ్చలమ్
కౌలాదిగ జరాయుక్తం మహాక్షేన విధూషితమ్.
విదధ్యాన్నర్తనం నానాలయత్రయ విచిత్రితమ్
కోమలాంగైర్యదానృత్యం భ్రమర్యాదివిరాజితమ్.
సశబ్దాది క్రియాయత్ర ధ్రువక్షమాదిభేదతిః
యత్రచేష్టావిరహితం సన్నృతం జక్కరీమతమ్.
పారశీకైః పణ్డితైస్తు ఉద్భావాః స్వస్వభాషయా
యద్గీతం జక్కరీసంజ్ఞం యవనానామత్రప్రియం.

మఱియు, “అణునిభమధ్య లాక్రియలు నావరిభాషలు నొప్పు
జిందు జక్కిణి కొలువంజి మేళముల జీలికసల్పిరి,”

అనుట వలన నీ యాటతో కూడ పాటలు పాడుట సంప్రదాయమని తెలియ
వచ్చుచున్నది. ఇట్లే పదచాళియందును నాట్యముతో పాటు గీతమును
వినిపింపవలయును.

నెలకొని చక్కగా నిలిచిన నిలుకడ

మిహికుందనపుబొమ్మ మహిని నిలువఁ

జీలికోపులు కమ్మచేకత్తి మాష్టిని

చికటారి పొదలిక జెలుపుగులుక

శభినయించుచును బదార్థముల్ దెలుపుచో

రతిముద్దురాచిల్క రహివహింప

తీతిగా దిరువుగట్టి తటాన దిరుగుచో

దొలుకరి మెలుగులు దులకరింప

గొనరు జూపుల బెగుట బేడిశలునిగుడ

సొగసు ముత్యాలచనుకట్టు బిగువుసూప

దగుట చెంగాది కానె చిత్రము నెఱవ

జెలగి పదచాళి వినిపించె జెలువయొక తె.

మఱియు నీ నాట్యభేదములకు దగినరీతిని వేణుగాము నేయటయు
గలదు :—

గీతంబు దిరువు జక్కిణి చిందు మొదలుగా

నొక్కొక్క పల్లంబు నుగ్గడించి

శుద్ధసాళగ సంపూర్ణ శోభితములు

శ్రుతులు చెడకుండ చెవులకు సొగసుగలుక

వేణువాదంబు మొరయించె రాణమెఱయ

మదనగోపాలమూర్తి యమృతధవుండు.

ఇట్లు నృత్యగీతములు రెండును ఆనోన్య్యాత్రయము లగుటవలన నమముగా నభివృద్ధిపొందినవి. గాంధర్వవిద్య స్వతంత్రమైనదికాదు; కవిత్వముపై నాధార పడియున్నది; గాయకుడు పాడును, ఆతడు పాడు పాటలను రచించువాడు కవి. ఈ కారణములచే నాట్యసంగీతములు తామరతంపరగ బెంపొందిన కాలమున కవులెల్లను సంగీతకాస్త్రవికారదులై గీత రచయితలైరి. ఆ కాలమున నుక్పలెల్లిన గాంధర్వ సాహిత్యమున జాల భాగము నశించిపోయినది. తేషీంచిన యల్పభాగమునందు తేత్రయ పదములు ముఖ్యమైనవి. దాక్షిణాత్య నాయకులపై బదములు చెప్పి వారిచే సత్కృతుడైనను, తేత్రయ దాక్షిణాత్యుడుగాడు. దాక్షిణాత్య కేయ రచయితలలో నగ్రగణ్యుడు విజయ రాఘవుడు; పదరచనయందు తేత్రయకు దీసిపోడు. ఇతని విశిష్టరచనములు కొన్ని తంజావూరు సరస్వతీ మహలు పుస్తకాలయమందు భద్రపఱచబడి యున్నవి; కాని యవి బహుశముగ నతని యక్షగాన కృతులయందు ప్రకటితమైయున్నవి. తరువాత నెన్నదగిన కేయకర్తలు రంగాజమ్మ మొదలగు యక్షగానకవులు. గాంధర్వ వాఙ్మయ పరిశోధన మిప్పుడే ప్రారంభమగుచున్నది. దీని విస్తార మెంతకలదో ఊహించుట ఇప్పుడు సాధ్యముగాదు. ఈ పరిశోధన నులభముగ సాగునదికాదు. దేశసంచారము దానియందు మొదటి ఘట్టము. ద్రావిడదేశములో నాంధ్రులు నివసించుచుండు గ్రామములందు సంచరించి నిక్షిప్తమైయుండు గ్రంథములనే కాక యవతీజన మండలమున నింకను జెలామణియందుండు పాటలను పదములను కీర్తనలను సేకరించినగానీ మనసంగీత సాహిత్య స్వరూపమును నిర్ణయించుటకు నీలుకాదు.

శుద్ధపత్రము

పుట	పం కి	తప్పు	ఒప్పు
2	7	బహుకృతులై	బహుకృతులై
3	15	విదళపటచు	విశదపటచు
„	17	యేబది	యేబది
„	23	అకాలమున	అకాలమున
8	16	పాకకాశన	పాకకాశన
„	„	వరదేంద్రు	వరదేంద్రు
9	5	బెంపందించి	బెంపందించిన
11	2	పీఠిక	పీఠిక
„	8	మొసంగ	మొసంగ
12	1	కవిశరసజ్ఞుడు	కవిశారసజ్ఞుడు
„	8	బెంపందించిన	బెంపందించిన
„	11	విద్యపథువులు	విద్యత్పథువులు
13	21	యింఘి	యింఘి
20	24	భేదము	భేదము
29	16	తార్కరము	తార్కరము
33	15	వలపుటంగలార్పు	వలపుటంగలార్పు
34	1	గ్రంథములు	గ్రంథములు
36	12	వికారుదులు	వికారుదులు
40	4	లైయ్యును	లైయ్యును
43	1	చిరకాము	చిరకాలము
44	3	అభినవాంధ్ర	అభినవాంధ్ర
47	9	వేంకటకవి	వేంకటకవి
48	7	దళమోల్లాశము	దళమోల్లాశము

పుట	పంక్తి	తప్ప	ఒప్పు
49	24	సంకంద్రన	సంక్రందన
51	4	పుస్తక	పుస్తక
„	14	నాకుయని	నాకుయని
„	16	వాస్తవమేని	వాస్తవమేని
52	12	కావ	కావ్యచ్ఛాయలు
55	4	బుట్టలేదు	బుట్టలేదు
56	14	ప్రతిపాతము	ప్రతిపాదకము
57	7	మాతాశ్వాసముల	మాతాశ్వాసముల
60	19	యాస్థానమును	యాస్థానమున
61	15	యోహానరుచున్నది	యోహానరుచున్నది
62	3	బెంపందించు	బెంపందించు
63	9	నలచరిత్ర	నలచరిత్ర
74	11	వాస్తవముగ	వాస్తవముగ
„	13	విచారించ	విచారించ
80	3	నియమించి	నియమించి
82	4	ఆశ్వాసము	ఆశ్వాసము
83	3	లాక్షణికు	లాక్షణికు
85	14	గడింగిరి	గడంగిరి
88	11	యక్షగానముల	యక్షగానములు
91	6	లభించలేదు	లభింపలేదు
95	12	యూదాహారణము	యూదాహారణము
104	1	వృద్ధ	వృద్ధ
107	21	శ్రీవా	శ్రీలా
110	13	జక్కిణీ	జక్కిణీ
„	25	మరాఘ్రి	మహారాఘ్రి
112	19	భద్రవరచబడి	భద్రవలుపబడి

Copies can be had of:

SWATANTRA

2, Brodies Road

Mylapore, Madras 4

